

LLUC

L'edició a les Balears

**Rafel Duran, un home de teatre
El Museu Episcopal de Mallorca
(1908-1916)**

Més llibres en català

Entre les diverses accions de normalització lingüística que impulsa el Consell Insular de Mallorca a través de la Comissió de Cultura i Patrimoni Històric, hi ha l'estímul a l'edició de llibres en català.

El procés autonòmic Balear
de Roberto Mosquera i Antoni Nadal.

Teatre de la Revolta de Joan Soler,
Miquel Mestre i Llorenç Moyà.

**L'esquerra mallorquina i el
franquisme** de David Ginard.

Notes per a la història d'Ariany
de Ramon Rosselló.

**El sexe a Mallorca notes
històriques II** de Ramon Rosselló i
Jaume Bover Pujol.

**Receptes de cuina per a
na Magdalena**
de Margalida Bordoy Sansó.

Binissalem, imatges d'ahir
de Jeroni Salom.

**Cent anys de mestres d'aixa a
Mallorca Tom I** de Joan Palmer Grua.

**Cent anys de mestres d'aixa a
Mallorca Tom II** de Joan Palmer Grua.

**Aportació al cançoner popular de
Mallorca Tom I** d'Antoni Gili Ferrer.

Padrins i repadrins a les Balears
de Maria Antònia Carbonero.

**De Mallorca al Senegal. Viatge al
país del Noon i dels Wòlof**
de Bartomeu Prohens Perelló.

Deu contes ecològics de Miquel Àngel
Lladó Ribas.

**40 excursions a peu per les
muntanyes de Lluc**
de Bartomeu Roig Roig.

Història de son Macià
de Tomàs Garau Febrer.

Jeroni Alomar Poquet
de Nicolau Pons Llinàs.

L'olor del cerol
de Miquel A. Marquès Sintes.

Caterina Floreta.
Una bruixa del segle XVII
de Bartomeu Prohens Perelló.

La nissaga d'un xueta
de Llorenç Cortés.

Història de Banyalbufar.
Segles XIII-XVI
de Ramon Rosselló i Jaume Albertí.

Bous, llunes i dimonis
de Tano Aguiló.

Memòria xueta de Miquel Segura.

Les illes inoblidables
de Miquel Segura.

Morts d'immortalitat d'Antoni Serra.

El sagrament universal
de Sebastià Mesquida.

**Història del pensament a
Mallorca Volum II**
de Sebastià Trias Mercant.

Simfonia en blau major
de Pere Orpí.

Els aucells de Menorca
d'Enric Ramos.

Allunyeu-vos dels professors
de Carles Hèctor Hernández.

Breu blues d'Andreu Ribas.

Diàstole i quatre poemes d'amor
de Gabriel Florit.

Potser el cor d'Antoni Xumet.

La reina de Sabà
de Miquel Rayó Ferrer.

El meu Llorenç Villalonga
de Jaume Pomar Llambias.

Història del desencís
de Miquel López Crespí.

**Canvi de perruqueria i altres
misèries** de Xesca Ensenyat.

Àmbit humà de Jean Serra.

La faula de Guillem de Torroella
de Ramon Díaz Villalonga.

Odi d'Hèctor Hernández Vicens.

La simfonia dels adéus
de Pere Morey.

El mite del comte Arnau
de Maria de la Pau Janer.

Mil preguntes de català fàcil
de Ramon Cavaller.

Murades de sensacions
d'Antònia Arbona.

El color del diumenge
de Jaume Mateu Martí.

Fotobiografia Marià Villangómez
de Francesc Amengual i Jean Serra.

Urbanitat de disseny
d'Antoni Pol Marcús.

Tant si plou com si fa sol
de Sebastià Marí.

*Relació de títols adquirits pel
CIM dins la convocatòria de
suport genèric a la producció
editorial en llengua catalana.*

**Consell Insular
de Mallorca**

Comissió de Cultura i Patrimoni Històric

**Aquests títols es troben a
disposició del públic a totes
les biblioteques de la Xarxa
de Biblioteques del CIM**

LLUC

REVISTA BIMESTRAL
ANY LXXVI
MARÇ-ABRIL 1996
Núm. 791

Direcció

Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de La Real
07010 Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència

Apartat de correus 619
07080 Palma (Mallorca)
Telèfon 75 04 95

Director

Damià Pons i Pons

Conseller Delegat

Ramon Ballester i Vives

Consell de Redacció

Josep Amengual i Batle
Francesc Bujosa i Homar
Miquel Gayà i Sitjar
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Lleonard Muntaner i Mariano

Administradors

Joan Arbona i Colom
Josep Riera i Vila

Subscripcions: 2.300 ptes. anuals
Estranger: 3.100 ptes. anuals
Preu d'aquest exemplar: 500 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Fotografia de la portada:

Gremi d'Editors de Balears
als jardins de la Misericòrdia
(Foto: M. Massutí)

Edició realitzada per

Taller Gràfic Ramon
Jaume Balmes, 43 • Tel. 75 44 32
07004 Palma (Mallorca)

Dipòsit Legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

S U M A R I

Universitat de les
Illes Balears

Servei de Biblioteca i
Documentació
Edifici Guillem Cifre

Pàg.

2

A l'*EDITORIAL* es comenta el canvi de govern a l'Estat. Es valora positivament que el PP no hagi aconseguit la majoria absoluta en la mesura que aquest fet l'obligarà a moderar els posicionaments espanyolistes durs que havia mantingut els darrers anys.

3

Un grup de marxaires, en representació de vuit ONG's mallorquines, el mes de febrer varen recórrer a peu el llarg trajecte que separa l'illa de Mallorca de la ciutat Suïssa de Ginebra. L'objectiu era reclamar públicament més esforços internacionals a favor de la pau i la convivència democràtica a Burundi i Rwanda. Cecili Buele, un dels marxaires, en fa la crònica.

7

Un dels noms més destacats del teatre català d'aquests moments és Rafel Duran, un mallorquí de Sant Llorenç. L'entrevista que publicam ens permet assabentar-nos tant del seu currículum com dels seus projectes.

11

El *DOSSIER* en aquesta ocasió tracta de l'edició a les Balears. Francesc Riera i Joan J. Riera fan la panoràmica de l'edició a Mallorca en el període 1989-1994, a partir de les informacions extretes del *Butlletí Bibliogràfic del Dipòsit Legal de Mallorca*.

Cinc editors —tres mallorquins, un eivissenc i un menorquí— responen les preguntes d'un qüestionari que la nostra revista havia fet arribar a tots els associats del Gremi d'Editors.

Finalment, el nostre col·laborador Sebastià Alzamora ofereix una opinió sobre l'edició balear amb tot un seguit d'anotacions crítiques.

25

El museòleg Daniel Cid Moragas ens fa la història del Museu Diocesà de Mallorca, parlant-nos de la seva gènesi, dels promotors que el varen impulsar i de la importància de les perces que l'integren.

36

Jordi Vidal i Reynés fa un estudi sobre la població infantil a la parròquia de Sant Miquel de Palma en el període del canvi de segle. En ressalta l'elevat índex de mortalitat que aleshores encara es produïa dins aquest sector d'edat.

39

El novel·lista Josep M. Palau i Camps ha fet memòria per a recuperar per als nostres lectors les converses poètiques que se celebraren el maig de 1959 a l'Hotel Formentor, i que comptaren amb la participació d'escriptors catalans i castellans de molta rellevància.

41

El prevere i doctor en Teologia Miquel Gual Tortella aporta una reflexió sobre el marc eclesiològic dins el qual es desenvolupa el Sínode Diocesà.

43

Josep Ramon Cerdà parla de les escoles de teatre i del teatre a les escoles.

44

A LA CIUTAT DELS LLIBRES hi trobareu una ressenya d'*El Moviment Catòlic a Mallorca (1875-1912)* de Pere Fullana signada per Antoni Marimon; i una altra de Pere Roselló Bover sobre el darrer volum de narrativa breu —*Crònica lasciva d'una decadència*— publicat per Miquel Àngel Riera.

47

El MOSTRADOR continua amb la presentació d'algunes de les novetats aparegudes els darrers mesos.

Coincidint amb la seva proclamació com a Fil Predilecte de Sant Joan, l'escriptor Miquel Gayà —lligat des de sempre a la nostra revista— ha vist publicada la seva biografia, a càrrec de l'artista felanitxer Joan Maimó i Vadell. Josep Estelrich fa la ressenya de l'obra.

CANVI DE GOVERN A L'ESTAT

El resultat electoral que s'acaben de produir a les eleccions de dia 3 de març al Congrés de Diputats i al Senat no han confirmat exactament les dades que ja estaven cantades. S'ha ratificat, això sí, el guanyador previst, el PP, però la seva victòria no ha estat ni molt menys amb la majoria aclaparadora que anunciaven tots els pronòstics. Tan sols ha tengut uns pocs centenars de milers més de vots que el PSOE. El nombre de diputats populars queda ben lluny de la majoria absoluta. En el conjunt de l'Estat, l'electorat continua decantant-se més cap al centre-esquerra que cap al centre-dreta. L'estratègia del partit d'Aznar, basada en el catastrofisme i en la crispació absoluta de la vida política, no ha resultat tan rendible com s'esperaven els que la varen concebre i executar. També han quedat amb un pam de nasos aquells mitjans de comunicació que havien posat tota la seva artilleria al servei de l'objectiu de la majoria absoluta del PP, fins al punt d'haver-se convertit alguns d'ells — l'«ABC» en seria el paradigma més impresentable —, en pamflets incendiàris que contribuïen diàriament a escampar intolerància i discòrdia.

Des de la posició de la nostra revista, compromesa amb la defensa de la pluralitat nacional i cultural de l'Estat Espanyol i amb una concepció tolerant i dialogant de la política, la majoria limitada del PP ens ha de semblar a la força un fet positiu. Estarà obligat a pactar i a posar oli a molts dels seus posicionaments, que podríem qualificar de descaradament durs. Així, per exemple, el seu nacionalisme espanyolista, que l'ha duit a posar pals a les rodes a la normalització del català a Catalunya, a fomentar el secessionisme lingüístic al País Valencià i a ignorar l'existència d'una Llei de Normalització Lingüística a les Balears durant tota l'època Cañellas, per ventura es veurà forçat a reprimir els seus afanys imperialistes. Sí, imperialistes, així s'han d'anomenar perquè pretenen mantenir i consolidar encara més l'hegemonia del castellà dins els territoris que no el tenen com a llengua històrica i pròpia. Amb alguns retocs de modernització conceptual, els dirigents del PP són de la mateixa corda que tots aquells altres que durant un grapat de segles han concebut l'Estat Espanyol com una ampliació de la

nació castellana, i que sempre han percebut la diversitat nacional i cultural com un enemic a abatere.

El previsible suport que donarà Convergència i Unió al PP perquè pugui formar govern hauria de servir per moderar-lo ideològicament i per neutralitzar-lo nacionalment. Volem dir que el nacionalisme català hauria de saber treure profit de la seva condició de suport necessari per a desactivar la tendència natural del PP a fer ús del discurs ideològic i de la pràctica política del nacionalisme castellà més dur. És l'hora de forçar noves actituds lingüístiques al País Valencià —senzillament es demana l'acatació de l'autoritat de la ciència filològica—, i d'aconseguir la jubilació anticipada del lerrouxisme lingüístic que ha fomentat el dirigent popular Vidal Quadras a Catalunya. Tot i així, hem de dir que no som gaire optimistes respecte a la possible reconversió sincera del PP en un partit que reconegui i respecti la pluralitat interna de l'Estat Espanyol. El fet de conèixer la història política secular de la dreta espanyola més aviat convida a la desesperança i a l'escepticisme.

A les Balears les eleccions varen tenir uns resultats que foren gairebé els mateixos de sempre. Els dos grans partits estatals es repartiren els escons. El PP, amb quatre diputats, no va tenir uns resultats tan bons com preveia. El PSOE, amb tres, en va sortir més ben parat del que les enquestes li auguraven. El nacionalisme polític va continuar quedant prou lluny del nombre de vots que li haurien permès treure representació, encara que va incrementar el seu percentatge. Tot i així, el 3 de març es va confirmar i accentuar una tendència del cos electoral balear: l'escorament cap a posicions més progressistes. Tant a les darreres autonòmiques com a les tot just celebrades generals, hi ha hagut una majoria de vot progressista, la qual, però, acaba aconseguint una menor representativitat en la mesura que electoralment es presenta dividida. La sorpresa ha estat el districte d'Eivissa-Formentera, on la candidatura unitària progressista al Senat ha vençut el PP per devers cinc mil vots. Aquests resultats insinuen un horitzó possible: la viabilitat d'aquí a poc més de tres anys d'una majoria alternativa a la popular en el govern de les Balears. Encara, però, falta molt de temps i el món ben segur que donarà un caramull de voltes. ■

■ CECILI BUELE I RAMIS

DE MALLORCA A GINEBRA, A PEU

En ple hivern, amb més de 50 anys de vida, més de 90 quilos de pes, i, també, davant les feines d'una campanya electoral que es besllumava imminent a l'horitzó més immediat, per uns dies em vaig voler sumar el proppassat mes de febrer al grup de marxaires mallorquins que feien a peu el llarg trajecte que separa l'illa de Mallorca de la ciutat suïssa de Ginebra. Teniem un mòbil únic: reclamar públicament més esforços internacionals a favor de la pau i la convivència democràtica a Burundi i a Rwanda!

M'entusiasmava aquesta idea. Per moltíssims de motius. Entre d'altres, perquè enguany feia vint-i-cinc anys que me n'havia anat a fer feina a aquest petit país africà que es diu Burundi. Crec que el pas del temps no ha fet minvar gens ni mica el meu personal interès per la situació que està vivint tantíssima de gent que hi vaig conèixer i tractar.

Amb aquestes notes, m'agradaria poder contribuir a difondre al nostre entorn illenc una informació més detallada d'aquesta marxa mallorquina que a la premsa, ràdio i televisions locals franceses aconseguí de fer-se present gairebé tots els dies de la seva durada. Com m'indicà l'amic entranyable en Damià Pons, potser resulti d'un cert interès per a una certa gent lectora de LLUC.

ELS ORÍGENS D'UNA MARXA A PEU

Els nombrosos contactes directes, freqüents i perllongats, de molta gent mallorquina amb la realitat que es viu i es pateix en aquests dos petits països situats al cor mateix de l'Àfrica negra, i que s'anomenen Burundi i Rwanda, havien anat congriant la idea de «fer qualque cosa» per contribuir a estendre-hi la pau i el benestar.

Els representants de vuit Organitzacions no Governamentals mallorquines (ONG's), que s'havien agrupat en una Coordinadora de Prevenció Activa de Conflictes a la regió dels Grans Llacs africans (CPAC), havien assumit una proposta plantejada per un jove mallorquí, inquiet i il·lusionat, que es diu Joan Carrero.

Els marxaires mallorquins, recorrent a peu un dels trajectes, en terres franceses

Vell lluitador per causes tan nobles com són l'objecció de consciència o la pau a l'antiga Iugoslàvia, s'havia proposat fer una llarga marxa a peu, des de Mallorca fins a Ginebra. S'hi sumaren aquestes vuit organitzacions no governamentals mallorquines: Amnistia Internacional, Veïns sense Fronteres, Grup de Drets Humans, Apotecaris Solidaris, Fundació s'Olivar d'Estellencs, Justícia i Pau, Enginyeria sense Fronteres i Pro-Sud.

L'objectiu d'aquesta marxa tenia tres aspectes: a) encoratjar la gent que, arriscant la pròpia vida, està lluitant per la democràcia a l'interior d'aquests dos països africans; b) sensibilitzar l'opinió pública europea davant la situació d'esgarrifosa i creixent violència social que domina tots dos països; c) reclamar-hi una més intensa atenció d'organismes internacionals, com són l'ACNUR (l'Alt Comissariat de Nacions Unides per als Refugiats, a Gine-

Marxaires mallorquins a la Sala IV del Centre Internacional de Conferències, a la ciutat Suïssa de Ginebra.

bra), CE (la Presidència de la Comissió de la Unió Europea, a Brussel·les), i la UNESCO, a París.

Aquesta llarga marxa comportava haver de fer a peu un milenar de quilòmetres seguits, des de la ciutat catalana de Barcelona fins a la ciutat suïssa de Ginebra. N'hi arribàrem vint-i-tres, de mallorquines i mallorquins: en Toni, el Guti, en Marc, en Joan, na Règula, na Maribel, en Tomeu, en Jandro, en Paco, en Miquel, na Marta, en Jaume, en Manel, na Susanna, en Manolo, na Paquita, en John, en Xisco, na Paca, n'Isidre, en Jacques, en Lluc, i jo mateix, en Cil. (D'altres mallorquins també hi prengueren part, a diversos moments).

El primer grup de marxaires mallorquins, simbòlicament, n'havia fet la sortida, a les mateixes portes de la seu del Consell Insular de Mallorca, l'horabaixa de dia 24 de gener. Ho feien, just acabada una sessió plenària que havia estat convocada amb un únic punt a l'ordre del dia: justament per donar-los l'adéu i el suport institucional de tots els grups polítics representats al Consell Insular, a proposta del PSM-Nacionalistes de Mallorca.

Durant les primeres setmanes, mentre s'anava fent el trajecte en terres catalanes, s'anà afegint a aquest primer grup de marxaires mallorquins altra gent. No tothom tenia disponibles tots els vint-i-cinc dies que exigia la marxa. N'hi hagué que caminaren durant una setmana, n'hi va haver d'altres que ho feren durant quinze dies. Quatre persones foren les que varen recórrer tot el trajecte sencer.

Fou dilluns, dia 12 de febrer, quan ens hi afegírem tres mallorquins més: n'Alejandro Segura, en Tomeu Garau i jo mateix. Ens topàrem amb el grup de marxaires mallorquins, que acabaven d'arribar a la ciutat francesa de Valence, a uns 280 quilòmetres de la ciutat suïssa de Ginebra.

El dia que hi arribàrem, teníem per davant 9 etapes a fer: Valence-Saint Vallier, Saint Vallier-Vienne, Vienne-Lyon, Lyon-Miribel, Miribel-Ambérieu, Ambérieu-Nantua, Nantua-Bellegarde, Bellegarde-Perly, Perly-Genève.

A tots aquests indrets visitàrem l'Ajuntament, on fórem molt ben rebuts pel batle o un dels regidors delegats o un diputat. Per la seva importància, cal remarcar la ciutat de Lyon: posàrem peu a tres ajuntament lionesos: el central, el del 8è districte i el de Villeurbanne.

Aprofitant l'avinentesa de la proximitat geogràfica, alguns dels participants arribàrem, en cotxe, fins a Taizé, lloc d'encontre juvenil mundialment conegut. Lliuràrem els nostres documents a la comunitat de monjos, els quals ens feren saber que els posarien en mans dels diversos grups juvenils allà presents, per tal que hi esdeguessin objecte d'estudi i atenció preferent en el santuari ecumènic.

CAMINA, CAMINARÀS...

Com a suport logístic en aquesta marxa, comptàvem amb una «rulotte», amb capacitat per a instal·lar-hi el servei de comunicacions (ràdio-telèfon), de transcripcions de documents (ordinador-impressora), d'alimentació (cuina-menjar), d'allotjament (dormitori amb quatre llits), etc.

A més, també disposàvem del cotxe, amb el qual havíem fet el trajecte des de Barcelona fins a Valence. Això ens facilitava l'accés previ al lloc de destinació, com també un seguiment i proveïment més adequat dels caminants.

A gairebé totes les etapes realitzàvem idèntiques activitats: berenar, marxa per relleus de tres hores, dinar, marxa per relleus, arribada a l'Ajuntament, recepció institucional, contacte amb organitzacions humanitàries, sopar i allotjament.

Marxaires mallorquins es manifesten conjuntament amb representants de la comunitat burundesa i rwandesa de la ciutat suïssa de Ginebra

Quant a la marxa a peu, s'ha de dir que no hem tengut cap casta de dificultat significativa. Diàriament hem caminat una mitjana que rondinejava els quaranta quilòmetres.

Personalment, puc dir que el dia que vaig caminar més vaig fer vint-i-quatre quilòmetres a peu, i el dia que en vaig fer menys no vaig passar dels quinze. També he de dir que hem tengut la sensació que el fet de caminar molt engata. Com més camines, més ganes de caminar tens. I això sempre t'anima a continuar. Als inicis dúiem un ritme de 4 km/hora, mentre que al final arribàrem a ultrapassar els 7 km/hora.

Pel que respecta a les recepcions institucionals, hem tengut l'oportunitat de constatar la gran capacitat d'acollida que caracteritza els ajuntaments francesos. Per tot arreu hem estat rebuts molt cordialment a la sala de sessions, pel batle o un dels regidors delegats o un diputat regional. Molt atentament han escoltat les nostres propostes. S'han interessat pels objectius de la marxa. Han signat les actes d'adhesió a les nostres propostes. Ens han encoratjat a seguir el nostre camí.

Cal remarcar, de manera particular, l'enriquiment que ha comportat a tot el grup de mallorquins el contacte directe que hem pogut mantenir amb membres de diverses organitzacions no governamentals: Amnistia Internacional, Lliga dels Drets Humans, Moviment pel Desarmament, Associacions d'exiliats polítics, membres de la comunitat burundesa i ruandesa, etc.

La participació dels diversos grups locals d'Amnistia Internacional ha estat la més significativa. Una bona representació d'aquesta organització humanitària sempre ens ha estat esperant a l'entrada de cada Ajuntament. Ens

ha preparat prèviament la recepció, ens ha facilitat l'accés als diversos mitjans de comunicació, ens ha procurat allotjament i menjar, etc.

Quant a l'allotjament, ens han ofert instal·lacions esportives públiques, albergs de joventut, domicilis i cases particulars, etc. Només en comptades ocasions, hem hagut de llogar habitacions en hostals o pensions, perquè no s'hi havia pogut preveure cap altre indret més adient.

L'ARRIBADA A LA META

Dimarts, dia 19 de febrer, vint-i-tres mallorquines i mallorquins travessàvem la frontera franco-suïssa, per la porta de Perly. Deixàvem endarrera un milenar de quilòmetres recorreguts a peu, per carreteres catalano-franceses, portant a les nostres motxilles les TRES CARTES que volíem lliurar als representants de les més altes instàncies internacionals.

A l'altra banda de la frontera, trobàvem un bon grapat de representants d'organitzacions no governamentals suïsses, que ens acollien amb pancartes i cartells al·lusius a la nostra gesta. Hi era també present, entre d'altres, i ens donava la benvenguda, la batlesa de la vila de Perly, com també la representant del Secretariat d'Amnesty International a Londres, un bon grapat d'exiliats burundesos i ruandesos, i nombrosos professionals dels mitjans de comunicació.

Arribats a Ginebra, romanguérem a domicilis particulars, distribuïts en petits grups. L'endemà matí, dia vint de febrer, ens fèiem presents al Centre Internacional de Congressos, on participàvem en una extraordinària roda de premsa informativa que havia estat promoguda per Amnesty International.

Al capvespre del mateix dia 20, una petita representació del grup de marxaires mallorquins tenia l'oportunitat de lliurar a l'Alt Comissari de l'ONU per als Refugiats, —qui representava al Sr. Boutros Boutros Ghali—, la primera de les cartes que havien estat redactades a Mallorca. Hi sol·licitàvem una intervenció més directa de l'ONU a favor de la pau a Burundi i a Rwanda.

L'Alt Comissari de l'ONU es manifestà molt a favor de la nostra proposta, la qual li havia de servir per poder impulsar de bell nou un projecte que havia volgut engegar el passat mes d'octubre, amb el qual volia establir a Bujumbura —la capital de Burundi— un grup de treball actiu per a la prevenció de possibles conflictes. Ens demanà que insistíssim davant de la Unió Europea perquè el Consell de Ministres arribàs a treure'l del calaix on romanía arraconat.

Així, i aquí, a Ginebra, acabà la nostra marxa a peu iniciada a Mallorca, vint-i-sis dies abans.

Nosaltres tres —n'Alejandro, en Tomeu i jo mateix— retornàrem a Mallorca. Aquesta vegada, molt més ràpidament, en cotxe i en avió. Mentrestant, un altre grup s'adreçava a Brussel·les, on s'havia d'entrevistar amb la Srª Emma Bonino, com a Presidenta de la Comissió de la Unió Europea. Al dia següent, s'havia de retrobar a París amb el Sr. Federico Mayor Zaragoza, com a Director General de la UNESCO. A tots dos, se'ls havien de lliurar sengles cartes, que havien estat redactades en el mateix sentit des de Mallorca, i havien estat transportades a peu des de Barcelona fins a Ginebra.

IMPRESSIONS PERSONALS

- Els tres companys que ens hem afegit a la marxa els darrers deu dies, hi hem anat pel nostre propi compte. Hem d'agrair als organitzadors que ens hagin volgut acceptar com a uns membres més de la marxa. I ens sentim molt satisfets d'haver-hi participat activament.

- Ens ha impactat molt fortament el dinamisme i l'energia que traspuaven les actuacions de membres d'organitzacions no governamentals franco-suïsses; sobretot gent major, antics combatents de la resistència francesa, que continuen mantenint la ferma esperança que només el respecte efectiu als drets humans pot fer viable el manteniment i l'enfortiment de les democràcies arreu arreu del món.

- La presència de gent mallorquina pels carrers i carreteres franceses, enarborant pancartes, senyeres, cartells explicatius, mentre s'hi feia aquesta llarga marxa a peu des de Mallorca fins a Ginebra, ha tengut un gran ressò als mitjans de comunicació locals francesos. Vet aquí alguns exemples:

- *DAUPHINE* (dijous, 15 de febrer de 1996). Assenyalant amb el títol que «Amnesty cherche un soutien pour les voyageurs de la paix», reproduïx un article que fa referència als «sept marcheurs partis de Majorque».

- *LA TRIBUNE* (dijous, 15 de febrer de 1996). Publica un article relatiu a la nostra marxa a peu, tot assenyalant-hi: «Amnesty International groupe 347. Deux marcheurs à Bellegarde».

- *PROGRES* (dijous, 15 de febrer de 1996). Tot un article per als lectors de la vila de Bellegarde. «La marche pour la paix. 9 personnes, 23 jours, 828 km à pied au service des rescapés du Rwanda et du Burundi».

- *LE PROGRES-LYON MATIN* (divendres, 16 de febrer de 1996). Comença un article afirmant: «Huit marcheurs pour les Droits de l'Homme. Une marche à pied, organisée par huit ONG majorquines, a franchi la frontière hispano-française».

- *LE PROGRES DE LYON* (dissabte, 17 de febrer de 1996). Amb les sigles D.D.P. hi apareix signat un escrit, amb foto dels marxaires mallorquins inclosa, que duu aquest títol i subtítol: «Marcheurs de la Paix: Escalade lyonnaise pour les neuf messagers de la Paix qui dénoncent la situation politique actuelle au Burundi».

- *TRIBUNE DE GENÈVE* (dimecres, 21 de febrer de 1996). La periodista Flavia Giovannelli, a la secció GENÈVE INTERNATIONALE, dedica un article, amb fotografia dels marxaires mallorquins inclosa, on fa al·lusió directa a «les marcheurs partis de Palma de Majorque...».

- Ha valgut la pena realitzar aquesta marxa a peu des de Mallorca fins a Ginebra. Caldrà esperar un temps, per arribar a percebre quins n'hagin pogut esser els resultats més positius. Ningú, emperò, no ens podrà llevar el plaer profund d'haver pogut contemplar amb els nostres ulls i d'haver pogut sentir damunt la nostra pell els meravellosos efectes d'una passada a peu per uns indrets naturals de bellesa espectacular. Fins i tot els espais nevats que ens envoltaven per Europa, anaven servint d'autèntic contrapunt a aquelles altres situacions que estan patint dos petits països tropicals: Burundi i Rwanda. ■

Cecili Buele i Ramis

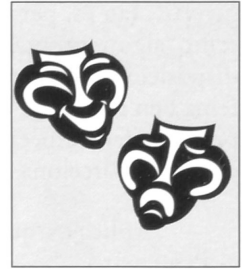
**CAFÈ
DE SA
PLAÇA**

El café de Lluc

Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 51 70 24 • LLUC

■ JOAN ARROM

RAFEL DURAN: UN BON ENFILALL DE PROJECTES TEATRALS

Rafel Duran és director escènic i, com altres matorquins que treballen en el món de l'espectacle teatral, conra per Barcelona, ciutat on s'ha format (Institut del Teatre) i on es reforma diàriament. El 1993 va presentar tres espectacles: *La nit just abans dels boscos*, de Bernard-Marie Koltès, amb la companyia La d'Hac, Premi Especial d'Interpretació Masculina que atorga la crítica de Barcelona i Premi al Millor Actor 1993 concedit per l'Associació d'Actors i Directors de Catalunya; *DesNUDOS*, de Joan Casas, companyia Eolo Teatro, Bascari, Premio Ercilla 1993; *El mercat de les delícies*, de Ramon Gomis, estrenat i produït pel Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya al Teatre Romea de Barcelona. 1994: *El joc de l'impudor*, d'Hervé Guibert, companyia La d'Hac, Teatre Malic de Barcelona, espectacle convidat al GREC'94 i a la Fira de Teatre de Tàrraga. 1995: *Repúbliques*, de Lluís-Anton Baulenas, companyia Grup Íntim de Teatre, al Teatre Prado, XXVI edició del Festival de Sitges de Teatre, també hi dirigeix la lectura dramatitzada de l'obra d'Enric Nolla *Hurraçan*. Actualment és professor de l'Aula de Teatre de la Universitat Autònoma de Barcelona.

— Com és de difícil guanyar-se les sopes en el món del teatre en una ciutat com Barcelona, d'un nivell teatral tan elevat i amb una competència tan qualificada?

— Home, això depèn de quantes sopes vols guanyar, o de quantes preveus que en pots arribar a guanyar, però si en aquesta professió només t'interessen les sopes hi ha el perill que acabis esquizofrènic. Bé, ara fora bromes. No crec que la resposta sigui si és molt difícil mantenir-se fent teatre a Barcelona o no. Més aviat crec que és una qüestió de fer feina constantment i oferir al públic un bon espectacle, sigui del gènere que sigui, però sempre ofert amb tot el rigor i la professionalitat que l'espectador espera veure. Sona molt tòpic però és així.

En principi jo mai vaig a veure teatre per avorrir-me, encara que m'he empassat molts terrossos, contínuament hi vaig amb la il·lusió de veure un espectacle interessant, ben fet, i si pot ser, que em sorprengui, ja sigui seriós o

divertit, tan és, per tant dono per suposat que quan presento algun muntatge, l'espectador ve amb la mateixa disposició amb la qual jo vaig al teatre. Solen dir que la feina ben feta no té fronteres, i crec que aquest és el secret per anar fent espectacles regularment i que et respectin, ja sigui a Barcelona com a l'altre cap de món.

— **Explica'ns quina ha estat la teva activitat teatral al Principat.**

— Es pot dir que he fet de tot. He tocat gairebé tots els camps escènics. Bàsicament per aprendre i saber més coses. Com una mena de meritoriatge. Però d'ençà que vaig acabar els estudis de direcció a l'Institut del Teatre de Barcelona, estic dedicat exclusivament a la direcció escènica. Ara he acabat de sortir d'un període de gairebé dos anys sabàtics on he reflexionat bastant sobre el tema i en aquests moments tinc molt clar que només vull dirigir el que m'interessa, el que em motiva i m'agrada. Per una banda l'escenificació dels grans autors clàssics o contemporanis que m'agraden, per una altra la col·laboració amb els autors del país sempre que s'estableixi un diàleg còmplice al cent per cent entre autor-director i, finalment, els espectacles de creació pròpia.

— **En quin projecte treballes actualment?**

— Estic a punt de començar els assaigs d'*Abans de la jubilació* de Thomas Bernhard, que estrenarem d'aquí a dos mesos a la Sala Beckett de Barcelona. Després, al Festival de Sitges, estrenarem *A pas de gel en el desert* d'Enric Nolla, i he rebut una convidada de la direcció del Festival GREC'96 per realitzar un espectacle de creació pròpia, el mes de juliol al Mercat de les Flors, que segurament es titularà *L'alfabet de l'aigua*. I per si no entingués prou he acabat dues dramaturgies que també estrenaré el més d'abril, però com a tallers pedagògics o l'Aula de Teatre del Col·legi Ramon Llull i a l'Aula de Teatre de la Universitat Autònoma de Barcelona, una d'elles basada en el conte d'Oliver Sacks, *L'home que va confondre la seva dona amb un barret* i una altra que es titula *Romeo i Julieta, assaig per a una arquitectura sentimental* basada en l'obra de W. Shakespeare. Tot això és el fruit d'aquests dos anys de reflexió, i d'aquí a l'estiu començarà a explotar com una mascletà. Però no em fa por. He tingut temps per carregar les piles.

— **Sabem que tens previst un muntatge basat en una adaptació teatral de "La dida" de Salvador Galmés, parla'ns d'aquest projecte.**

— Aquesta és una idea que fa molt de temps que s'esperava al calaix i fa cosa d'un any li vaig començar a treure la pols. *La dida* és un projecte que em toca les fibres d'una manera molt íntima, tant a nivell familiar com a nivell cultural. No m'agrada massa parlar dels projectes en estat embrionari, però bé, està previst estrenar *La dida* a Mallorca perquè crec que és el lloc, el seu espai natural.

L'adaptació teatral l'està fent l'escriptora Maria Antònia Oliver, amb la qual he mantingut fins ara un diàleg participatiu esplèndid, ens entenem molt bé i això per a mi, a hores d'ara, és el més important. Crec que en tota relació creativa d'equip hi ha d'haver una gran complicitat perquè, si no, hi ha el risc de caure en les vanitats i això en el món de l'art és perillós, el resultat se'n ressent.

— **Què n'opines de les diverses iniciatives teatrals que des del sector privat es duen a terme últimament a Mallorca?**

— Tota iniciativa cultural és bona i ben arribada sigui. Com més espais teatrals hi hagi i com més gent els recolzi molt millor. El mal que hi veig en la situació de les iniciatives teatrals a Mallorca és que entre elles no s'estableixen ponts de contacte ni d'intercanvi. Es creen capelletes massa tancades, com un ghetto, sempre a la defensiva i això és perjudicial per a la salut teatral illenca.

Per altra banda, aquestes iniciatives s'han creat només des del sector privat perquè les institucions mallorquines mai no han demostrat un veritable interès per recolzar el teatre autòcton. Sempre s'han deixat emlluernar per actes culturals que els poguessin donar prestigi i vots. I a mi la cultura d'aparador no m'atrau gaire.

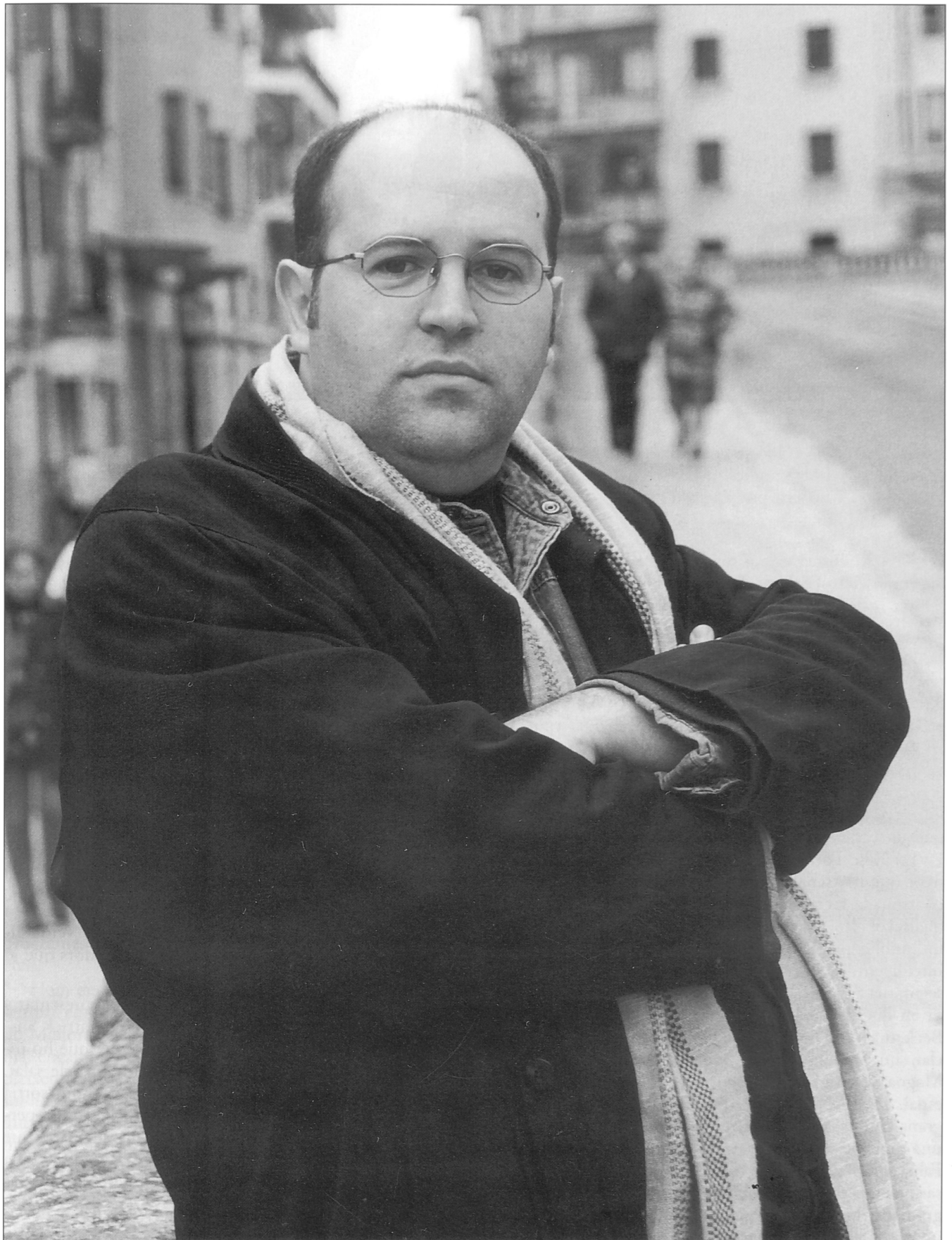
En aquests dies de campanya electoral, quan sento com els polítics que volen arribar al poder enfoquen el tema cultural, tot i que l'obvien força, em fa molta de por perquè es poden carregar de cop totes les iniciatives que no siguin econòmicament rendibles, i això en ple "boom" creatiu de les sales teatrals de petit format! Sembla ser que l'eslògan d'aquest capitalisme salvatge cultural serà: "qui faci més doblers de taquilla tindrà subvenció", i amb aquesta política qualsevol iniciativa teatral minoritària se n'anirà en orris. Val més que toquem fusta!

— **Amb quines condicions estaries disposat a desenvolupar la teva tasca professional a Mallorca?**

— Ui! Amb les millors, no? No ho sé, em formules la pregunta com si hagués imposat unes condicions molt dures, i em sorprèn perquè de fet aquest és un tema que no he parlat mai amb ningú.

Les condicions en què m'agrada fer feina són les normals, les correctes. És evident que si vols que un espectacle estigui ben acabat, que tingui una bona factura, has d'estar treballant dins el teatre abans de l'estrena, però no dos dies o tres com és habitual en certs llocs, sinó el temps reglamentari. Hi ha d'haver un temps per assajar i un altre per muntar l'espectacle. Calen moltes hores per fer una bona il·luminació, per trobar un bon acoplament de l'espectacle amb la sala, etc. I no és perquè l'equip artístic es posi "estupendo" i demani treballar dins el teatre perquè sí, tot i que l'edifici està per això, per treballar-hi, no només com a aparador d'aquest treball.

Però això només s'aconsegueix, i no sempre, si hi ha una realitat teatral normalitzada. I no m'estic referint

Rafel Duran i Pere Noguera

concretament a Mallorca perquè desconeix bastant el tema. Jo a Mallorca només hi he estrenat dos espectacles a Manacor, i no em puc queixar perquè es van portar molt bé amb mi.

— A Mallorca estam una mica obsessionats amb el fenomen Xesc Forteza. Tens cap solució per omplir els teatres com ho fa ell, però amb un altre tipus de teatre?

— Si tenc cap solució?! Ja faig intents ja, però encara no som la Mare de Déu de Lourdes. Vull dir que de miracles... No crec que la problemàtica teatral a Mallorca hagi d'anar encaminada només a veure com s'omplen els teatres perquè es correrà el perill d'acabar assegut a la consulta del psiquiatre. El problema és un altre.

En primer lloc, oferir un espectacle de nivell, i per això hi ha d'haver la infraestructura necessària. En segon lloc crec que tot és una qüestió de temps. I per acabar, que els teatres tinguin una línia de programació.

En Xesc Forteza, al qual jo respecto molt, és un senyor que ha treballat durant molts anys i d'una manera continuada i s'ha fet un públic. Això mateix ho pot fer qualsevol altre i d'una manera diferent. Jo crec que hi ha un públic per a cada tipus d'espectacle. El públic és intel·ligent, per tant un dia el podràs enganyar però el segon dia t'ho farà saber. Estic segur que si en Xesc Forteza en lloc de fer les seves comèdies muntés un Samuel Beckett el seu públic li fugiria corrents i esperitat. I és clar, un Samuel Beckett tampoc no el facis a la sala Magna de l'Auditori perquè cada espectacle vol el seu espai. D'aquí ve l'èxit de les sales de petit format a les grans ciutats de tota Europa. En aquest país hi va haver una gran personalitat teatral que ho tenia molt clar, en Fabià Puigserver. Quan va crear el Teatre Lliure va proposar una sala de petit format polivalent, un disseny de programació homogeni, i un concepte artístic del treball a un nivell altíssim. Amb el pas del temps la gent ja sap que

ofereix el Lliure i què s'hi trobarà, i si no ho troba ho reclama. Aquestes mateixes passes les han fetes després la resta de teatres de Barcelona. Tal vegada aquesta seria una bona solució.

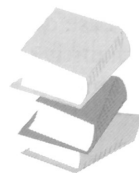
— A L'Encontre de Teatre en català a l'Ensenyament Secundari de l'any passat, on dirigires un taller, ens vares sorprendre a tots amb la teva adhesió a les teories sobre la comunicació del teu company de professió Pep Tosar, encara ets de l'opinió que es pot representar Shakespeare en salat?

— Ha, ha, ha, veig que encara duu cua el meu comentari a Muro. Sí, si he de ser sincer sí, jo no tinc cap problema, ni amb Shakespeare ni amb cap altre autor clàssic ni contemporani, però després de la reacció que vaig provocar en aquell restaurant de Muro hi he estat reflexionant. No em desdic, en absolut, però veig que encara avui a Mallorca aquest és un tema molt delicat, que crea moltes suspicàcies i que encara està per resoldre perquè s'hi estan barrejant determinades ideologies polítiques i mitificacions culturals que jo creia que estaven superades. Problemàtiques que no tenen res a veure almanco amb el fet comunicatiu actors-espectadors que jo vaig plantejar.

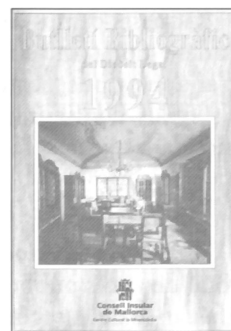
Hi ha un exemple. Quan en Pep Tosar va presentar a Barcelona *Sa història des senyor Sommer* d'en Patrick Süskind, a ningú se li va ocórrer plantejar-se per què ho interpretava amb el català de Mallorca i amb article salat. Al contrari, l'espectacle ha rebut premis, tothom sortia encantat i fins i tot agraien la fonètica mallorquina perquè ens enriquia el camp teatral. Això ens demostra que potser només és un problema illenc i local. I si funciona amb un text de Süskind, tres quarts del mateix amb Shakespeare. O no?

Joan Arrom

■ FRANCESC RIERA VAYREDA
JOAN J. RIERA FERRER

DOSSIER:
L'EDICIÓ A
LES BALEARS

PANORÀMICA DE L'EDICIÓ DE LLIBRES A MALLORCA: 1989-1994

El present treball recull les xifres corresponents a una sèrie d'aspectes del sector editorial a Mallorca durant els anys 1989 a 1994, amb la intenció d'iniciar estudis que tinguin com a objecte el món del llibre.

S'ha elaborat una radiografia de l'edició a la nostra illa, la qual permet, amb dades quantificades, conèixer quins són els principals agents editors, la temàtica del seu interès, i la llengua en què majoritàriament publiquen.

Per aconseguir la informació necessària hem utilitzat un instrument objectiu com és el *Butlletí Bibliogràfic del Dipòsit Legal de Mallorca*, única eina que en l'actualitat permet aquest tipus d'anàlisi. Des de l'any 1989 el Consell Insular de Mallorca l'elabora.¹

El Dipòsit Legal té com a finalitat reunir tota la producció editorial i controlar, mitjançant un número d'identificació, tot el material imprès i audiovisual. També té com a missió conservar-lo i evitar-ne la dispersió o la possible pèrdua.

El material quantificat per a l'anàlisi comprèn aquelles publicacions impreses a Mallorca amb número de Dipòsit Legal; no s'inclouen els materials especials (discs, vídeos, gravats, etc.), els fullets de menys de cinc pàgines, les publicacions periòdiques, i les publicacions menors - programes de festes, fullets de propaganda, calendaris, etc.

Hem de tenir en compte que nosaltres ens hem basat sempre en les dades que ens proporciona el Dipòsit Legal de Mallorca del material entregat a l'Oficina. Avui en dia, encara, hi ha molts editors i impressors que no compleixen amb la normativa del Dipòsit Legal. No basta sol·licitar el número i imprimir-lo al llibre, cal també lliurar els exemplars que la llei estableix. Per això, un número de Dipòsit Legal no queda constituït fins que l'Oficina ha rebut tots els exemplars. Així, doncs, només hem pogut treballar amb el material que ha complert tots els tràmits legals. Les xifres que apareixeran no signifiquen que un determinat editor —sia de l'àmbit privat o pú-

(Foto: Arxiu Última Hora)

blic— només ha realitzat un número determinat d'edicions, sinó els que l'Oficina de Dipòsit Legal ha rebut. És per això, que aquests tipus de treballs poden ser més clarificadors del sector editorial quant major sigui la col·laboració dels propis interessats.

Dels registres bibliogràfics dels butlletins del Dipòsit Legal s'han seleccionat els següents camps:

- Matèria
- Submatèria
- Editor privat
- Administració Pública
- Entitats
- Col·lecció
- Llengua
- Lloc de publicació
- Data

Aquests camps s'han introduït a un gestor de base de dades. Som conscients que per a l'elaboració exhaustiva d'aquests tipus de treballs són necessaris més elements, els quals configurarien un esquema d'informació amb més dades: preus, ISBN, tiratges, etc.

1. NOMBRE DE TÍTOLS PUBLICATS:

Durant el període estudiat (1989-1994) el nombre total de títols publicats és de 2.462, els quals poden desglossar-se de la següent manera:

Any	Títols	%
1989	331	13'4%
1990	447	18'2%
1991	457	18'5%
1992	429	17'4%
1993	372	15'1%
1994	426	17'4%

2. CLASSIFICACIONS TEMÀTIQUES:

Les dades estadístiques s'han agrupat per matèries seguint la Classificació Decimal Universal que divideix el saber humà en 10 grups:

- 0 Generalitats
- 1 Filosofia
- 2 Religió. Teologia
- 3 Ciències socials
- 5 Ciències pures. Ciències exactes i naturals
- 6 Ciències aplicades. Medicina. Tècnica
- 7 Art
- 8 Lingüística. Filologia. Literatura
- 9 Geografia. Biografia. Història

Dins l'apartat de Generalitats s'inclouen assumptes referits a la ciència i a la cultura en general, obres sobre bibliografia i biblioteconomia, enciclopèdies i diccionaris, associacions, congressos, etc., i sobre manuscrits i llibres notables.

Al grup 1 hi trobam les obres de Filosofia i Psicologia; al 2, les de Teologia, Religió cristiana i Religions no cristianes. El següent grup, el número 3, és el més ampli doncs hi ha moltes submatèries: Demografia, Sociologia, Estadística, Política, Economia, Dret, Administració Pública, Assistència social, Educació, Etnologia.

El número 4, de moment, està desocupat. En el 5 s'inclouen les Matemàtiques, l'Astronomia, la Física, la Química, la Geologia, la Paleontologia, les Ciències biològiques, la Botànica i la Zoologia. En el número 6 hi trobam: Medicina, Enginyeria, Agricultura, Economia domèstica, Indústries i Construcció. Dins el número 7, Art, hi ha: Urbanisme, Arquitectura, Escultura, Pintura, Dibuix i Arts industrials, Gravat, Fotografia, Música, Jocs i Esports. El 8 és el format per la Filologia, la Lingüística i la Literatura; i el número 9 té com a submatè-

ries: l'Arqueologia, la Prehistòria, la Geografia, les Biografies, l'Heràldica i la Història.

Aleshores, les dades extretes de l'estudi ens permeten saber que des de l'any 1989 fins al 1994 les matèries objectes d'edició són les següents:

Matèries	Títols	%
0 Generalitats	67	2'8%
1 Filosofia	16	0'6%
2 Religió. Teologia	95	3'9%
3 Ciències socials	646	26'2%
5 Ciències pures. Ciències exactes i naturals	80	3'2%
6 Ciències aplicades. Medicina. Tècnica	272	11'1%
7 Art	465	18'9%
8 Lingüística. Filologia. Literatura	518	21'0%
9 Geografia. Biografia. Història	303	12'3%

A continuació desglossarem aquestes dades per anys per conèixer quina és l'evolució de cada tema dins els sis anys de l'estudi:

Matèries										
	0	1	2	3	5	6	7	8	9	
1989	5	2	13	66	13	39	73	72	38	
1990	13	2	9	124	15	44	108	87	45	
1991	12	4	15	122	19	67	91	64	63	
1992	7	1	18	120	14	42	71	99	57	
1993	11	3	18	97	7	35	54	92	55	
1994	9	4	22	117	12	45	68	104	45	

El pes de cada matèria dins cada any queda reflectit en el següents quadres:

MATÈRIA 0		MATÈRIA 1	
1989	22'3%	1989	12'5%
1990	19'4%	1990	12'5%
1991	17'9%	1991	25'0%
1992	10'4%	1992	6'2%
1993	16'4%	1993	18'7%
1994	13'4%	1994	25'0%

MATÈRIA 2		MATÈRIA 3	
1989	13'6%	1989	10'2%
1990	9'4%	1990	19'1%
1991	15'7%	1991	18'8%
1992	18'9%	1992	18'5%
1993	18'9%	1993	15'0%
1994	23'1%	1994	18'1%

MATÈRIA 5

1989	16'2%
1990	18'7%
1991	23'7%
1992	17'5%
1993	8'7%
1994	15'0%

MATÈRIA 7

1989	15'6%
1990	23'2%
1991	19'5%
1992	15'2%
1993	11'6%
1994	14'6%

MATÈRIA 9

1989	12'5%
1990	14'8%
1991	20'7%
1992	18'8%
1993	18'1%
1994	14'8%

MATÈRIA 6

1989.	14'3%
1990.	16'1%
1991.	24'6%
1992.	15'4%
1993.	12'8%
1994.	16'5%

MATÈRIA 8

1989.	13'8%
1990.	16'7%
1991.	12'3%
1992.	19'1%
1993.	17'7%
1994.	20'1%

3. EDITORS:

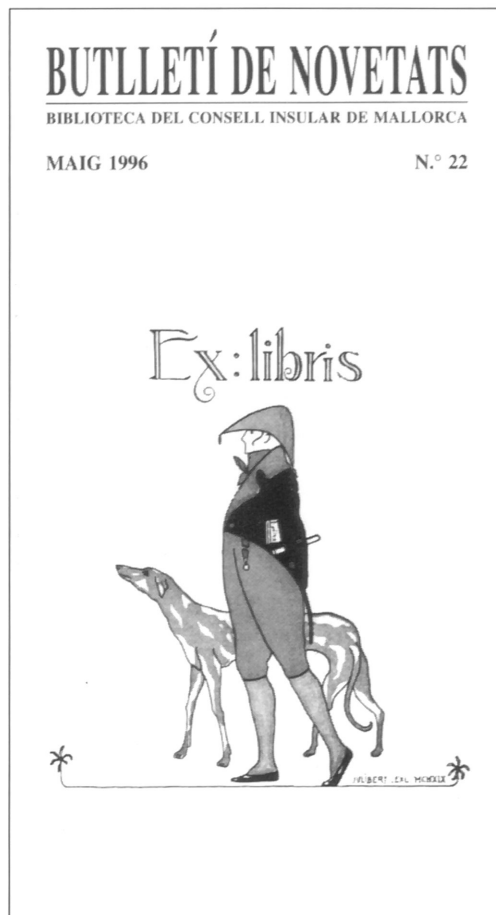
Per tal de saber quin són els editors i que representen dins el panorama de l'edició a Mallorca els hem dividit en tres grans sectors:

- A) Edició privada
- B) Administració Pública
- C) Entitats

A) Edició privada:

Dins aquest sector també hem fet altres grups a causa de la diversitat de tipus editorials que hem trobat. Així, doncs, queda subdividit de la següent manera:

- a) *Editors privats*: només hi hem inclòs aquells que al llarg del període estudiat (1989-1994) han editat 10 o més llibres.
- b) *Galeries d'art*: Incloem totes aquelles galeries que editen els seus propis catàlegs de les exposicions que realitzen.
- c) *Autor-editor*: Hem cregut interessant crear aquest grup, ja que bastants autors són també editors de les seves obres.
- d) *Sense nom*: Com veurem a continuació a Mallorca trobam un gran volum d'obres que no donen dades sobre l'edició; ni tan sols són suficients per identificar l'autor com a editor.
- e) *Altres editors privats*: Incloem els editors privats que editen (o que l'Oficina de Dipòsit Legal de Mallorca ha rebut) menys de 10 llibres dins el període estudiat. Som conscients que hi ha editors que haurien d'estar dins el primer grup, per no complir

(ells o les impremtes amb les que treballen) la normativa del Dipòsit Legal els hem hagut d'incloure aquí.

Una vegada establerta aquesta diferenciació anem a veure les dades d'aquest sector:

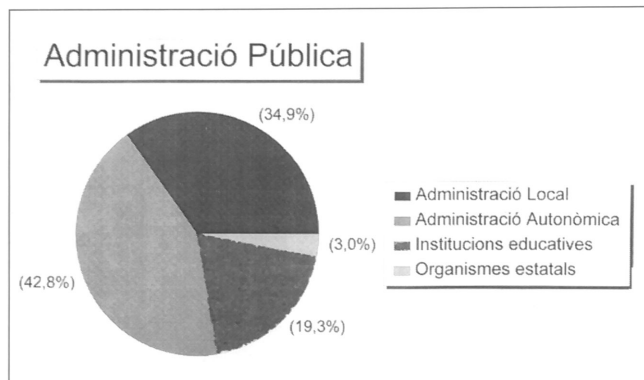
Nombre total de volums (1989-1994): 1.099

Grup	Títols	%
a)	458	41'6%
b)	135	12'3%
c)	45	4'1%
d)	297	27'0%
e)	164	14'9%

A continuació desglosarem per anys els editors privats:

Editors	Total	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Alpha 3	23	20	1	2	0	0	0
Cort	86	15	25	7	17	6	16
Documenta Balear	10	0	0	1	3	3	3
Luis Ripoll	17	2	2	2	6	3	2
Miquel Font	62	11	8	7	10	18	8
Moll	196	19	27	16	30	50	54
Prensa Universitaria	19	3	3	3	7	3	0
Promomallorca	12	3	0	1	1	2	5
El Tall	33	0	3	6	8	11	5

Per tant, vistes les dades anteriors referides al panorama de l'edició privada a Mallorca el podem quantificar amb els següents percentatges que ens indiquen quines són les principals empreses editores: Moll representa un 42'7%; Cort, un 18'7%; Miquel Font, un 13'5%; El Tall, 7'2; Alpha 3, un 5%; Prensa Universitaria, 4'1; Lluís Ripoll, 3'7; i Documenta Balear, un 3'1.

B) Administració pública:

En aquest sector hem agrupat els organismes de l'Administració Local, els de l'Administració Autònòmica, els Organismes Estatals, i les Institucions Educatives. Aquest agent editor suma 942 llibres en el període estudiat. La qual cosa representa un 38'2 % del total de l'edició a Mallorca. Vegem cada un dels grups i el seu pes específic (Gràfic 2):

a) *Administració Local:* El total de llibres editats és de 329 llibres; la qual cosa representa un 34'9% del total i l'hem dividit en tres subgrups:

- Consell Insular de Mallorca 49 llibres 14'9 %
- Ajuntament de Palma 83 « 25'2 %
- Ajuntaments Part Forana 197 « 59'8 %

b) *Administració Autònòmica:* Aquest grup recull totes les publicacions dels organismes o institucions dependents de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. La totalitat de les seves edicions ascendeix a 403 llibres, representant un 42'8 %.

El pes més important recau en la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, 123 publicacions, la qual cosa representa un 30'5 % del total d'aquest grup.

c) *Institucions educatives:* Es recullen totes les publicacions elaborades per la Universitat de les Illes Balears, i totes aquelles institucions de caràcter educatiu i didàctic, per exemple col·legis, instituts de batxillerat, etc. Són 182 llibres, i representen un 19'3 %. Destaca especialment el gruix de publicacions de la nostra Universitat, que suma 142 títols, un 78 % d'aquest grup.

d) *Organismes Estatals:* S'inclouen la Direcció Provincial del Ministeri d'Educació i Ciència, Insalud de Bale-

ars, M.O.P.U., i tots aquells Organismes dependents de l'Administració Central. El total de publicacions és de 28, i significa un 3'0 % dins aquest sector públic.

C) Entitats:

Baix aquest epígraf hem inclòs tots aquells llibres editats per associacions, bancs i caixes d'estalvis, col·legis professionals, institucions culturals, partits polítics, sindicats, i les publicacions de l'Església. Aquest grup ascendeix a un total de 421 publicacions, és a dir, un 17'1 % del període estudiat.

L'edició a Mallorca durant aquests anys queda configurada de la següent manera:

- Edició privada . . . . . 44'6 %
- Administració Pública . . . . . 38'2 %
- Entitats . . . . . 17'1 %

3. LENGUA DE LES PUBLICACIONS

A la nostra illa s'han editat 2.462 llibres en les llengües catalana, castellana i, també en altres idiomes. Tenen un pes destacat les publicacions en llengua catalana, representant un 63'6 % del total. En el següent quadre representam quina és l'edició a Mallorca per idiomes:

	Llibres	%
Català	1.566	63'6
Castellà	669	27'2
Català/Castellà	79	3'2
Multilingüe	47	1'9
Català/altra llengua no castellà	6	0'2
Castellà/altra llengua no català	34	1'4
Anglès	45	1'8
Alemanys	11	0'4
Italià	3	0'1
Portugués	2	0'08

Per tant, i pel que fa a l'evolució de les dues llengües principals, podem veure la tendència anual en percentatges:

	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Català	67'5	65'7	66'4	72'9	75'8	72'6
Castellà	32'4	34'2	33'5	27'0	24'1	27'3

Així, doncs, la panoràmica de l'edició a Mallorca té uns trets ben definits, com l'increment destacat de les publicacions en llengua catalana, la manca de criteris a l'hora de elaborar les portades o els crèdits dels autors i/o editors. També s'observa una escassa diferència entre els sectors privats i públics en quant al nombre de publicacions. I, finalment, la necessitat de conscienciació de tot el sector editorial en general, de la seva cooperació amb la legislació sobre Dipòsit Legal.

NOTA

(1) Butlletí Bibliogràfic del Dipòsit Legal / Biblioteca de Cultura Artesana. 1989. Palma de Mallorca: Consell Insular de Mallorca. Dpt. d'Extensió Cultural i Publicacions, 1989. 24 cm

DOSSIER: L'EDICIÓ A LES BALEARS

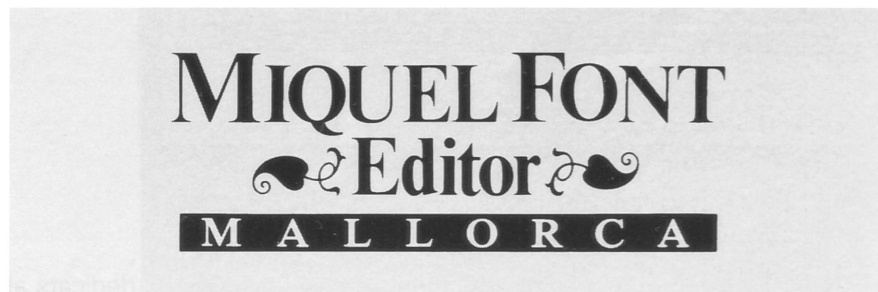
QÜESTIONARI

- ❶ Quins són els orígens de la vostra empresa editorial? Coincideixen amb els vostres inicis com editor?
- ❷ Quina és l'estructura actual de la vostra empresa, tant a nivell de direcció tècnica i científica com de la resta de treballadors i d'infraestructures?
- ❸ Quina és la vostra política editorial? Parlau-nos dels costos, títols per any, tiratge i sobretot de la distribució i vendes.
- ❹ Com són les relacions editors-institucions públiques? Existeix, com sovint es diu, una vertadera competència deslleial per part de les institucions públiques? Parlau-nos dels ajuts, coedicions i especialment de l'anomenat suport genèric.
- ❺ Creis que l'editor és quelcom més que un empresari? Amb quins criteris contractau un llibre? Parlau-nos dels autors i de les vostres col·leccions.
- ❻ Quins projectes teniu enguany per sorprendre mallorquins, menorquins i eivissencs?

MIQUEL FONT

❶ Miquel Font, Editor neix del projecte de Miquel Font i Cirer de voler acostar al públic un tipus d'obres molt específiques que per la seva antiguitat, temàtica o concreció escapen a d'altres projectes editorials. Així, en els seus catàlegs trobam gran nombre de reedicions, estudis històrics i literaris gairebé sempre relacionats amb la nostra terra i cultura. De llavors ençà, i d'aixó ja fa deu anys, s'han anat sumant títols a les col·leccions incials (avui un total de tretze), creant-se'n de noves segons les necessitats.

❷ Miquel Font, Editor pertany al grup empresarial format pel taller d'arts gràfiques Imatge 70 i l'editorial. Dues empreses totalment compatibles i que treballen en simbiosi. Així, s'aprofita l'experiència dels vint-i-cinc anys d'existència dels tallers d'arts gràfiques i del

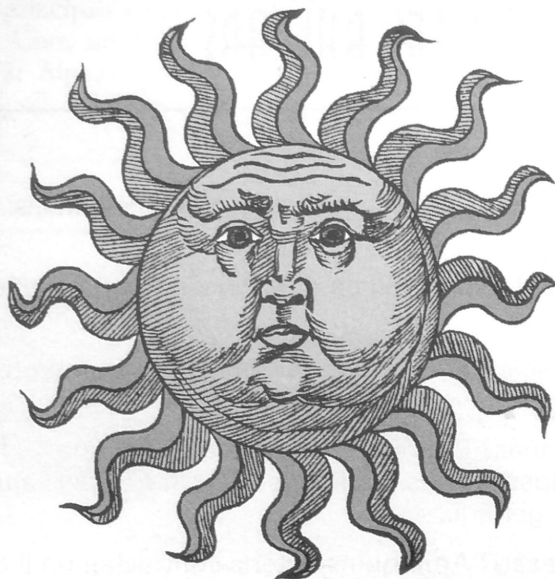

seu equip de professionals de la impressió. També compta amb un eventual equip d'experts en la matèria proposada (historiadors, crítics, literats, traductors i correctors), recolzats en tot moment per un cos bibliogràfic i arxivístic considerable, propi de l'entitat, tot dirigit i supervisat per l'autor/s i l'editor.

❸ Miquel Font, Editor està obert en principi, a qualsevol projecte editorial que pugui interessar al nostre públic. Públic avesat a tractar amb la nostra història, la nostra identitat nacional i personatges. Si bé la llengua preponderant

és la catalana, no és requisit indispensable. No pretenem estar subjectes a un espectre d'usuaris concret, proposant-nos créixer en capital, tiratges i títols segons la demanda que tinguem. Així, tampoc ens limitam a l'àmbit nacional (amb un distribuïdora a les illes), ans comptam amb la corresponent per a Catalunya, la península i la resta del món. Resultat de la fluctuació a la baixa en la venda de títols ens veiem sotmesos a retallar costos, títols i tiratges en la mesura de l'esmentat índex.

Joan Miquel Fiol Guiscafré

DE BALEARIBVS
BIBLIOGRAFIA DE VIATGES
PER LES BALEARS I PITIÛS
ES FINS AL 1900.

MIQUEL FONT
Editor
MALLORCA

4 Amb el començament de l'any s'inicia una re-estructuració de la política editorial entre aquest gremi i les institucions públiques. Així, no podem parlar encara de fets, solament valdria parlar de projectes. Sí que en parlar de competència deslleial apareix la rúbrica dels organismes públics. Per una part el nombre de títols publicats, (si suman el de totes les editorials de les illes), comparat amb els presentats per les institucions, el nombre de títols de les d'iniciativa privada és quasibé menor que el de les institucions (en el nostre cas Govern Balear, CIM i Ajuntaments). Títols, la gran majoria, que arriben al públic de manera gratuïta. Si suman a això la paulatina

minva de pressupostos dedicats al suport genèric, subvencions, interès cultural i ajuts a la infraestructura editorial, la competència és esferidora. Tot i això, esperam que a resultes dels canvis derivats de les transferències en matèria d'edicions poguem contar amb l'ajust que ens mereixem.

5 Instigador i promotor cultural, l'editor és el mediador entre l'escriptor i el seu públic (sovint el que passa més desapercebut en el fet de la publicació). Més que un empresari és un interventor del fet cultural (no tan allunyat d'un artista com podríem pensar), una espècie d'altaveu de les demandes del públic.

Com ja esmentàvem més amunt, voldríem creure que estam sotme-

sos al propi criteri i al de la demanda del públic. Tenim el propòsit constant d'agradar a l'hora que ens agraden els nostres projectes.

Amb un total de 125 títols a les llibreries, agrupats en 13 col·leccions: Imatges d'ahir, Miramar, La Rodella, Evast e Aloma, Obres Catalanes de Ramon Llull, Bibliografies Lul·lianes, Opúscula Efímera, Alicorn, Biblioteca Balear, Arca de Noé, Obres diverses, Didàctica i Ars Vivendi, l'editorial compta amb gran nombre d'autors pertanyents a la més diversa procedència, tan professional com cronològica i geogràfica. Ben bé es podrien classificar en literats (sobretot, els nostres clàssics contemporanis), com Miquel dels Sants Oliver, Salvador Galmés, Gabriel Maura, Mateu Obrador, Gabriel Alomar, Llorenç i Miquel Villalonga..., i d'altres més estrictament contemporanis com Baltasar Porcel, Valentí Puig, Joan Bonet, J. C. Llop, Miquel Ferrà i Miquel Pons. Considerable és també el nombre d'historiadors: J. M.ª Bover, Àlvar Campaner, J. M.ª Quadrado..., entre els antics i Jaume Bover, Ramon Roselló i G. Roselló-Bordoy..., entre els actuals.

6 Hem començat l'any acostant al públic 3 novetats: *Les plantes de jardí a les Balears*, *Guia il·lustrada del fumar en pipa* (que inicia col·lecció), i *Notes per a la història d'Ariany*. En els mesos vinents proposam: 4 nous títols de Imatges d'ahir: *Binissalem*, de Jeroni Salom; *Lloret de Vistalegre*, de B. Amengual; *Palma Canavall*, de Roselló-Bordoy i *Calvià*, de Ll. Muntaner. També dos llibres de temàtica culinària: *Llibre de cuina per a na Magdalena*, de M. Bordoy (receptes en vers), i *El Menjar blanc: una relíquia medieval*, d'A. Contreras, que també ens proposa *Metges jueus a Mallorca*. En l'àmbit històric trobam: *Sindicat de fora*, d'A. Planas Roselló, i *Un poble, un temps*, de Joan Miralles, i *Palma ha seixanta anys*, de Bartomeu Ferrà i Perelló. Com a biografia: *Catalina Homar*, de Mateu Colom. ■

EDITORIAL MEDITERRÀNIA EIVISSA

❶ Vaig fundar l'editorial Mediterrània-Eivissa en 1991, no com a un negoci sinó com a resposta a una afició —als llibres i a l'estudi de les coses del meu país—. No coïncidia en absolut el món editorial.

❷ L'estructura de la empresa és molt senzilla. Pocs mesos després de la publicació del primer llibre veig clar que l'editorial, per petita que sigui, necessita unes hores de dedicació que jo per la meua feina no puc fer, i aquí és on s'incorpora en Miquel Costa. En Miquel es converteix en soci i l'únic treballador de l'empresa; ell és el director, gerent, distribuïdor, cobrador, representant, relacions públiques... és a dir, ho és tot, gràcies a la seua feina i dedicació l'editorial continua funcionant i publicant. Jo som tan sols el fundador i en certa manera podem dir que un conseller que pren part en les decisions de l'empresa, a la qual dedico una part del meu temps lliure.

❸ La nostra política editorial té actualment dues línies molt diferents. Una que dedicam a publicacions turístiques: guies, postals, adhesius, mapes, etc., en la qual tenim molt en compte l'aspecte monetari i que intentam que sigui rendible econòmicament; i una segona línia de caire cultural en la qual publicam llibres d'autors i temes locals sense finalitat estrictament econòmica, i en la qual en la majoria de publicacions ens conformam amb cobrir les despeses.

Les tirades de llibres de temes locals han de ser, evidentment, molt curtes. Mai sobrepassen els mil exemplars, amb la qual cosa el preu per exemplar és alt i la rendibilitat no pot existir. De les guies turístiques se'n fan tirades més amples.

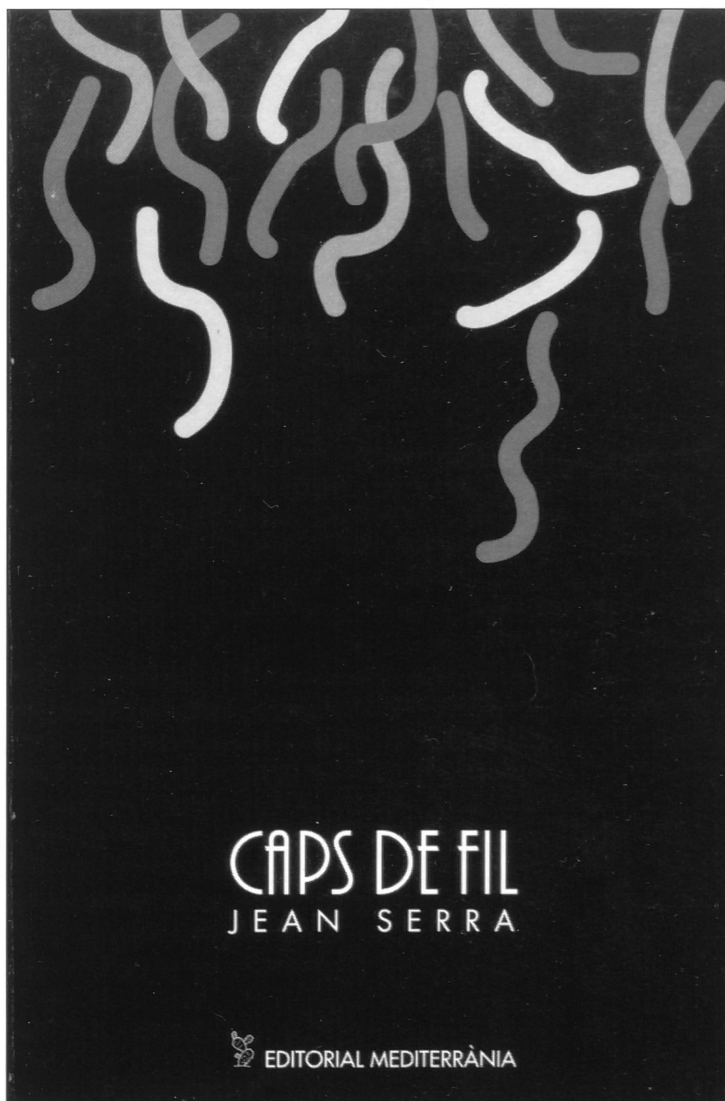

EDITORIAL MEDITERRÀNIA

Els nostres llibres es venen majoritàriament a Eivissa i Formentera, però també es poden trobar a algunes llibreries de per tot arreu dels Països Catalans.

❹ Tal vegada la paraula exacta per definir les nostres relacions amb les institucions públiques és cordialitat. Ens ajuden sovint en la publicació d'obres que d'altra manera mai no podrien veure la llum.

Quant al tema del suport genèric, i tenint en compte les circumstàncies i la repressió a què ha estat sotmesa la nostra llengua, per mor de la qual la majoria de la gent de les nostres illes, que tot i expressar-se habitualment en català prefereix llegir en castellà; el suport genèric ha de ser ample i generós, i per a totes les obres publicades en català i no tan sols per a les que

l'administració vulgui o fins que s'acaba un mínim pressupost.

L'anomenada competència deslleial de les institucions en la publicació de llibres que després regalen, ha de desaparèixer de la pràctica per dues raons: la primera perquè treuen la feina a les editorials, que han de pagar uns elevats impostos municipals, estatals, seguretats socials..., i la segona raó és perquè un llibre que no costa cap diner passa a tenir la categoria de full publicitari i de molt poc valor. La solució ha de ser, òbviament, que la institució que vulgui publicar un llibre ho faci en col·laboració amb una editorial.

⑤ En el nostre cas, i crec que també en molts altres, és clar que l'editor és més que un empresari.

En el nostre cas, i parlant de les edicions de temes locals, publicam un llibre quan el creim prou interes-

sant i pensam que podrem recuperar les despeses —i en alguns casos ni això—.

Les guies turístiques les publicam primordialment amb criteris de rendibilitat, encara que no estrictament en tots els casos. En aquest tema hem de competir amb les grans editorials com Everest, Berlitz, Bonechi, Anaya, etc. Ells tenen l'avantatge de la seua gran estructura i poder econòmic i naltros la de ser eivissencs i conèixer bé la nostra terra. En aquest aspecte tenim la satisfacció de ser l'única editorial que publica les seues guies en català —i traduccions a l'espanyol, francès, anglès, alemany i italià— i la d'haver set la primera editorial en publicar una guia de Formentera i altres temes fins ara inèdits de cara al turisme.

En publicacions de tema local tenim la «Col·lecció Balafi», dedica-

da a la cultura popular —aquí hem set també els primers a Eivissa a publicar un llibre sobre la literatura popular de caire eròtic—; la «Col·lecció Estel», dedicada als més petits; una col·lecció de poesia, i moltes altres obres d'investigació i divulgació, com ara *La llengua catalana a Eivissa al segle XVII*, del Dr. Marià Torres i *Cristóbal Colón catalanoparlante*, de Nito Verdera.

⑥ Els projectes són molts i bons. El primer és obrir una llibreria, que si no hi ha cap contratemps serà ja una realitat el març o abril d'aquest any. En el camp editorial tenim projectat per aquest any vàries publicacions de llibres de temes locals i una guia turística de Dalt Vila i la Marina —el casc històric d'Eivissa—, amb gran quantitat de fotos en color i en sis idiomes, i que pensam que sigui el nostre llibre estrella de l'any. ■

LLEONARD MUNTANER

① Leonard Muntaner, editor S.L. és una empresa jove que va néixer ara fa dos anys, el 1994. Durant aquest període de temps hem posat a l'abast dels lectors més d'una trentena de llibres, repartits en quatre col·leccions. Al marge d'aquesta realitat, els meus inicis com editor, d'una manera professional, daten de 1989. Record que aquell any va esser un any difícil per a mi, m'acabaven de fer fora de la Universitat de les Illes Balears d'on era professor i em trobava sense feina. Empès per la necessitat i aprofitant la meua curolla pels llibres antics i una mínima experiència tècnica amb el món de les arts gràfiques, vaig decidir fer-me editor de llibres. Quan parl dels meus inicis com editor sempre dic que tenc un deute impagable amb determinades persones que, es-

sent jo molt jove, m'engrescaren amb diversos coneixements relacionats amb l'univers del llibre. Una d'aquestes persones és el poeta Pere Orpí i Ferrer amb qui vaig col·laborar en l'edició de la revista *Vora Mar* (1973-1979) de Peguera, una de les primeres publicacions de Premsa Forana. Un altre mestre i amic és el geògraf Bartomeu Barceló i Pons — creador durant els anys seixanta de l'*Editorial Daedalus* —gràcies al qual vaig dur a terme el seguiment de nombroses publicacions a la Universitat, des

de les Actes del *II Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans* (Palma, 1978) fins a la coordinació tècnica (Secretari de redacció) de la revista *Trabajos de Geografía* (1979-1982).

El 1989, vaig reunir cinc amics —Llorenç Pérez, Mateu Colom, Josep Juan Vidal, Antoni Guiscafré i Miquel Flaquer— per tal d'animar-los a participar en la creació d'una nova editorial: *El Drac, editorial*, que tingué una vida molt curta, per problemes que ara no vénen al cas. Fruit d'aquesta primera experièn-

cia, el 1990, Josep Juan Vidal i jo mateix fundàrem *El Tall*, editorial S.L. i, el 1991, Antoni Guiscafré feia el mateix amb *Edicions Documenta Balear S.L.* A *El Tall*, editorial vaig compartir responsabilitats de direcció d'empresa amb l'amic Josep Juan durant quatre profitosos anys, fins que el 1994 li vaig vendre la meua part per crear *Leonard Muntaner*, editor. Grosso modo, aquest és el meu petit històric com editor.

② La nostra editorial és una empresa petita, això que en diuen una empresa familiar. La direcció científica i tècnica corr al meu càrrec, des d'encomanar, llegir i triar els originals fins a qualsevol altre aspecte de la preimpresió, inclòs el disseny de les cobertes, que és una cosa que em diverteix molt. Generalment contractam la impressió i el manipulat a empreses mallorquines i no gaudim d'un sol treballador en nòmina. La meua esposa s'encarrega de l'administració i, sobretot, de les relacions amb els nostres distribuïdors a Balears, Espanya i Europa.

A nivells d'infraestructures comptam amb un equip professional d'informàtica de la casa Appel, transport, magatzem de llibres i una petita oficina.

③ La política editorial gairebé sempre està relacionada amb els objectius que es marca l'editor. Una de les nostres pretensions, potser la més important, és la de posar a l'abast dels nostres lectors les obres més modernes i capdavanteres sobre les Balears o d'autors balears. Per aquest motiu ens esforçam a dur endavant tot un programa de recerca d'originals i promoció d'escriptors i investigadors joves, alguns treballs dels quals, de no ésser així, restarien inèdits a l'espera d'una oportunitat.

Actualment volem dedicar una especial atenció als llibres de memòries personals, gènere que es practica poc entre els illencs més destacats i que des de l'editorial pretenem forçar en base a una entrevista en profunditat realitzada

per intel·lectuals o professionals del periodisme. Aquest és un patrimoni molt important pel nostre petit País, que cal recuperar deixant testimoni de la tasca i el pensament que es cuina a les darreries del segle XX.

La nostra política a nivells comercials resta condicionada per l'escàs nombre de lectors vocacionals que existeixen. Així les tirades són curtes, els llibres cars i la distribució fora de les Illes difícil. Els gran distribuïdors de la Península no volen perdre el temps amb editorials que no tenen un catàleg superior al centenar de títols i, més

encara, si aquests són de temàtica que en diuen local.

④ Fins fa poc aquestes relacions han estat molt variables. Generalment depenen de la sensibilitat dels polítics per la negreta, és a dir dels seus nivells culturals. Anys enrera, segurament per ignorància, la competència deslleial d'algunes institucions és donava amb freqüència. D'ençà la creació del *Gremi d'Editors de Balears* aquestes pràctiques han anat minvant molt, i en aquests moments la fórmula que funciona millor és la de les coedicions. Molts dels ajuts a fons perdut han estat substituïts

per les coedicions que representen un avenç, tant per les institucions com pels editors. La nova política introduïda en aquest aspecte per la Comissió de Cultura i Patrimoni Històric del CIM em sembla molt positiva.

⑤ Personalment, crec que els editors o són vocacionals o no són ni figa ni raïm. Per dedicar-se a un ofici com aquest i a un país com el nostre, d'escassos lectors, s'ha d'esser d'una pasta molt especial. D'una pasta que barreja ingredients a voltes ben contradictoris. Un bon editor ha d'esser un bon empresari amb vena de foll, condicions imprescindibles per encarregar o destriar una gran obra. A la nostra editorial contractam els llibres amb els criteris que ens

marca un setè sentit, imprescindible per dur endavant l'empresa.

Quant als autors, encara que l'amic Antoni Serra afirmi que són els enemics naturals dels editors, he de dir que les meves relacions amb ells sempre han estat òptimes. És natural que sigui així, perquè durant mesos la relació és molt intensa, establint-se un respecte mutu per la feina, que la majoria de vegades dóna lloc a una bona amistat.

Leonard Muntaner, editor S.L. actualment, manté quatre col·leccions. La més coneguda potser sigui *Llibres de la Nostra Terra*, que abraça estudis sobre les Balears, realitzats des de qualsevol perspectiva de les ciències socials. Dues col·leccions de creació: *El Ferreret*, de narrativa infantil i juvenil i la col·lecció *Poesia*. La més re-

cent és *Mallorquins en diàleg*, una sèrie pensada per a donar a conèixer la memòria personal d'aquells que s'han distingit en el món de la cultura i l'art, l'empresa, la política o en qualsevol altre activitat.

⑥ No m'agrada massa parlar de projectes, entre altres raons perquè es tracta de sorprendre constantment els nostres lectors. A més a més, si els esbrines clar i llampant, gairebé tens l'obligació moral de convertir-los en una realitat. La col·lecció *Mallorquins en diàleg* ha estat el darrer projecte que just ara acabam de posar en marxa. Així i tot, més endavant m'agradaria inaugurar una col·lecció de textos molt recercats i curiosos, impresos en paper de fil i il·lustrats amb gravats calcogràfics per joves artistes del País. ■

EL TALL

① El Tall Editorial va sorgir l'any 1990, any en què va publicar els primers quatre llibres de la seva col·lecció «El Tall del Temps», i coincideix amb els inicis com a editor del seu actual director i administrador Josep Juan Vidal.

② És una empresa quasi unipersonal, però que disposa de les infraestructures imprescindibles per a poder desenvolupar la seva tasca.

③ El Tall Editorial té avui més de cinquanta llibres publicats repartits en tres col·leccions: «El Tall del Temps», amb vint-i-cinc títols publicats, destinada a llibres sobretot d'història de Balears; «El Calaix del Tall», amb llibres de ciències socials —on hi ha treballs de filologia, literatura, història, sociologia, l'aportació al cançoner popular de Mallorca d'A. Gili i algun de creació— de caràcter més variat, amb setze títols publicats, i «El Tall Fac-símils» amb tres títols publicats, a

més d'altres llibres fora col·lecció. El tiratge mitjà de cada llibre sol esser de mil exemplars. En qualche cas el sobrepassa. Però cap edició s'ha esgotat encara.

④ Existeixen bones relacions entre el món editorial i diverses institucions públiques ja que hi ha una sèrie de llibres d'interés cultural que no es poden finançar amb les seves vendes perquè no són ni seran *best-sellers* i la seva edició seria ruïnosa per a l'editor, si no es publicassin subvencionats. A més la producció editorial en llengua catalana reb a les Balears com a Cata-

lunya un ajut especial, materialitzat en l'adquisició d'un nombre d'exemplars a meitat de preu que reb el nom de suport genèric que suposa un recolzament institucional al llibre en català.

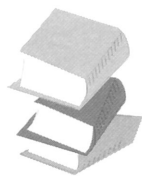
⑤ Esser editor per a mi suposa tenir la capacitat i les qualitats necessàries per a seleccionar dins l'oferta d'autors que es presenten quines obres mereixen arribar al públic en forma de llibre pel seu interès intel·lectual i no defraudar mai el lector només amb belles cobertes i títols enlluernadors que amaguin una obra desprovista de

EL TALL editorial

contingut. També com a editor es pot suggerir temes a investigadors o a autors que són especialistes en una matèria perquè realitzin una síntesi llegible.

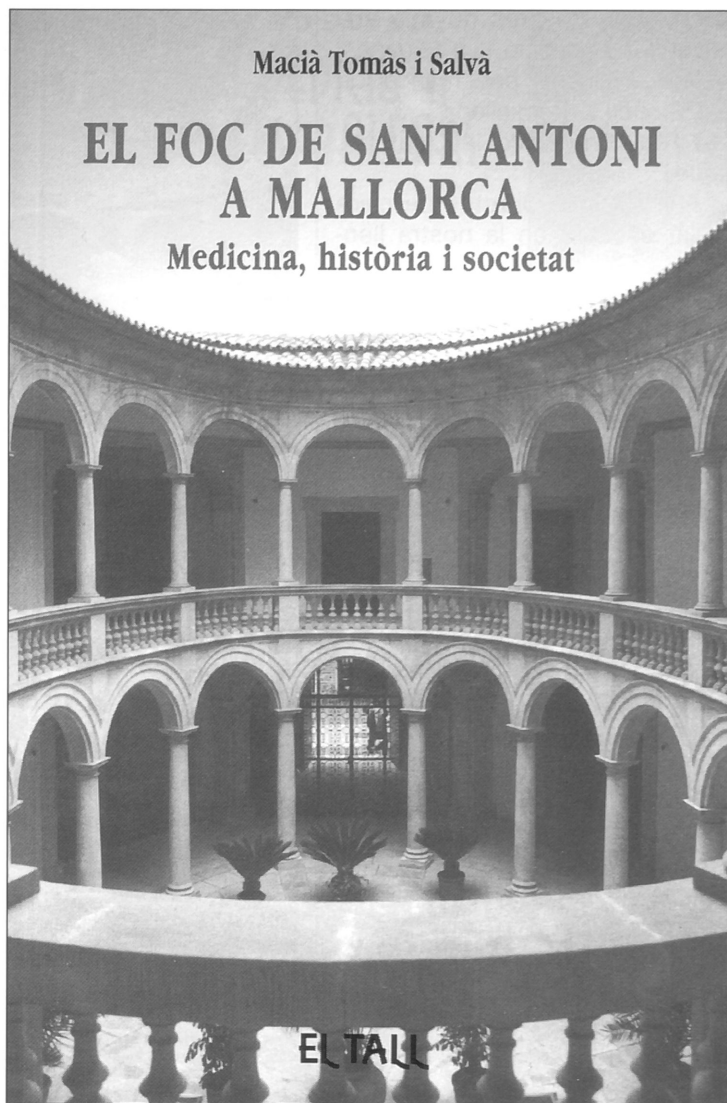
⑥ La major part dels llibres que ha editat El Tall són llibres d'història. Jo abans que editor som historiador professional i ara mateix tinc en projecte oferir abans de final d'any un treball sobre el sistema de govern al Regne de Mallorca dels segles XVI i XVII, continuar amb la publicació del tercer tom del *Cançoner Popular de Mallorca* d'Antoni Gili, oferir també un llibre en el qual a través de fotografies podrem conèixer un segle d'història de la indústria a Mallorca. ■

DOSSIER:
L'EDICIÓ A
LES BALEARS

Carrer d'en Rubí, 5
Tel. (971) 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

.....

NURA

① Edicions Nura es va crear l'any 1973 amb la finalitat de posar a l'abast del públic actual obres de tema menorquí que feia molts anys estaven exhaurides. Fou per a nosaltres la primera experiència en el món editorial.

② És una empresa particular. Propietària i directora: Anna Coll Anglada. Compta amb assessoraments ocasionals i desinteressats de caràcter literari o tècnic.

③ Cap als anys 79-80 estàvem en expansió. Després, la proliferació de llibres al mercat, tant d'institucions oficials com de particulars que editen les pròpies obres, han afectat notablement el volum de vendes. Ens creixen els estocs i ens resulta difícil la financiació de nous títols. Actualment es pot dir que anam sobrevivint.

④ Fins ara el suport genèric, per a nosaltres, ha resultat de poca utilitat. Quant als preus, s'han fixat molt justos per poder vendre, no surt a compte vendre un nombre determinat de llibres a meitat de preu. D'altra part, aquest suport d'ordinari el

cobrem tard, després de mig any d'haver fet la petició i, a vegades, quedam exclosos per manca de pressupost a la Conselleria.

⑤ Tenim varies col·leccions encetades:

«Ahir i Avui». Obretes de caire popular escrites en la nostra llengua.

«Cuadernos o Quaderns de Menorca». Monografies científiques, literàries o artístiques de tema menorquí en castellà o català.

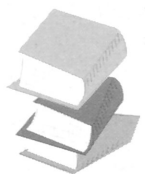
«Documenta Històrica Minoricensia». Documents bàsics per a l'estudi de la nostra història.

«Facsimils». Reproducció d'edicions antigues o modernes difícils de trobar en edició original.

⑥ Continuar la nostra tasca a la mida de les nostres minvades possibilitats. ■

(foto: arxiu Última Hora)

DOSSIER:
L'EDICIÓ A
LES BALEARS

Subscriuiu-vos a la Revista LLUC

B O L L E T Í   D E   S U B S C R I P C I Ó

Nom.....

Direcció.....

Població..... C.P.....

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 199..... Pagarà l'import (2.300 ptes.) (estranger 3.100 ptes.)

per 6 números enviant un gir postal o taló barrat

per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

Oficina.....

Signatura

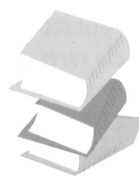
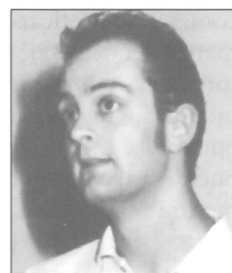
Núm. compte.....

Marcau amb una **X** la forma de pagament que us interressi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC**, apartat de correus **619, 07080 Palma (Mallorca)**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

■ SEBASTIÀ ALZAMORA

DOSSIER:
L'EDICIÓ A
LES BALEARS

L'EDICIÓ EN CATALÀ I LA MARE DE TOTES LES PERIFÈRIES

A Mallorca, el llibre no és negoci. I la causa l'hem d'anar a cercar en qüestions de caràcter molt diversos; especialment vinculades, però, a plantejaments mercantils (estratègies i circumstàncies) i culturals (prejudicis i vicis heretats). El fet, però, és que el pas del temps i els esforços d'uns i altres no aconsegueixen de treure les editorials mallorquines d'un àmbit d'operativitat comercial real que només molt ocasionalment depassa els límits de la pròpia comunitat autònoma. Mentrestant, aquell que hauria de ser el seu espai de mercat natural (és a dir, els territoris que conformen la comunitat històrico-cultural dels Països Catalans) resten indefectiblement fora de la seva capacitat d'incidència. En d'altres paraules: ni al Principat ni al País Valencià no en saben res, o quasi res, de les editorials illenques, i molt poc dels llibres que aquestes editorials publiquen.

No fa gaire temps que vaig preguntar per aquesta situació a una representació prou àmplia dels editors que actualment es troben en actiu a Mallorca. Les respostes que em donaren, i que es troben reflectides en una mena de reportatge publicat en un número recent de la revista «Serra d'Or», deixaven entreveure dos possibles grups de factors que ens poden ajudar a explicar-nos-la: uns són factors de tipus extern, o culturals (allò que al començament he apuntat com a prejudicis i vicis heretats) i els altres són interns, o constitutius dels hàbits de treball de les mateixes editorials illenques i de les dinàmiques de comunicació que actuen dins el sector editorial català en general: es tracta, així, d'aquelles estratègies i circumstàncies mercantils a les quals he fet també referència al principi d'aquest article. Vegem-los.

Quan parl de vicis culturals heretats em referesc, sobretot i per descomptat, a la ja atàvica manca d'atenció del Principat (diguem-ho clar: de Barcelona) envers les Illes. Manca d'interès, també? Ara en parlarem. En qualsevol cas, un alacantí —ja ho sabem— ens dirà allò que Alacant és la perifèria de la perifèria, per la seva posició

(Foto: Arxiu Última Hora)

absolutament meridional i excèntrica (en el sentit d'allunyada del centre) dins la composició territorial dels Països Catalans, països que, per cert, em sembla que ja havia esmentat abans. No ens enganyem, però: els illencs sempre hauríem de replicar, amb gran orgull victimari, que la perifèria de la perifèria, la perifèria entre les perifèries, la mare de totes les perifèries, som i serem nosaltres. Per definició, per naturalesa i per autocomplaença, resulta que una illa és la cosa més perifèrica que hom es pugui imaginar, el *rien va plus* en qüestió de marginalitat i d'excentricitat (ara sí, en el sentit que volgueu donar-li a la paraula). Així ho saben, i ho assumeixen, a Barcelona tant com ho sabem, i ho assumim, a Palma. I per aquí

comença a explicar-se una mica tot això del desconeixement i del desinterès de la gran metròpoli envers els territoris adjacents. Vull dir que certament Barcelona ha menystingut, oblidat o desplaçat les Illes i la seva contribució a la cultura comuna de forma secular, ininterrompuda i magnífica, i des de totes les perspectives possibles, mentre es dedicava a autoalimentarse, autofecundar-se i autorreproduir-se per després emmirallar-se com un narcís d'estampa barata. Molt bé. Però també és cert, molt cert i dolorosament cert, que aquest fet, elevat a la dignitat d'una mena de dogma de fe, ha servit massa vegades als illencs de pretext per estalviar-se la feina d'intentar canviar aquest estat de coses, tot refugiant-se dins una closca, fosca i espessa, d'insularitat volguda i dolguda, mal duita, acomplexada. I en certa manera això també s'esdevé dins el món editorial: una vegada comprovada la indiferència principatina envers els productes de les editorials illenques, els responsables d'aquestes semblen claudicar amb excessiva facilitat a un pressumpte destí de peces sacrificades, amb una subratllada vocació voluntarista, per no dir resistencialista. I aleshores es produeix el fenomen de la reconcentració temàtica i autoral. És a dir: les editorials illenques es reclouen en la publicació de llibres d'autors illencs sobre temes illencs, fets, se suposa, per complaure el gust del lector illenc. No parlem ara tant de literatura (el problema de la qual es troba més aviat en qüestions qualitatives i de criteris de discriminació i selecció editorial) com de la quantitat, francament gran, de llibres que es publiquen al cap de l'any a les Illes sobre temes històrico-socials baleàrics. No es tracta ara de jutjar el nivell de qualitat d'aquests treballs (més alt en uns casos i no tan alt en d'altres, com sol succeir), sinó de suggerir que bona part d'ells, donada la seva previsiblement escassa comercialitat i capacitat de penetració dins uns sectors prou amplis de mercat, trobarien un canal de difusió més adequat en l'edició institucional. Això suposant que les institucions —públiques i privades— editassin i distribuïssin com pertoca, i no amb l'únic objectiu de cobrir l'expedient d'unes partides pressupostàries o de justificar unes deduccions tributàries en concepte d'inversions en activitats i béns culturals.

I amb aquesta referència a les institucions entrem en el capítol dels factors externs. Aquí sí que topam amb un seguit de realitats constatables i evidents davant de les quals hi caben més aviat poques matisacions. Per començar, les Illes, com el seu propi nom indica, es troben geogràficament separades del Continent per uns quants quilòmetres de mar. De cara a la feina editorial, això comporta un augment de despeses important: els famosos costos d'insularitat. Subministrament de materials, transport dels llibres, absència d'una infraestructura editorial mínima (impremtes especialitzades, distribuïdores operatives a la Península...), etc. Traduits a diners, aquests problemes adquireixen una gravetat més que notable. Però hi ha més: per exemple, els mitjans de comunicació —escrits i audiovisuals—, molt poc donats a

mirar cap a les Balears com no sigui per parlar, encara, de sol i platja, i que es confirmen, de cada vegada més, com un dels greuges de més difícil reparació (de poc hi valen les queixes i les lamentacions quan no hi ha una mínima voluntat d'esmena). O la inexistència d'uns canals o plataformes de contacte i possible actuació conjunta de les editorials dels distints territoris dels ja reiteratius Països Catalans (no es pot dir que l'Associació d'Editors en Llengua Catalana hagi treballat gaire en aquest sentit, i també és lògic que sigui així quan parlem d'iniciatives privades que, al capdavant, es troben en competència). O els efectes, letals i de llarga durada, que per al llibre en català ha tingut la política cultural dels successius governs Cañellas. O bona part del mateix ventall d'autors que posen els seus originals a l'abast d'unes editorials necessàriament petites. O la impossibilitat de controlar l'edició d'obres guanyadores de premis de prestigi. O la manca —aquesta sí, cada dia més corregida per les línies d'ensenyament públic desenvolupades amb penes i treballs al llarg de l'última dècada i mitja— d'un públic format i informat. O...

Solucions possibles? Unes quantes: per començar, em sembla imprescindible un canvi de mentalitat de l'editor illenc, que el tragués dels plantejaments transcendentals *en favor de la llengua, la cultura i la identitat* (oh! ah!) per instal·lar-lo en una major ambició de professionalitat i de potència comercial. I aquest canvi de mentalitat podria començar per una obertura temàtica i de catàlegs: per exemple, mitjançant contactes amb editorials estrangeres i la publicació de traduccions, cosa que els ha anat molt bé a d'altres editorials perifèriques, com ara les valencianes. Naturalment, això requeriria els serveis de directors de col·leccions i assessors de publicacions amb uns criteris de selecció més severos que els que ara s'usen.

Per altra banda, cal que les institucions i aquestes editorials arribin a un nivell suficient d'harmonia i cooperació com per dissenyar algunes estratègies conjuntes de caràcter urgent, relatives a màrqueting i estímul de la lectura i la creació de llibre en català (amb una mica d'imaginació i poder comunicatiu, per favor). I és feina exclusiva de les nostres institucions de govern —C.I.M. i Govern Balear—, una vegada engegada la molt lloable iniciativa del suport genèric a l'edició de llibres en català, assentar unes vies de vertebració i coordinació amb els suports genèrics de les Generalitats de Catalunya i del País Valencià, i també, com demanava Lleonard Muntaner (del Gremi d'Editors de les Illes Balears) la creació d'una Direcció General del Llibre que definís uns criteris d'edició i distribució institucional, així com uns objectius i unes línies d'actuació respecte de les editorials privades.

Perifèrics? Potser no tant com ens pensam, o com deixam que pensin. Tot depèn d'un grapat d'idees clares, i d'algunes actuacions decidides. La resta, com que ja no depèn de nosaltres, és literatura. Dolenta. ■

Sebastià Alzamora

■ DANIEL CID MORAGAS

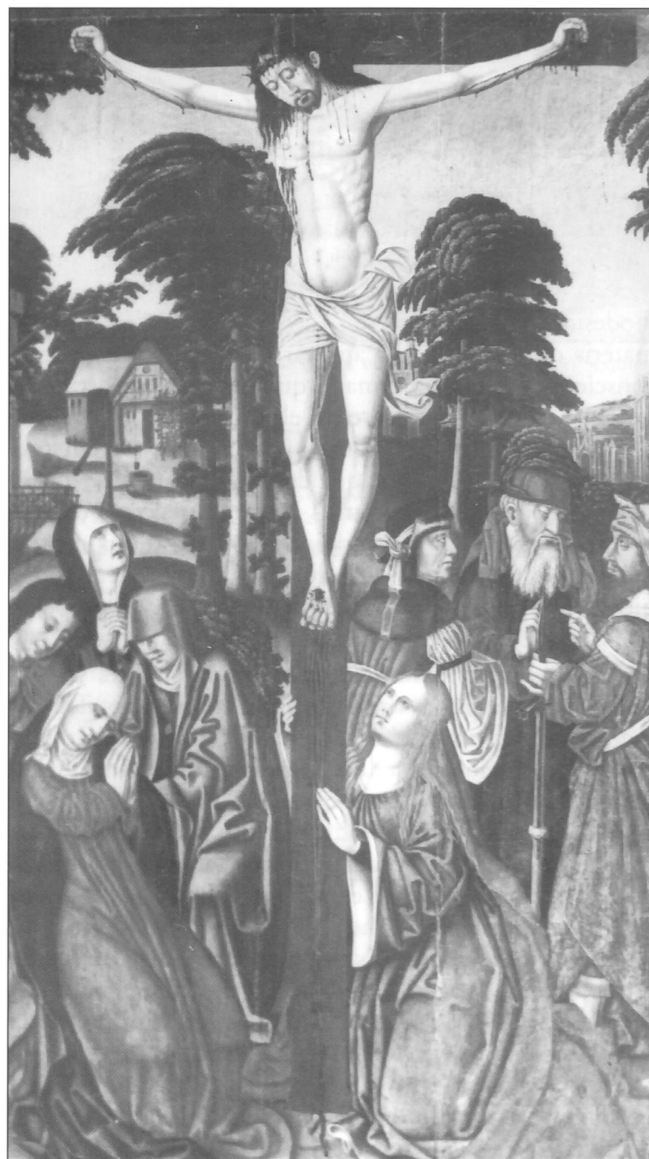

LA FORMACIÓ DEL MUSEU EPISCOPAL DE MALLORCA (1908-1916): UN EXEMPLE DESTACATS DINS LA HISTÒRIA DELS MUSEUS MALLORQUINS

REPÀS ALS ANTECEDENTS LOCALS

El 1916 es va inaugurar el Museu Episcopal de Mallorca, una iniciativa impulsada pel bisbe Campins (1859-1915). Per la seva projecció i concepció es pot considerar com la primera institució museogràfica preocupada per atendre de manera eficaç el patrimoni cultural mallorquí. Dins del context dels Països Catalans, el referent immediat és el del Museu Episcopal de Vic inaugurat el 1891, una entitat promoguda pel bisbe Morgades (1826-1901).

En el panorama local, però, la creació del Museu Arqueològic Lul·lià és el primer antecedent important. El 1878 el bisbe Mateu Jaume va fer dipositar al Col·legi Nostra Senyora de la Sapiència, la col·lecció de retaules fora de servei que havia anat recollint el rector d'Alaró, Joan Lladó. Eren els inicis de la creació d'una col·lecció diocesana. Un centre pensat per il·lustrar les joves vocacions, per formar artísticament els pintors i escultors, per conservar els objectes arrambats a les golfes o per restaurar els que estiguessin en ús. L'empresa aviat va anar creixent fins a recollir prop de tres-centes obres. Amb el marc de la Societat Arqueològica Lul·liana i per tal de donar un contingut institucional a tal iniciativa, el 21 de gener de 1881 el prelat va donar l'aprovació a la formació del Museu Arqueològic Lul·lià i va crear la junta de govern que el regiria. La institucionalització del museu va coincidir també amb un altre fet destacat dins la història de les pròpies col·leccions, la publicació del catàleg dels objectes presentats al col·legi «La Sapiència». Una enumeració de les dues-centes vuitanta obres catalogades, ordenada en seccions corresponents als diferents llenguatges artístics representats, però on a penes es troben apreciacions sobre l'autoria o la cronologia específica de les peces. En tot cas, l'interès rau més en aspectes propis del món del col·leccionisme doncs en cada una de les fitxes d'obra s'indica la procedència exacta.

Taula de la Passió, segle XVI

Predel·la del retaule de sant Jordi, Pere Nisart, devers 1468.

El 1888 el Museu Arqueològic Lul·lià va continuar la seva tasca cultural amb la participació a l'Exposició Universal que el mateix any celebrava Barcelona. En el seu paper de representant de Mallorca al món, de manera modesta volia oferir una mostra testimonial d'allò que en matèria de cultura podia aportar l'illa, i al mateix temps conscienciar els propis mallorquins envers el patrimoni vernacle. Així ho van expressar els seus autors en un article publicat aleshores al butlletí de la societat. Un text acompanyat d'una planta que descriu el muntatge que el director del museu, Bartomeu Ferrà i Perelló, va dissenyar per a l'exposició barcelonina. Es tracta d'una mostra modesta, que s'inscriu dins d'una concepció decimonònica del tema, però solucionada a partir d'una proposta que es podria considerar fins a cert punt conceptual.

Els museus d'aleshores eren considerats més com a magatzems que no pas com a sales d'exposicions. Les fotografies conservades del Museo Provincial de Antigüedades de Barcelona instal·lat a la Capella de Santa Àgata són prou eloqüents al respecte. Però l'Arqueològic, en aquella exposició temporal va donar mostra dels seus continguts a través d'una instal·lació que representa un document interessant de cara a la història de la museografia mallorquina. Damunt d'un basament octogonal, hi havia en primer terme uns prestatges, secundats per unes vitrines gairebé piramidals. Uns i altres contenien objectes relacionats amb la geologia, els antics pobladors de Mallorca, les arts aplicades, les arts de l'objecte, la bibliologia, el gravat, l'etnologia o la figura de Ramon Llull. Després de les vitrines pujava una columna prismàtica, seguint la planta, on hi havia inscrites les dades més importants de la història de l'associació, des del 1880 fins el

1887, és a dir vuit notícies una per cara. La columna era coronada per un capitell amb l'escut de la societat i de la ciutat que sustentava l'estàtua de Ramon Llull feta expressament per a l'ocasió per Llorenç Ferrer.

Però si la diòcesi mallorquina comptava gràcies a la iniciativa de Mateu Jaume d'una col·lecció museogràfica, no va ser fins a començaments del segle XX que es va posar al servei d'aquell patrimoni un projecte coherent. Si les bases s'havien assentat amb la creació de la societat lul·liana, el factor clau en la creació del Museu Diocesà va ser Campins, assessorat per homes com Antoni M. Alcover (1862-1932), nomenat vicari general. Just en el primer any de mandat, 1898, el bisbe va pronunciar un edicte sobre la conservació d'ornaments i d'objectes artístics prou explícit. Entre altres consideracions establia que les obres dotades d'algun valor no s'havien de fiar a simples aficionats sinó a persones tècniques i professionals. Una conscienciació envers el patrimoni que, abans d'obrir les portes del Diocesà, el va portar a fundar iniciatives com l'Arxiu Històric de l'Església de Mallorca (1899).

És evident que el prelat coneixia les demandes del Vaticà per tal de conservar el patrimoni eclesial. Un exemple clar és la sol·licitud que el 1907 va fer la Secretaria d'Estat vaticana dirigida als bisbes italians per tal de disposar la creació de comissions diocesanes permanents, encarregades de catalogar i conservar documents, monuments i objectes artístics, d'advertir negligències, d'insistir als clergues encarregats dels béns i de controlar les adquisicions fraudulentoses.

Però la dimensió que va pendre el projecte del museu denota una atenció més que especial per part dels seus impulsors, i s'inscriu dins l'acció global de renovació que

Pere Joan Campins va dur a terme durant el seu mandat (1898-1915). No en va aquest personatge històric ha estat comparat amb Morgades o Torres i Bages (1864-1916). El seu esforç per potenciar la personalitat i la identitat de l'Església de l'illa va coincidir amb la Reinai-xença literària mallorquina i l'immediat reforçament de les relacions entre els països de parla catalana. Prou conegut és que ell va ser el responsable de la presència d'Antoni Gaudí (1852-1926) a la seu mallorquina, després de la fascinació que l'arquitecte li va produir en una visita a la Sagrada Família de Barcelona. L'empremta d'aquest personatge també es pot constatar en altres punts propers a la catedral; un passeig per les murades de Ciutat, just quan s'arriba al Palau Episcopal, permet contemplar les sinuositats de la reixa que decora una de les finestres de la residència del bisbe que miren a Llevant.

En aquesta recerca de punts de relació mallorquins pel Diocesà, cal dir que el Museo Provincial de Bellas Artes de la Lonja creat el 1915 —que com altres museus espanyols va tenir els orígens en la desamortització de 1835— va ser una iniciativa que no va assegurar l'existència d'un centre de referència preparat per a la conservació del patrimoni. Són prou conegudes les poques però justes paraules que Gaya Nuño li va dedicar.

En tot cas la gestació del Museu Diocesà coincideix a Mallorca amb les recerques arqueològiques iniciades el 1912 a Son Peretó pel mossèn Joan Aguiló (1860-1924), conegudes a Catalunya gràcies a les publicacions de Josep Puig i Cadafalch. En el context de les Balears, el 1901 Menorca va inaugurar el seu museu arqueològic. El 1907, és a dir un any abans de fer públic el Museu Diocesà, es va obrir també el Museu Arqueològic d'Eivissa. Les descobertes fetes per Joan Román Calvet (1849-1910) entre 1903 i 1905 al Puig des Molins, incorporades a la Societat Arqueològica de l'illa van propiciar la seva creació.

EL DIOCESÀ ENTRE ELS ANYS 1908-1916

A grans trets, les fases de formació del Diocesà van ser les següents:

Segons paraules d'Antoni M. Alcover, que va seguir de prop el procés, Campins va decidir crear el museu desvers l'any 1906. Aleshores va resoldre habilitar unes construccions en mal estat dins l'hort de l'edifici bisbal termenejades amb el carrer del Palau Episcopal. L'arquitecte Guillem Reynés (1877-1918) en va ser l'encarregat.

El 1908 les obres ja eren enllestides, però en una demostració de bon criteri museogràfic, es va deixar passar cert temps perquè tot eixugués bé i no hi hagués perill de cap humitat.

El 9 de febrer d'aquell any Campins va anunciar a la Comissió Provincial de Monuments, reunida a la Sala Consistorial de Ciutat per commemorar el setè aniversari del naixement de Jaume I, la voluntat de crear un centre museístic lligat a la diòcesi.

Una de les vitrines de la col·lecció Séquier.

El 28 de març de 1914 la Junta de Govern de la Societat Arqueològica Lul·liana va acceptar la proposta del prelat de dipositar els objectes que custodiava al Diocesà. La unió suposava dotar al centre en formació d'una col·lecció més completa, a la vegada que se solventaven els problemes infraestructurals que suposava tenir un museu a «La Sapiència», on hi mancaven les degudes condicions i era poc compatible amb els horaris i vida del seminari. Les condicions que la Societat va imposar van ser les pròpies d'un dipòsit, on la propietat de la entitat que cedia les obres quedava respectada. D'aquesta manera, s'hauria de fer constar la procedència de cada un dels objectes cedits i es demanava que la institució estigués representada dins de l'organisme.

Del 6 de febrer de 1915 data la carta on la comtessa vídua de Séquier anunciava a Campins que donava la col·lecció del seu marit, diplomàtic francès retirat a Mallorca, al museu. Un escrit on la donant considerava també que l'exhibició d'aquell conjunt d'objectes necessitava duplicar l'espai inicialment previst, que era d'una sala. En una segona carta de la comtessa de Séquier al vicari capitular, Antoni M. Alcover, esmentava que entre 1915 i 1916 ella i el conservador del Diocesà, l'eclésiàstic

Relleu del beat Ramon Llull pertanyent a un retaule, segle XVII.

i historiador Joan Vich (1884-1958), havien disposat la donació en dos dels espais del museu.

El 23 de febrer del mateix any mor Campins, però el projecte continua endavant sota la direcció de Antoni M. Alcover, futur president de la Junta del museu, Joan Vich, conservador, i Miquel Alcover (1864-1945), conservador adjunt. Aleshores l'empresa estava pràcticament acabada i era motiu de visita per part dels artistes, estudiosos i representants destacats de l'Església —és el cas del nunci del Papa— de pas per Mallorca.

El 31 d'agost de 1915 el Capítol de la Catedral, el Consell de la Confraria de Sant Pere i Sant Bernat, els Rectors de Palma i la Societat Arqueològica Lul·liana van aprovar el reglament del Diocesà. Establertes les bases de funcionament del nou centre, el Capítol va decidir destinar a la conservació i cura de les obres de la Catedral dipositades en el Museu la quantitat fins aleshores consignada pel Museu Capitular. De la mateixa manera la Confraria de Sant Pere i Sant Bernat resoleren destinar la quantitat anual de 125 pessetes per a la conservació i custòdia dels objectes.

El mes de gener de 1916 va quedar constituïda la Junta del Patronat del Museu. La composaven un president, Antoni M. Alcover en el seu càrrec de Vicari Capitular, un vocal anomenat pel Capítol, el poeta Miquel Costa, un vocal per la Confraria de Sant Pere i Sant Bernat, Bartomeu Pascual, un vocal pels Rectors de Palma, Frederic Valenzuela, un vocal per l'Ordinari, Francesc Esteve —també secretari de la Junta—, i un vocal per la Societat Arqueològica Lul·liana, l'arquitecte autor del projecte de reforma del museu Guillem Reynés. A més cal afegir-hi el conservador del museu Joan Vich —també tresorer—, i un adjunt de conservador, Miquel Alcover.

El 23 de febrer de 1916, un any just després de la mort de Campins, la Junta va decidir inaugurar la instal·lació museogràfica. Obertes ja les portes, entre 1916 i 1931, va ser l'organitzadora d'un seguit de cicles de conferències sobre arqueologia, història i art obert a tota mena d'erudits. Uns actes que eren objecte d'un fidel report per part de publicacions com *L'Almudaina* i *Correo de Mallorca*.

Posteriorment el museu viuria altres etapes. L'any 1930, en un moment de clara inestabilitat política, les relacions entre el Museu Diocesà i la Societat Arqueològica Lul·liana van quedar afectades. Guillem Rosselló Bordoy relata aquesta escisió en un dels seus articles i ho acusa a causes no determinades. Afirmar que no es conserva documentació al respecte però esmenta l'existència d'unes actes i inventaris que documenten la segregació, consultades els anys seixanta però ilocalitzables en els vuitanta. El mateix autor indica que el bisbe Miralles va autoritzar la separació i distribució dels fons però en benefici absolut pel Museu Diocesà.

La Guerra Civil, truncadora de tantes activitats i iniciatives culturals va ser la causa del tancament del museu. Els durs anys de postguerra i un nou govern poc amic de la cultura van mantenir-lo fora d'ús fins el 22 de maig de 1952. El 1953 va aparèixer la darrera publicació que del museu es conserva, *El Museo Diocesano de Mallorca. Breve guía ilustrada* de Bartolomeu Miquel i Llorenç Pérez. Per altra banda, ha estat objecte de l'atenció d'estudiosos com Gabriel Alomar, autor d'una encertadíssima selecció de les millors obres que custòdia, que compten amb una senyalització distintiva feta amb ceràmica. Algunes dels objectes van ser restaurats pel tècnic italià Cividini, és el cas de la taula del Sant Jordi de Pere Nisart. Actualment el museu s'ubica a l'ala del Palau episcopal que mira a la badia de Ciutat.

EL BISBE CAMPINS I ELS SEUS

Una anàlisi de les fases de creació del museu confirma i ressalta un seguit d'aspectes relacionats amb la planificació dels continguts d'aquell nou centre.

El primer de tots ja ha estat esmentat anteriorment, la figura de Pere J. Campins i els seus col·laboradors com a principals impulsors i definidors del Diocesà. El prelat era

conscient que en iniciar aquella col·lecció d'art antic omplia un buit dins el panorama cultural local. Així mateix creia que estava sentant les bases d'un museu que en un futur els seus successors haurien d'anar enriquint. Així ho va expressar en el seu discurs del 1908, en l'acte de celebració del setè centenari del naixement de Jaume I. Dit sigui de pas, va escollir una data ben nostrada per donar una notícia significativa dins la història de la cultura mallorquina.

Posteriorment el bisbe va fer un seguiment més que atent del tema, un punt de referència important dins la política cultural —efectiva i de fons— que volia desplegar en el seu territori. El prelat va actuar quasi com un director de museus. Va cercar la manera de dotar el centre d'una col·lecció digna a través de la participació d'entitats i col·leccionistes privats, és a dir l'Arqueològica i el conjunt Séguier. Així mateix, va participar directament en la redacció de les normes del museu, almenys així ho va expressar el secretari de la Junta en el seu discurs inaugural o Alcover a la biografia del bisbe.

Dins d'aquest projecte també destaca de manera important Antoni M. Alcover, col·laborador directe de Pere J. Campins, que segurament va ser l'encarregat del Diocesà en el darrer tram. Una vegada inaugurat, ell i el seu germà Miquel, van ser l'ànima de les conferències que cada dijous omplien la sala major del museu amb públic de tots els estaments. És interessant destacar que la primera conferència celebrada allí, el 31 de gener de 1916, la va donar el mateix Antoni M. Alcover. Una disertació que va versar a l'entorn dels museus i el seu paper com a instruments de ciència, educació i avenç. Va il·lustrar la lectura —segurament una de les primeres sobre museografia fetes a l'illa— amb una relació dels centres museogràfics que havia vist a països europeus com Alemanya, Àustria, Suïssa, Itàlia, França, Anglaterra i Bèlgica. Alemanya va ser l'estat que en aquest sentit el va impressionar més, no és casualitat doncs que a principis de març del mateix any llegís una altra conferència sobre els museus a Berlín.

El dietari d'Alcover escrit l'any 1907, a rel de l'estada per Europa, és ple de descripcions i comentaris quasi diaris sobre els museus que visitava, amb al·lusions a la presentació de les peces o al valor pedagògic que exercien dins la comunitat. Qui sap si l'experiència del viatge —un any després d'aquest, el 1908, Campins comunicava la nova del Diocesà— i la conscienciació envers el paper educador dels museus, no va ser motiu de conversa entre el bisbe i el vicari general. Però cal suposar que d'una manera o altra va haver d'influir en la concepció teòrica del Diocesà.

Però el museu va comptar també amb altres homes de vàlua, personatges destacats dins el context de la cultura mallorquina. Miquel Costa i Llobera va ocupar un càrrec a la Junta. Joan Vich es va encarregar de conservar la col·lecció. Finalment Guillem Reynés va dur a terme el projecte arquitectònic, es tractava del mateix autor de la

Verge amb el Nin, alabastre, segle XV.

ponència presentada al primer congrés de la llengua sota el títol de *Necessitats de reconstruir el llenguatge català en els oficis, tècniques i en l'art de la construcció*, d'un arquitecte clarament preocupat per la conservació i restauració del patrimoni arquitectònic i d'uns dels oradors dels cicles de conferències del Diocesà (més d'una vegada va centrar el seu discurs a l'estudi dels continguts del museu). Sens dubte ell i el conservador van ser els encarregats de fer real en l'espai el projecte de Campins.

LA PLANIFICACIÓ DELS CONTINGUTS DEL MUSEU

Les línies programàtiques del Diocesà quedaven en part reflectides en les normes aprovades per la Junta l'any 1915. A grans trets, especificaven que era format pels objectes provinents de corporacions, de particulars i principalment de l'Església. Que la Junta havia de vetllar pels criteris de selecció. Que havia de ser classificat, ordenat i

Làpida de Soleiman ben Manser, Mallorca, 968

guardat per un eclesiàstic pèrit en arqueologia escollit pel prelat. Que la Junta havia de durar cinc anys, havia de controlar el funcionament del museu, havia d'organitzar anualment conferències afins i havia de buscar els recursos econòmics pel funcionament de l'entitat. Igualment, s'havia de crear el títol de Soci del museu per concedir-lo als subscriptors i als donants.

Són també una declaració de principis els discursos pronunciats a la inauguració. Francesc Esteve, secretari de la Junta, declarava que es no volia un magatzem de coses precioses, es desitjava un centre viu de cultura artística i d'estudis històrics on el poble aprengué i s'il·lustrés amb objectes pertanyents al passat. Una institució amb una política d'exposicions d'art religiós, antic i modern, i un cicle de conferències anual. Un lloc des d'on es pogués exercir una inspecció artística sobre els monuments notables mallorquins i on s'hi custodiés un inventari gràfic d'aquests. És a dir, un centre gestor del patrimoni eclesial de l'illa.

Antoni M. Alcover, director de la Junta, va definir els continguts del Diocesà especificant la importància que aquella reunió d'obres tenia de cara a la difusió del paper de la Església en la història de la cultura. Però també va

ressaltar l'originalitat de la proposta i va recordar les paraules de Campins, on afirmava que donada la manca de museus «històrics, prehistòrics o paleontològics» a Mallorca, aquell centre es veia obligat a acollir quants objectes es presentessin pertanyents a aquestes branques. La varietat de les col·leccions que actualment presenta el museu episcopal és una clara conseqüència d'aquesta situació. El paper que va haver de jugar davant la manca d'instal·lacions adients va sobrepassar els límits d'un museu diocesà i del món religiós. Per últim i en una justificació més de la necessitat d'un Museu Diocesà de Mallorca, Alcover va recordar la situació d'expoli real a la qual aleshores estava sotmès el país.

Certament, a Eivissa encara no estava resolt el problema de les excavacions il·legals al Puig des Molins. Un dels exemples més significatius sobre els perills que ha passat el nostre patrimoni, per la dimensió i documentació que va generar, és la campanya de salvament de les pintures murals romàniques catalanes que Folch i Torres va encapçalar entre els anys 1919 i 1924, la qual va permetre que avui en dia els frescos encara estiguin a Catalunya.

El Museu Diocesà de Mallorca va ser un projecte que es va anar desenrotllant lentament —vuit anys des de l'anunci fins a la inauguració— però amb fermesa i bona orientació. Així ho van considerar els redactors de l'anuari que publicava la Secció Històrico Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, des de la perspectiva que els hi donava haver vist fundar cinc museus episcopals a Catalunya des de l'any 1891 fins el 1916.

EL DIOCESÀ DE MALLORCA I LA FORMACIÓ DELS MUSEUS EPISCOPALS CATALANS

La secció de cròniques, apartat museus, de l'*Anuari* de l'Institut corresponent als anys 1915 i 1920 es va dedicar a fer un estat de la qüestió dels museus diocesans que fins aleshores s'havien instituit en els territoris de parla catalana: Vic (1891), Lleida (1893), Solsona (1896), Tarragona (1915), Barcelona (1916) i Mallorca (1916). En definitiva, es feia ressò d'una realitat, la conclusió de la primera etapa de formació dels museus diocesans començada amb Vic i acabada amb Mallorca i Barcelona. Un fet significatiu que cal atendre.

L'Exposició Universal de Barcelona de 1888 —el mateix marc on s'hi ha vist participar l'Arqueològica Lul·liana— va viure el ressò ciutadà d'una mostra d'art antic singular. El bisbat de Vic, amb la col·laboració del Círcol Literari de la mateixa ciutat, va presentar un conjunt de pintures romàniques damunt taula pertanyents a la seva diòcesi. L'interès envers l'art medieval dins l'Europa del segle XIX és un fet que l'Exposició va demostrar no només amb aquella exhibició, sinó també amb l'ús de l'estil neogòtic en alguns dels edificis del mateix recinte firal (és el cas del Cafè-restaurant de Lluís Domènech i Montaner (1850-1923), actual Museu de Zoologia).

Sovint s'ha destacat el paper dels eclesiàstics en el conjunt de la cultura catalana, anàleg al que per França i Itàlia van representar els erudits. Però a nivell oficial, Morgades, bisbe de Vic des de l'any 1882, va ser un clar precursor de la intensa col·laboració que l'Església catalana faria amb el moviment cultural del segle següent. Des d'un bon començament va tenir molt clara la idea d'associar la recuperació religiosa del país i la restauració dels seus monuments més emblemàtics. Per tant, va centrar els seus primers esforços en recuperar el malmès conjunt de Ripoll, presentat com un dels símbols de la nació catalana.

Però després de l'èxit assolit per Vic a l'Exposició Universal, el prelat va utilitzar les seves capacitats de govern per aconseguir els mitjans necessaris per a engegar el projecte d'un museu que acollís el ric patrimoni de la diòcesi vigatana. El 1889 va publicar una circular on anunciava la immediata fundació d'aquesta entitat destinada a salvar el patrimoni, documentar la història de l'Església i desenvolupar les ciències i les arts. El 1891 era inaugurat i el 1893 es publicava el catàleg —molt descriptiu i poc profunditzat— signat per dos membres de la Junta del museu, Antoni Espona i Josep Serra i Campdelacreu. Els va ajudar un jove seminarista, Josep Gudiol (1872-1931), un personatge clau en la configuració d'aquest centre museogràfic i dins de l'arqueologia catalana en general. L'any 1894 va realitzar una curta però intensa estada a Roma, on va conèixer de prop com es treballava a la capital de l'arqueologia cristiana. Un viatge que segurament també li va permetre d'enriquir els coneixements museogràfics a partir dels exemples vaticans. Més tard, el 1896, va ser nomenat conservador titular del museu i el mateix any va ocupar la càtedra d'arqueologia sagrada al Seminari vigatà.

La ciutat que Miquel Llor va saber retratar amb tanta precisió a *Laura a la ciutat dels sants* —on per cert un dels personatges secundaris, mossen Joan Serra, es correspon a Josep Gudiol—, disposava del primer museu diocesà del país, model per a la creació d'altres de similars. L'impuls de Morgades i el sentit arqueològic i museístic de Gudiol són les raons principals per les quals aquell centre es va avançar a tots els altres bisbats catalans. Es tractava del primer museu diocesà espanyol sòlidament constituït, inici d'una etapa de creació de museus eclesiàstics a Catalunya i Mallorca que es clouria el 1916.

El 1893 el bisbe de Lleida, Josep Messeguer, va anunciar en el discurs de benedicció de la primera pedra del Seminari la voluntat de fundar un museu per tal d'ampliar les lliçons d'arqueologia cristiana i a la vegada protegir les obres en estat d'abandó. El 1916, el nou prelat, Josep Miralles (1860-1947), va anomenar conservador a Josep Fuster i Vil·la, que el 1918 publicaria un llibre a l'entorn del museu —*El Museu Arqueològic de la Diòcesi de Lleida. Història, organització i importància del mateix*— que va ser premiat per l'Institut d'Estudis Catalans.

El Museu Diocesà i Comarcal de Solsona va ser creat l'any 1896 pel bisbe Ramon Riu i Cabanes, un projecte

Entrada del Museu Diocesà

paral·lel a l'obertura de l'aula d'arqueologia cristiana al Seminari solsoní. Les intencions eren les mateixes que en els casos anteriors, la difusió, estudi i salvaguarda del patrimoni històrico-artístic. El 1909 va entrar de director Joan Serra i Vilaró (1879-1969) que va donar l'impuls necessari a un museu que es convertiria en un dels més destacats del país.

Tarragona, amb el referent del Museu Arqueològic creat dins la Sociedad Económica Tarraconense de Amigos del País dins el primer terç del XIX, comptava des de l'any 1869 amb una petita col·lecció d'objectes artístics reunida a la capella de Santa Tecla la Vella al claustre de la catedral, a instàncies del bisbe Feliu Solans. El 1900, inaugurada la càtedra d'arqueologia al Seminari, es va pensar també en un museu adjunt. Però el gran projecte diocesà va ser quan el bisbe Antolí López Peláez va unir les obres de la capella de Santa Tecla i les del Seminari. El 1915 eren inaugurades les noves instal·lacions amb un discurs on el prelat justificava la creació del museu recordant la tradició museística de Tarragona i els perills pels quals havien passat els seus béns artístics.

L'exemple que clou el cicle juntament amb Mallorca és el Museu Diocesà de Barcelona. Iniciat per Enric Reig (1859-1927) va tenir com a conservador Manuel Trens (1892-1976). En el discurs inaugural es va tornar a destacar

Retaule de la Passió d'un anònim sienès, final segle XIII principis XIV

les relacions entre la doctrina de l'Església i l'art, així com la importància de la creació d'un museu per salvar allò que quedava del llegat artístic dels nostres avantpassats.

Dins aquest intent d'aportar alguns punts de referència a la creació del Museu Diocesà de Mallorca, no es pot deixar d'esmentar la publicació el 1902 de *Nocions d'arqueologia sagrada catalana* de Josep Gudiol. Un llibre que va sentar les bases per a la divulgació i estudi de l'arqueologia cristiana en l'òrbita catalana. Des de la seva càtedra al Seminari Gudiol va formar els joves seminaristes en el coneixement de l'art que com a futurs capellans haurien de custodiar. Una tasca pedagògicocientífica que es va enriquir amb la publicació de tal manual. El ressò de *Nocions* va quedar demostrat amb les mateixes vendes i va ser punt de referència pels estudis posteriors. A partir d'aleshores, els sacerdots de parla catalana disposaven d'un primer referent bibliogràfic d'arqueologia cristiana molt complet en aspectes molts diversos: Belles arts, fonts historiogràfiques o iconografia. Estava basat en publicacions franceses i italianes, uns referents metodològics que va exemplificar a partir de casos locals. D'aquesta manera, aquell manual facilitava la sistematització del patrimoni vernacle i a la vegada inculcava als sacerdots el sentit de la responsabilitat envers l'art que havien de custodiar. Per altra banda, la demanda que va suscitar aquell tema es va traduir en l'edició d'un llibre divulgatiu, *Resum d'arqueologia cristiana*, que Gudiol va publicar a la «Col·lecció popular dels coneixements indispensables de Minerva» l'any 1916.

He volgut dedicar un llarg paràgraf a aquest estudi pel punt de partida que va suposar en aquell camp i per ser una publicació inscrita dins del moviment cultural renaixent que es vivia a Catalunya, gens aliè a Mallorca. Sens dubte, d'una manera o altra, els eclesiàstics que es van encarregar d'organitzar les sales del museu mallorquí, Joan Vich i Miquel Alcover, es van veure beneficiats per aquella eina. Més si es té present que dins la reforma del pla d'estudis del Seminari que va fer Campins en el primer any de mandat, 1898, contemplava l'existència d'una assignatura dita *Arqueologia Sagrada i Història de la Literatura*, donada pel mateix Joan Vich.

En el conjunt de l'estat l'existència de museus diocesans o catedralicis és en la majoria dels casos posterior. En el repàs dels museus espanyols de Juan Antonio Gaya es constata l'existència de casos com l'obertura al públic del Tresor de la catedral de Toledo el 1900. Val a dir que dins els territoris de parla catalana, el 1922 es va obrir el Museu Diocesà de València. El bisbe fundador va ser Enric Reig, el mateix que el 1916 havia inaugurat el de Barcelona essent prelat d'aquella ciutat.

Acabat el breu repàs de l'etapa de creació dels museus eclesiàstics a Catalunya (1891-1916) i abans de destil·lar conclusions en relació al cas mallorquí, cal fer una breu mirada al panorama dels museus seglars. Analitzar-lo amb detall seria novament molt extens. En el cas del conjunt de l'estat s'observa la creació del Museo Arqueológico Nacional el 1837 o dels museus provincials espanyols (València, Sevilla, Burgos, Valladolid o Barcelona). Con-

Ceràmica de reflexos metàl·lics hispano-àrab, segle XV-XVI

cretament el Museo Provincial de Bellas Artes de Barcelona va viure un fet destacat l'any 1888, Elies de Molina va publicar el catàleg de les col·leccions que custodiava, referent essencial en la història de les fonts per a la història de l'art i de l'arqueologia.

Però on es vol centrar l'atenció és en el paper que la Junta de Museus de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans van realitzar dins el primer quart de segle, coincidint amb part del govern de Campins i paral·lel a la gestació del Diocesà de Mallorca. El 1907 la Lliga Regionalista, representada per Enric Prat de la Riba (1870-1917), va obtenir la Diputació de Barcelona. Des d'un primer moment, la organització de la cultura catalana va ser una prioritat. La Junta de Museus de Barcelona, composta per l'Ajuntament i la Diputació, es va crear el mateix 1907, heretant la iniciativa de la Junta Municipal de Museus de Belles Arts impulsada entre altres per Josep Puig i Cadafalch (1867-1957) el 1902. La creació de la nova entitat suposava dotar d'una eina fonamental de cara a la reorganització dels museus barcelonins. L'Institut d'Estudis Catalans també va ser creat l'any 1907, i a través de la secció arqueològica va impulsar de manera important la investigació i publicació sobre el patrimoni del país. Des del mateix any van editar les dues obres que donarien a conèixer nacionalment i internacionalment l'art romànic català: *L'arquitectura romànica a Catalunya* de Josep Puig i Cadafalch i col·laboradors i *Les pintures murals catalanes* de Josep Pijoan (1881-1963).

El 1914, la creació de la Mancomunitat va significar un nou impuls a una política cultural de base. Un programa dirigit novament per les dues institucions abans esmentades que van aconseguir introduir Catalunya cada vegada més dins els corrents internacionals. La Junta de Museus va crear el Servei de Conservació i Catalogació

de Monuments de la Diputació de Barcelona i el 1915 va inaugurar el Museu de Belles Arts, futur Museu Nacional d'Art de Catalunya, a l'edifici de l'antic arsenal de la Ciutadella. Aquest museu reobriria les seves portes el 1924 amb la instal·lació de les pintures murals romàniques. Per altra banda, el mateix 1915 l'Institut d'Estudis Catalans va crear el Servei d'Investigacions Arqueològiques amb Pere Bosc i Ginpera (1891-1974) de president. Cal recordar que aquest investigador va controlar les excavacions que Josep Colominas (1884-1959) va dirigir a Mallorca.

Vist aquest panorama sensible als temes de patrimoni, que va comportar la creació a Catalunya d'institucions afins, la inclusió de la notícia sobre la inauguració del Museu Diocesà de Mallorca a l'*Anuari* de l'Institut d'Estudis Catalans és significativa. Més si es té present que es va incloure dins la secció de museus, dedicada en aquella ocasió a repasar les darreres incidències succeïdes en els sis museus episcopals inaugurats des del 1891 a les terres de parla catalana. La valoració de la iniciativa del prelat mallorquí feta des d'aquella publicació era clarament favorable: «entre les moltíssimes i lloabilíssimes iniciatives del bisbe Campins, un dels més il·lustres que hagin ocupat la Seu de Mallorca, va figurar, com a singularment propícia per a la cultura de les illes, la de fundar un museu on s'anessin aplegant les riqueses artístiques i arqueològiques fins aleshores molt disperses».

L'atenció que des de l'Institut d'Estudis Catalans es va fer al tema és senzillament un exemple més de les relacions enfortides que aleshores Mallorca i Catalunya gaudien, ja sigui a través de les lletres o de l'arquitectura. Recordar tant sols que paral·lelament a la creació del museu episcopal mallorquí, Joan Rubió i Bellver (1871-1952) dirigia les obres del Santuari de Nostra Senyora de Lluch. Però dins de les matitzacions històriques, i recollint les

Devocionari, segle XIV

paraules de Josep M. Llopart sobre el moviment que «fou i no fou» possible a Mallorca, un dels elements més destacats que el Modernisme va incorporar de manera definitiva al context cultural de l'illa va ser una forta dosi de consciència nacional.

Certament, Campins és una extensió a l'illa de l'actitud d'una determinada branca de l'església catalanista. A l'igual que Morgades amb Ripoll, la reforma del monument més emblemàtic de la seva diòcesi, la Seu, es podria associar al projecte de recuperació religiosa de Mallorca que va promoure. A l'igual que el conjunt dels bisbes catalans, va omplir un buit amb la creació del primer centre museogràfic fortament constituït, amb voluntat de continuïtat, més enllà de les recerques ocasionals dels museus provincials.

Un projecte cultural on hi ha inclòs l'Arxiu Històric de l'Església de Mallorca. Un esperit reformador que el va dur a replantejar, tal i com ja s'ha esmentat, el Pla d'Estudis del Seminari Conciliar i a instituir la càtedra de *Llengua i Literatura Mallorquina i d'Història de Mallorca*, aplaudida per la Lliga Regionalista i el Centre Excursionista de Catalunya. La càtedra d'*Arqueologia Sagrada* i el *Decret sobre conservació d'ornaments i d'objectes artístics* (1898) van ser igualment celebrats pels cercles arqueològics barcelonins. Així mateix, el Museu Diocesà va ser elogiat per l'Institut d'Estudis Catalans. De la mateixa manera que la fundació de l'Institut també va ser ben rebuda a Mallorca, cal recordar que aquesta institució va ser molt present a l'illa, Antoni M. Alcover va ser membre de la Secció Filològica fins la seva violenta separació el 1918. S'han esmentat les tasques de Bosch i Gimpera i de Josep Colomines des del Servei d'Investigacions Ar-

queològiques. De la mateixa manera s'ha apuntat la difusió de les recerques de Joan Aguiló a Son Peretó que Puig i Cadafalch va fer a Catalunya.

En definitiva, amb l'anunci de la creació d'aquell museu el 1908 a la Sala Consistorial de Palma, Campins no feia res més que recollir les paraules que l'esmentat arquitecte, historiador i polític, Puig i Cadafalch, va expressar a la introducció de *L'arquitectura romànica a Catalunya* publicada el mateix any: «l'esforç local ha suplantat devogades l'esforç del Estat; a ell se deuen les institucions que més directament presenten la col·laboració a aqueixa mena d'estudis. Així el patriotisme dels tarragonins ha creat el primer Museu d'antiguitats romanes d'Espanya en la vella Tarragona; l'esforç local ha fet les col·leccions emporitanes dels Museus episcopal y provincial de Girona, y l's d'antigüitats mig-ivals de Lleyda y Solsona, y l de Vilanova y l's municipals de Manresa y de Mataró, y sobre tot el gran Museu d'Art cristià de Vich, honor de son fundador el bisbe Morgades».

El Diocesà era una traducció dels consells —per altra banda molt propis d'un mossèn-arqueòleg i que cal ubicar en el seu context i època— de Josep Gudiol: «(...) altres consideracions encara han de fer nos considerar a l'Arqueologia com a ciència digne d'atenció y estudi pels eclesiàstics. Los sacerdots per la especial situació davant dels pobles han d'esser los guardians y conservadors dels monuments religiosos, que per regla general son sempre més interessants que l's civils. Ells son els responsables davant de les generacions futures dels desperfectes y matisacions que hajan sofert aquells per culpa seva».

Ha estat usual comprovar com la creació d'un museu diocesà sovint ha anat lligada a la reforma d'un seminari, amb la doble intenció d'orientar l'educació de les joves vocacions i de protegir el patrimoni. Així s'ha vist també en la primera proposta de Mateu Jaume d'instalar aquelles obres a la «Sapiència». Campins i els seus, que el van reubicar al palau episcopal, parlaven també d'un centre cultural viu. Caldria iniciar una recerca en la premsa mallorquina del moment per tal d'averiguar el ressò popular d'aquella empresa, tot i així hem de suposar que va ser ben rebuda.

EL MUSEU DIOCESÀ AVUI

El resultat de tot això va ser la creació d'un museu que avui, per les seves col·leccions, és un dels més destacats de Mallorca. El conjunt d'obres que guarda el Diocesà es pot dividir en dos grans blocs, un primer que pertany al món religiós i un segon al civil. Repassar la història de la configuració del museu i les seves col·leccions ha permès entendre el perquè. A principis d'aquest segle —cal recordar que el Museu de Mallorca va ser fundat l'any 1961— aquest centre es va convertir en l'única entitat preocupada per custodiar el patrimoni mallorquí. Ja s'ha vist el cas de la col·lecció Séguier, però hi ha moltes altres peces provinents de mans privades: el Drac de Na Coca donatiu de la

família Rosselló Miralles, exemples de ceràmica de reflexes metàl·lics hispano-àrab donatiu d'Àlvar Campaner, un tocador policromat del XVIII llegat de Lluïsa Campaner, un Devocionari del XIV donat de Melcior Massot, algunes peces de cultura romana procedents de *Pollentia* donatiu del poeta Costa i Llobera, un encencer cristià datat entre els segles V-VII trobat a Aubenya (Algaida), donatiu d'Antoni Parietti, o una col·lecció de numismàtica mallorquina llegat de Gabriel Cabrer.

No es tracta d'un museu discursiu, que permeti esbossar el panorama artístic o arqueològic mallorquí, però sí disposa d'objectes singulars que donen a conèixer episodis puntuals de l'art i la història de la comunitat local. A manera d'exemple i sense voler ser exhaustiu es poden citar només alguns casos significatius. És incalculable el valor històric de la làpida musulmana dedicada a Soleiman ben Mansor, conservada en perfecte estat. El Retaulle de la Passió de clar estil sienès, les taules del pintor Martí Torner o el Sant Jordi de Pere Nisart són obres emblemàtiques dins el gòtic meridional. Els períodes del Renaixement i el Barroc estan representats a través d'un conjunt d'escultures amb exemples interessants i d'unes quantes pintures d'on destaca la taula flamenquitzant de la Passió o un tríptic de l'Anunciació atribuït a un mestre valencià. La figura de Ramon Llull és recordada gràcies a un petit nombre de peces: un retrat del beat del pintor Bestard, unes talles d'un retaule barroc i un exemplar de

la *Tabula Generalis ad Omnes Scientias*. La vida quotidiana està il·lustrada gràcies al cocodril que va espantar a Na Coca, d'una col·lecció de numismàtica mallorquina o a través de la magnífica col·lecció, molt ben conservada, de ceràmica de reflexes metàl·lics hispano-àrab. Es compta també amb la col·lecció que va reunir el diplomàtic i noble Séguier. Viatger per professió i col·leccionista per vocació, el conjunt de peces donades expliquen per elles mateixes el col·leccionisme del segle XIX: els *souvenirs* dels viatges a l'Orient o a Grècia, la bibliofília, un ceptre que es diu de Lluís XIV, un segell de Shakespeare o una pintura de l'escola de Jacint Rigau.

Les possibilitats que avui un museu diocesà ofereix van quedar demostrades amb el Museu Diocesà de Solsona. La col·laboració entre el bisbat solsoní, l'Ajuntament de la mateixa població i la Generalitat de Catalunya l'any 1981 va permetre la reforma i modernització d'aquest centre, considerat en l'actualitat com a un paradigma museogràfic. Amb aquest referent, el Museu Diocesà de Mallorca —acollit dins d'un conjunt arquitectònic, el Palau episcopal, d'ubicació immillorable, dotat d'una col·lecció de gran interès per l'illa— ofereix grans possibilitats. L'heterogeneïtat de la col·lecció que guarda, per la pròpia singularitat, esdevé una característica positiva més dins del conjunt. ■

Daniel Cid Moragas

FORTEZA TOBAJAS, S.A.

Distribuïdor de Cambres de Bany,
Calefacció i Aire Condicionat

Roca

Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22
Tels. 29 60 01 - 29 47 95 • Fax 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15
Tels. 46 28 34 - 46 15 49 • Fax 46 29 69
07006 Palma - Mallorca

Dielectro Balear

Sociedad Anónima

► Gremi Fusters, 43
Polígon Son Castelló (ASIMA)
07009 PALMA DE MALLORCA
Telèfons: 20 44 64 (6 línies)

75 56 25 - 75 56 81 - 75 42 42

Fax: 75 82 29

ELECTRICITAT

► Carrer de la Pagesia, 68-B
Polígon Industrial
07500 MANACOR (Mallorca)
Telèfons: 55 53 51 - 55 55 55
Fax: 55 53 62

MAQUINÀRIA

► Extremadura, 21
07800 EIVISSA
Telèfons: 30 12 11 - 30 30 03
Fax: 30 02 57

IL·LUMINACIÓ

► Polígon Industrial, G 103
MAÓ (Menorca)
Telèfon: 36 17 09

► Polígon Industrial, 41-bis
07760 CIUTADELLA (Menorca)
Telèfons: 38 06 93 - 38 26 19
Fax: 38 64 29

AÏLLANTS

■ JORDI VIDAL I REYNÉS

MORTALITAT INFANTIL A PALMA (1891-1910)

*Sabem quin dia naixem,
es quarts, es punts i ses hores,
però no ensenyen escoles
quin dia mos morirem.¹*

(Cançó popular de Montuïri)

En aquest article feim un estudi sobre la població infantil a la parròquia de Sant Miquel (Palma) durant el darrer canvi de segle. Per això hem consultat els llibres sacramentals pertinents de l'esmentada parròquia, que són els toms VII-X de baptismes (1891-1910) i el «*Libro de párvulos (1891) que debe servir para asientos de defunciones de párvulos. Consta de trescientas hojas hábiles: de que doy fé. Palma, 18 de abril de 1891. Miguel Juan Cura V[ica]rio*».² Precisament, això ens obliga, en certa manera, a abarcar uns anys concrets,³ que corresponen, segons Jordi Nadal, a un cicle demogràfic espanyol⁴ caracteritzat encara per certs desequilibris.⁵ Les taxes de natalitat oscil·laven, llavors, entre un 30 i un 24 per mil.⁶ La població de Palma l'any 1900 era d'uns 63.000 habitants.⁷

Quant a la terminologia, un albat és aquella criatura (no importa el sexe que tengui) morta abans de tenir ús de raó.⁸ La barrera a l'hora de considerar si un infant que moria era albat o no, és flexible, a vegades la determina el fet d'haver combregat. Les edats dels llibres consultats oscil·len entre fetus intrauterins⁹ fins a nins de 8 anys. L'etimologia d'albat (del llatí *albatus*) és senzilla: els nins eren «amortallats de blanc i posats dins un baül blanc, en significança de la innocència baptismal».¹⁰ No cal dir que parlem d'una època que la mortalitat infantil era elevada. A Espanya arribava l'any 1901 a un 185'9 per mil, és a dir, de cada mil naixements en morien gairebé 186 abans de fer un any.¹¹ L'any 1910 minvà a un 149'3 per mil. França, per exemple, dona una xifra de 165 per mil l'any 1900.¹²

Nin vestit de primera comunió

Passant ja al cas concret de la Parròquia de Sant Miquel de Palma, el nombre de baptismes (o sia, naixements) de 1891 a 1910 és de 3.473, i el nombre d'albats és de 879, la qual cosa suposa una taxa de mortalitat infantil del 258'27 per mil, una xifra que no es pot comparar amb altres estadístiques que només compten els infants morts abans de fer l'any, i en aquest cas parlem de nins que arriben a tenir fins a vuit anys. Crida l'atenció el

1896, any en què hi ha, amb diferència, més albat que mai (el doble del normal).

Analitzam, ara, un any concret, i veurem com els resultats són comparables als més generals. El nombre d'albat que moren abans de fer un any correspon al 44'73% del total.

Parròquia de Sant Miquel (Palma, 1900).

Baptismes: 131

Total albat: 38

Albat que no arriben a l'any de vida: 17 (taxa de mortalitat infantil del 129'77 per mil).

Les malalties més freqüents que provoquen la mort dels nins són bronquitis, xarampió (o rosa), gastro-entèritis i catarro. Encara que hem trobat qualque cas de tifus i, pel que fa als prematurs, n'hi ha que utilitzen la fórmula «no ser viable» per a justificar llur defunció.

A mode d'exemple veurem dos documents: el primer fa referència a un albat de tres anys i el segon a un fetus:

1) «140. Juan Font Reynés, Rambla 22

*Como Vicario de la parroquia de San Miguel de Palma, á los primero de mayo de mit novecientos diez mandé dar sepultura al cadáver de Juan Font y Reynés, de tres años de edad, natural de Palma y vecino de esta parroquia, hijo legítimo de Juan y de Josefá. Falleció a las cuatro de la madrugada de hoy, de broncopneumonía, siendo testigos Don. Andres Jaume P[resbite]ro y Francisco Armengol, de que doy fé. Jaime Triay, V[iva]rio».*¹³

2) «102. Un feto. [Carrer] Feliu, 39

*Como Vicario de la parroquia de San Miguel de Palma, á treinta y uno de Diciembre de mil ochocientos noventa y seis mandé dar sepultura á un feto perteneciente al sexo masculino hijo de Miguel Barceló y Juana Bauza, natural de Palma y vecino de esta parroquia. Falleció de asfixia á la una de la tarde del día anterior, siendo testigos don Lorenzo Reinés y Francisco Armengol, de que doy fé. Ignacio Palou, V[iva]rio».*¹⁴

A la premsa, la mort d'un infant podia ser reflectida de dues maneres: una esquela amb dos angelets i l'expressió «El niño... ha subido al cielo a la edad de...», o bé, una nota necrològica (o ambdues coses). Per exemple:

«De Sociedad

[...] *A la tierna edad de tres años ha volado al cielo dejando sumisos á sus padres en la mayor pena un niño de nuestro amigo don Juan Font y Feliu.*

*Acompañamos á la familia en el dolor que en estos momentos les embarga en especial á sus padres y á su tío nuestro mejor amigo el arquitecto provincial, accidental don Guillermo Reynés».*¹⁵

El ritual per oficiar les exèquies dels infants morts era el següent: en primer lloc es preparava el cadàver de l'albat; a continuació es duia en processó cap a l'església, on se celebrava missa (popularment dita «missa d'àngels»)

Joan Font i Feliu (Palma, 1871-1943), pare d'un albat de tres anys (1910). Un any més tard (1911) posaria el mateix nom (Joan) a un altre fill seu. D'ambdós infants seria el padrí de fonts l'arquitecte Guillem Reynés Font, cunyat seu (Cortesia de J. Font i Reynés)

no per l'ànima del difunt, sinó pels seus familiars. Finalment es portava el baül cap al cementiri.¹⁶ L'albat era ornat amb una corona de flors aromàtiques en significació de virginitat. A les processons esmentades participaven nins (amics i familiars del mort). Les oracions que es pronunciaven durant la cerimònia eren antífones i salms (el 112 i el 148), un kirie, un parenostre i un *Salve Regina*.¹⁷ Tota la litúrgia es feia en llatí.

Acabam amb un versos de Llorenç Riber (1881-1958) corresponents a *La mort del maig* (premi «Viola» als Jocs Florals de 1910). L'estrofa ens parla de la desesperació davant la mort d'una persona estimada:

*Per l'aire qui s'extasia
Palpita un plor aufegat:
Deu estar á l'agonia
cualque verge ó qualque aubat!!*¹⁸

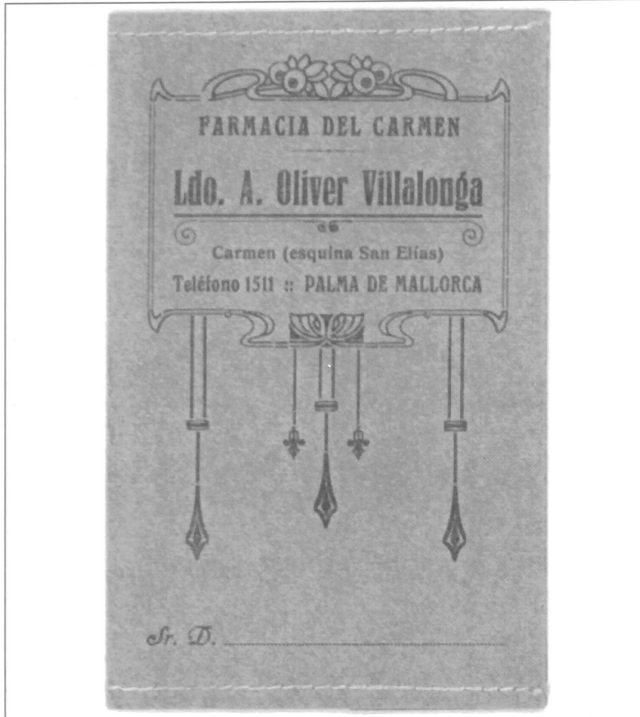
Jordi Vidal Reynés

NOTES

Vull agrair al rector de Sant Nicolau, Mn. Gabriel Seguí i al vicari de Sant Miquel, Mn. Sebastià Planas les seves sàvies informacions.

(1) GINARD, R.: *Cançoner popular de Mallorca*. Moll, Mallorca, 1981, pàg. 217.

(2) L'any 1968 apareix la següent nota: «Y siguen en el libro registros de adultos, suponiendo los pocos párvulos que fallecen en esta demarcación parroquial», donant a entendre que la mortalitat infantil ha esdevingut ja mínima a finals dels anys seixanta. Cf. FERRER REGALES,

Propaganda de la Farmàcia del Carme (Oliver)

M.: *La población, entre la vida y la muerte*. Magisterio Español. Madrid, 1975, pàg. 26-29.

(3) Quant a fonts en general sobre demografia *vid.* GEORGE, P.: *Población y poblamiento*. Península, Barcelona, 1979 (3a) pàg. 9-18 i ZIELINSKY, W.: *Introducción a la Geografía de la población*. Vicens-Vives, Barcelona, 1977 (2a) pàg. 20-30. Per a la metodologia a l'hora d'estudiar la mortalitat *vd.* HENRY, L.: *Demografía*. Labor, Barcelona, 1976, pàg. 179-185 i AA.VV.: *Mallorca. Història i Cultura*. Moll, Mallorca, 1989 (3a) pàg. 201-205.

(4) NADAL, J.: *La población española (siglos XVI a XX)*. Ariel, Barcelona, 1984, pàg. 15-16.

(5) NADAL, J.: *op. cit.*, pàg. 138.

(6) PUYOR, R.: *op. cit.*, pàg. 27.

(7) AA.VV.: *Conèixer Palma*. Ajuntament de Palma, 1987, pàg. 23. *Dades Municipals*, Govern Balear, Palma, 1994.

(8) *Diccionari de la Llengua Catalana*. EC. Barcelona, 1994, pàg. 36.

(9) Sobre la mort intrauterina *vid.* HENRY, L.: *op. cit.*, pàg. 185.

(10) ALCOVER-MOLL: *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma, 1988, tom I, pàg. 424. Hi ha una expressió alacantina que fa referència a l'enterrament d'aquests nins: «Tocar a albat».

(11) NADAL, J.: *op. cit.*, pàg. 215.

(12) HENRY, L.: *op. cit.*, pàg. 191.

(13) *Libro de párvulos desde 1891* (Parròquia de Sant Miquel), foli 140 v.

(14) *Libro de párvulos desde 1891* (Parròquia de Sant Miquel), foli 53. També hi trobam al mateix volum (foli núm. 143) un altre fetus, *de unos cinco meses*, que mor de debilitat general. Aquestes dues partides apareixen a l'índex del llibre sacramental dins la lletra «f».

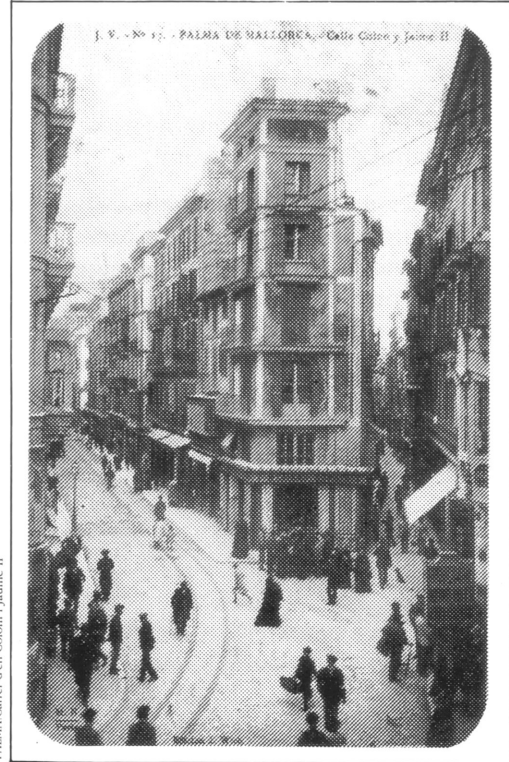
(15) *La Almudaina*. Palma, 3 de maig de 1910.

(16) *Ritual dels sagraments*. Barcelona, 1966, pàg. 237-245.

(17) «Ordo Sepelendi Parvulos» a «Appendix Maioricensis ad Ritua-le Romanum». Palma, 1936, pàg. 115-121. El Salm 112 és «[Laudate, pueri, Dominum:] Laudate nomen Domini»; el 148 és «Laudate Dominum caelis». La seva traducció es pot consultar a *La Bíblia*. Claret, Barcelona, 1994. En aquesta edició el salm 112 apareix amb el número 113.

(18) *La Almudaina*. Palma, 1 de maig de 1910.

Biblioteques Municipals

PALMA. Carrer d'en Colom i Jaume II

CORT
Pça. Cort, 1
c.p. 07 001

SON RAPINYA
Catalina March, s/n.
C.P. 07013

SON XIMELIS
Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

RAFAL VELL
Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

GENOVA
Barranco, 2
C.P. 07015

ESTABLIMENTS
Pça Immaculada, 3
C.P. 07010

SANT JORDI
Bauça, 31
C.P. 07199

ARENAL
Pça. Gaspar Rul.lan
Garcies, 5
C.P. 07600

COLL D'EN REBASSA
Albuera, s/n.
C.P. 07007

BLANQUERNA
San Joaquin, 9
C.P. 07003

SON GOTLEU
Regal, 105
C.P. 07008

SA INDIOTERIA
Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

POLIGON DE LLEVANT
Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007

MOLINAR
Xadó, 7
C.P. 07008

SANTA CATALINA
Fàbrica, 34
C.P. 07013

L'OLIVAR
Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

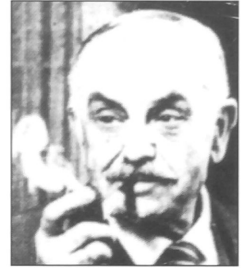
BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

Ajuntament de Palma

ATELIER

■ JOSEP M. PALAU I CAMPS

Fer memòria

UN GUACAMAI, LA CENSURA FRANQUISTA I UN POETA CÍCLIC

Era l'any 1959 quan el Premi Nobel Camilo José Cela, que llavors vivia a so n'Armadams i publicava els «Papeles» que portaven el nom d'aquella barriada, va convocar pel mes de maig, i del 18 al 25 d'aquell mes, el que va anomenar «Conversaciones Poéticas de Formentor», a l'hotel del mateix nom que llavors manejava en Tomeu Buades, l'home que ens va fer una estada agradabilíssima a l'hotel i que, més tard, pujaria al cel de França, ja per a sempre, en un estúpid accident d'aviació.

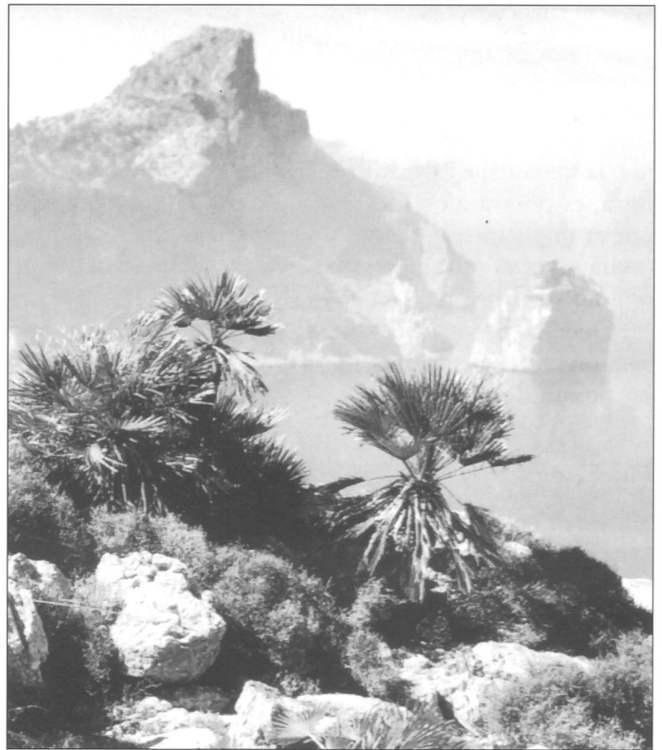
Paral·lelament a aquelles «Conversaciones» es va desenvolupar, també, el «Primer Coloquio Internacional de Novela» i una exposició de plàstica del «Grupo Parpalló», amb pintures de Soria i Monjales i escultures d'Alfaro. Un programa tan espès que feia rodar el cap i del qual, a dir veritat, no crec que en sortís cap conclusió definitiva ni cap novetat aclaridora... però ens ho passàrem tan bé!

El cas és que —sospito que per obra de l'amic Josep M. Llopart, que llavors ajudava Cela a engirgolar els «Papeles de son Armadams»— jo vaig ser un dels «mallorquins» —i ho poso entre cometes perquè jo soc mallorquí, però d'adopció— convidats a aquella reunió de malalts de literatura i, naturalment, jo vaig acceptar el convit.

Allà ens reunírem tota mena d'animals de ploma —catalans, castellans, algun francès o anglès, i d'altres— Entre els castellans hi havia Dionisio Ridruejo, que llavors era molt mal vist pel *Régimen*; Blas de Otero, a qui en Llorenç Moyà, amb la seva fal·lera de traduccions, va anomenar sempre, en Blai des Pujol, i un llarg etcètera.

Residien a l'hotel, en pensió completa i gratuïta, els vinguts de fora Mallorca i els que residíem a Ciutat, com en Miquel Gayà o jo mateix, i exceptuant el cap de setmana que ens quedàrem a l'hotel, érem traslladats cada dia a Formentor en un minibus a temps per arribar a la discussió. Després, en acabar la sessió, érem retornats a Ciutat en el mateix minibus.

Durant tot el dia allò era una perfecta anarquia i cadascú feia el que li passava pel cap; s'alçava del llit quan li

semblava, es reunia amb el grup que més li abellia bevent —gratis—, fumant i xerrant de tot allò que li passava pel cap —política inclosa— però a les cinc de la tarda tot-hom feia cap al pavelló —avui desaparegut— que llavors hi havia, separat de l'hotel per tot el jardí i damunt un petit promontori de roques i que s'havia anomenat, potser amb una punta de pretensió, «Club de los Poetas».

Deu o dotze metres abans d'arribar a aquest «Club», i a la vorera del camí, hi havia una gran gàbia, amb un guacamai dintre, que quan hi arribàveu us rebia sempre amb una bona lletania de notes discordants. Era un animalot una mica geniüt i llenguallarg.

A la gàbia del guacamai l'organitzador hi va fer posar un gros cartell que només deia un nom: «José M. de Heredia». Heus ací com aquell poeta, nascut a Cuba i que havia escrit tota la seva obra en francès, es veia tractat de guacamai per haver abandonat la seva llengua materna per una altra. Algú també havia abandonat la seva llengua, el gallec, pel castellà... però a aquest no se'l va tractar mai de guacamai. Coses que passen.

Tal com ja he dit, cada dia, a les cinc de la tarda, tots feiem cap al «Club de los Poetas» —el guacamai no donava abast a cridar— i cada dia, a la mateixa hora i just arribat de Ciutat en un automòbil oficial, també arribava un senyor, que no sé si era de Sòria però que es deia Soriano Frade. Era el cap provincial de la censura i venia per a vetllar per l'ortodòxia de les nostres converses. Durant tot el dia havíem pogut parlar de tot el que ens donava la gana sense que ningú ens fes de censor però es veu que a les cinc de la tarda era l'hora de fer bonda... allò era una comèdia de riure.

Aquell senyor arribava tot tibet amb el diari dessota l'aixella; no saludava ningú i ningú no el saludava a ell; s'asseia en una butaca prop del bar, en un racó, i despleguava el diari que mantenia sempre davant el nas. Si prenia la paraula en Ridruejo semblava despertar-se una mica, es posava groc i les mans li tremolaven, però sempre va mantenir els ulls fits en el diari. El que mai no es podrà saber és si llegia o ens escoltava. Ell ho deu saber si més no.

Quan la discussió sobre temes literaris s'acabava, i durava una hora o una hora i mitja, l'home plegava el diari, se'l posava dessota l'aixella, s'alçava del seu seient i es dirigia a la porta amb el mateix ceremonial de quan havia arribat; vull dir que ningú, ni ell ni nosaltres, diguéssim pruna. Bon vent!

I així, entre glopada de whisky, paella, cafè, passeig i xerrada va anar passant aquella setmana.

Record que un vespre, devia ser el del dissabte, ja havíem sopat i feiem petar la xerrada a la terrassa del «Club de los Poetas», que donava tot just damunt les ones que cantaven als nostres peus en topar amb les roques d'aque-

lla encimentada terrassa. Tot era en calma i una pàl·lida lluna lluïa en un cel llis i sense núvols.

De sobte algú, mentre amb el braç assenyalava el mar, a la nostra dreta, vull dir a estribord, va dir, quasi cridant: Mireu, mireu!! Tothom va girar la vista cap on aquell braç assenyalava i vàrem veure un llauit que, sense cap mena de llum i amb dos homes dintre que remaven amb cura sense que l'aigua fes cap clapoteig, s'acostava a la platja damunt aquell mar que, en aquella hora, semblava de quitrà, fins que va varar en l'arena. Llavors en van baixar dos homes, amb un sac a l'esquena cadascun, i van avançar cap a nosaltres.

De tot d'una pensàrem en contrabandistes i en tabac... però no, quan van arribar on nosaltres érem, a la terrassa, van descarregar-se del sac que portaven i en van buidar el contingut a terra. Eren llibres! Algú dels assistents, jo no record qui, acabava de publicar aquell llibre —del qual tampoc no record el títol— i aquella era la manera triada per fer-nos-el arribar. Una presentació del llibre ben original.

I bé, ja arribam a la fi. Era el darrer dia, era diumenge i un grup, potser vuit o deu, havíem anat a fer una passejada i retornàvem a l'hotel per dinar. A l'arribada a la porta —i no sé que tenen les portes quan hi arriba més d'una persona que mai no es decideix ningú a travessar-les el primer— ens quedàrem al dintell tot xerrant. Encara no feia cinc minuts que érem allà aturats quan ens vàrem adonar d'un home que, muntat en una bicicleta i pedalejant, pujava la petita costa que arriba a la porta de l'hote, tot dret cap on nosaltres érem. Quan el tinguérem a uns deu o dotze metres el sentíem alenar fort i el vàiem suat i congestionat. En Josep M. Llompарт va ser el primer en reconèixer-lo i va dir: «És en Miquel Bauçà!».

Efectivament, era el poeta felanitxer —que llavors començava a despuntar— que venia de Felanitx, damunt la seva bicicleta, per a passar el darrer dia amb nosaltres.

I Carles Riba, que també era en el grup, quan el poeta felanitxer va posar el peu en terra al nostre costat, va sentenciar: «Mireu! Ja tenim un poeta cíclic!».

Josep M. Palau i Camps

“SA NOSTRA”

Obra Social i Cultural

■ MIQUEL GUAL TORTELLA

L'ESGLÉSIA
NOSTRA

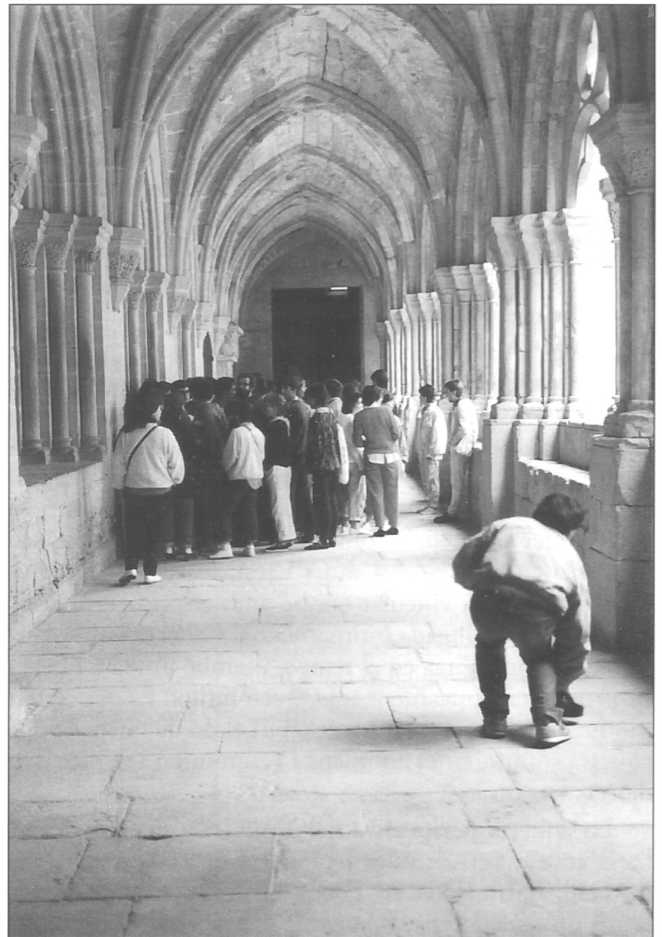
CAP A UN NOU SÍNODE DIOCESÀ

EL MARC ECLESIOLÒGIC
D'UN SÍNODE

La «Lumen Gentium» anomenada amb tota justícia la Carta Magna del Vaticà II, no només representa el punt de confluència de molts d'esforços renovadors sobre el tema de l'Església, sinó que, al mateix temps, suposa un punt de partida per poder replantejar les noves temptatives entorn dels problemes eclesiològics. L'Església, en aquell acte de reflexió comunitari sobre la consciència eclesial, no volia tancar-se sobre ella mateixa, sinó descobrir el pla que Déu tenia sobre ella, per tal de trobar nova llum i nova energia per acomplir la seva missió i determinar la manera més apta per entrar en contacte amb el món.

«Hom pot dir, afirmava el papa Montini, que el Concili més que tractar de veritats divines només s'ha preocupat de l'Església: de la seva naturalesa, composició, vocació ecumènica, activitat apostòlica i missionera. Aquesta secular societat religiosa, que és l'Església, ha intentat realitzar aquest acte reflexiu sobre ella mateixa per conèixer-se millor. És ben cert, però aquesta introspecció no tenia com objectiu ella mateixa, ni ha estat tampoc un acte de pur coneixement humà. L'Església s'ha replegat en la seva íntima consciència espiritual no per disfrutar en les erudites anàlisis de psicologia religiosa o de la història de la seva experiència o per dedicar-se a reafirmar els seus drets o formular lleis, sinó per trobar en ella mateixa, viu i operant, l'Esperit Sant i la paraula de Crist, i així profunditzar més en el misteri, és a dir, en el disseny i la presència de Déu que està part damunt d'ella i en ella mateixa» (Discurs de cloenda del Concili). Així, doncs, la primera dimensió que cal valorar en un temps sinodal, és la disposició interior d'autocrítica per tal de demanar-se, sense por, pels mitjans que tenim i les absències que patim en la tasca pastoral. Només així estarem en disposició de respondre els reptes d'una evangelització nova.

El concili Vaticà II, al qual ens referim encara avui com a paradigma en la manera de fer i de redefinir l'Església en un moment conjunturalment important, ens

deixà, a la vegada, una línia de reflexió teològica que encara valoram com a molt important i de plena actualitat. El seu encert consistia a centrar la seva reflexió entorn del misteri de Crist en les distintes etapes de la història de la salvació. L'estructura teològica de l'Església, tal com la definia el Vaticà II, és històrico-salvífica, i «Lumen Gen-

tium» comença presentant la bondat eterna de Déu, el qual revelant-se ell mateix mostra el misteri de la seva voluntat (Ef.1,9); per Crist, la Paraula feta carn, i amb l'Esperit Sant els homes poden arribar al Pare i participar de la seva naturalesa divina.

Aquest pla salvífic té com a centre d'unitat Jesucrist, i l'Església no és més que el sagrament de Crist, que significat el misteri d'amor del Pare perllonga la seva acció alliberadora.

L'Església, per tant, per una part ha de ser considerada com l'obra del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant; i la seva existència, per l'altra, centrada en Crist i conduïda a la plenitud per l'Esperit, es converteix en sagrament perenne, dins la història, de la reconciliació de la humanitat amb el Pare gràcies a Jesucrist (2Cor.5, 19).

Aquesta és la visió més preuada que fa el Concili sobre l'Església, i aquesta és també la raó última que ens obliga a aturar-nos en sínode, per reflexionar sobre la doble fidelitat: vers Déu i vers el món.

El Nou Testament amb el terme «economia» significa el pla diví de salvació en la seva globalitat; és a dir, l'acció de Déu que ens revela l'accés al misteri de la nostra salvació en Crist; perquè en Crist i en la seva Església, ens dirà Sant Pau, el misteri amagat des de segles ha estat manifestat als seus sants (Col.1,26, Ef.1,9-10). La realització d'aquest pla diví de salvació és una «economia» salvífica que ja es troba vinculada a tot un conjunt d'intervencions divines que la teologia bíblica designa amb el nom de «gràcia».

D'entre tots aquests moments de gràcia, la teologia neotestamentària subratlla dues intervencions particulars, les quals comporten en el seu constitutiu més intrínsec el caràcter d'irrepetibles i el fet de ser úniques. La gràcia central d'aquella economia salvífica és l'esdeveniment del Verb fet carn, entès com un misteri que va des del seu naixement fins a la seva mort i resurrecció. L'altre moment important, vinculat també amb el primer, és el de la seva Església, lligada íntimament al Crist, del qui rep la salvació i l'actualitza en el temps, i també unida a l'Esperit ja que neix únicament sota el seu influx. És per aquest motiu, és a dir, pel fet d'haver rebut el do de l'Esperit que aquesta comunitat és anomenada comunitat salvífica dels darrers temps.

En aquesta perspectiva del Nou Testament es descobreix amb tot el seu valor teològic el misteri de l'Església de Déu, entroncada en el misteri Trinitari. En aquest sentit un teòleg italià, Benicassa, escrivia que la naturalesa íntima del misteri eclesial troba el seu origen en el misteri Trinitari, el seu contingut normatiu i la seva finalitat. I el Vaticà II, centrat en el mateix horitzó, no volgué considerar el misteri de l'Església fora de la perspectiva de l'economia trinitària, sinó que ja en els primers números de «Lumen Gentium» subratlla el seu caràcter teocèntric i pneumatològic, per tal de seguir la mateixa línia de la història de la salvació.

L'arrelament de l'Església en el misteri del Déu U i Tri, així com també en la missió tant del Fill com de l'Esperit, indica dues coses: a) L'origen de l'Església en el temps i per a la història, i b) La univesalitat de la seva missió salvífica; és per això que el teòleg poc abans citat afirmava que «l'encarnació és l'epifania concreta que manifesta el Misteri de l'Església, que ha existit sempre en el temps, però en Crist s'ha fet visible. D'aquesta manera hom pot dir que tota la humanitat és Església, i la relació entre l'Església i l'univers humano-còsmic no pot ser d'exclusió, sinó d'una plenitud qualificable. L'Església és la plenitud qualificable de tota la resta. Per això creim que Jesús no va iniciar l'Església, sinó que sols va inaugurar la seva epifania visible. En aquest sentit, l'encarnació, en relació amb l'Església, significa la seva inauguració, la revelació del seu misteri i el compliment d'aquest a través de l'obediència de la mort en creu. L'horitzó eclesial, doncs, és vertaderament còsmic, ja que tota l'economia de la salvació ve presentada en perspectiva eclesial. Així, l'Església no se manifesta fora de la història ni part dament de la història, ni tampoc com una realitat col·lateral a la vida dels homes. Ella no se sobreposa a aquests, sinó que s'edifica en la història humana, en el si de la mateixa humanitat» (Benicassa C., Chiesa e Storia, Roma 1967).

De tot el que hem dit voldríem retenir-ne el que segueix:

a) El pla de Déu, dins el que cal situar-hi també l'Església com un moment privilegiat de gràcia, ens ajuda a comprendre-la com a oferta i promesa de salvació feta a tota la humanitat, la resposta a la qual només es pot explicar des de la fe. L'Església, per tant, fugint de qualsevol interpretació purament visible, forma part del Credo de la nostra fe; així el «Credo Ecclesiam» esdevé un acte de fe i no una contemplació d'un fet aparentment sociològic o jurídic.

b) La unitat de l'Església no depèn tant del seu esforç com del do que Déu li ha fet; així ho comprenia Sant Cebrià quan afirmava que aquella es manifesta «com una multitud reunida per la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant».

c) L'ésser eclesial no s'esgota en ella mateixa, sinó que és per al món, així ho exigeix el fet de ser un moment més de gràcia inscrit en la història de comunicació i de salvació de Déu envers tota la humanitat. Per altre costat, el fet de ser per a la història és una urgència que l'obliga a l'autoreflexió i autocrítica ja que només per aquests mitjans viure la seva fidelitat al pla salvífic de Déu.

d) Un moment d'aturada, doncs, com pot ser un moment sinodal, s'hauria de viure com un temps de gràcia, per tal de refer, des de la conversió i la llibertat interior, la fidelitat a Déu, on es troba l'origen eclesial, i al món al que ha estat enviada. ■

Miquel Gual Tortella.
Professor del CETEM

La pesta groga

FORMACIÓ TEATRAL: NIVELLS I OBJECTIUS.

La introducció de les arts de l'espectacle a l'escola és una eina fonamental per aconseguir que, a mig termini, creixi el públic del nostre teatre. A Mallorca, en els darrers anys s'ha treballat molt en aquesta direcció.

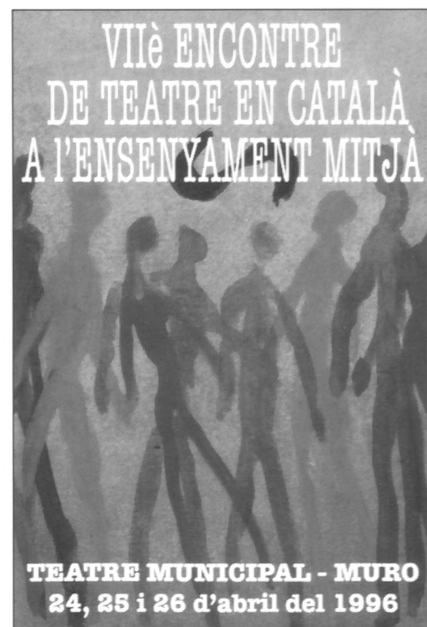
ESCOLES DE TEATRE I TEATRE A LES ESCOLES.

És un fet habitual que, entre la gent de teatre a Mallorca, hom deixi sovint de tenir en compte coses tan elementals com la visió global del context de les arts escèniques. Això és especialment notable en tractar el problema de la formació teatral. Així, no és estrany escoltar opinions tan desafortunades com les que sol·liciten l'existència d'uns estudis teatrals de nivell universitari a la nostra illa (sense tenir en compte que els diplomats en arts escèniques que acaben la carrera a l'Institut del Teatre de Barcelona tenen dificultats per exercir professionalment a Mallorca) o les que veuen amb bons ulls la proliferació d'escoles de teatre privades que ofereixen una formació mancada de qualsevol control acadèmic i, en conseqüència, de garanties pedagògiques. En molts casos, per tant l'aprenentatge realitzat en algun d'aquests centres pot ser, per a un futur actor o director, a llarg termini, més un llast que un avantatge.

El poc gruix de la nostra indústria teatral serveix com a excusa per confondre i posar dins el mateix sac el que són (o haurien de ser) nivells de formació completament diferents i ben delimitats: el teatre com a matèria dins l'etapa d'educació obli-

gatoria i la formació teatral de caràcter professional.

Pel que fa al teatre dins l'educació (tant primària com secundària) hauria de tenir molt clar que el seu objectiu principal, a banda de la seva aportació a la formació comunicativa dels alumnes, és el de crear futurs espectadors. Sortosament, cada vegada hi ha més escoles i instituts que així ho entenen i realitzen una tasca que ja comença a donar els seus fruits. Algunes mostres d'aquest enfocament són les Mostres de teatre escolar que es realitzen a Manacor o l'Encontre de teatre en català a l'ensenyament mitjà de Muro, queenguany ha celebrat la seva setena edició. Aquest segon ha arribat a un nivell modèlic de síntesi entre la formació que reben els alumnes, a base de tallers realitzats per professionals de reconeguda solvència teatral i pedagògica, i l'exhibició dels muntatges preparats durant el curs per alguns dels grups participants. Em consta, a més, que a la majoria d'aquestes activitats, organitzades per professionals del món escolar, es posa un èmfasi especial a tractar el teatre des d'un punt de vista pedagògicament correcte, explotant-ne les possibilitats creatives i deixant de banda la temptació de convertir el teatre en matèria de competició. Per això em sorprèn especialment que el Teatre Principal de Palma, ara que s'ha decidit a col·laborar en aquesta tasca organitzant una primera Mostra de Teatre Jove, no tengui en compte aquests principis i li doni un caràcter competitiu, amb premis als millors muntatges, que no s'adiu ni poc ni gens amb l'esperit amb què hi participaran els grups escolars.

Si som conscients, com diu la convocatòria del la Mostra, de «la importància que per al nostre teatre tenen els grups de base en el foment de futurs professionals i també per a la formació del futur públic afeccionat al teatre», haurem d'anar amb cura de no desanimar la gent jove que pugui estar realitzant treballs interessants en el camp de l'experimentació i recerca teatral. Si donam més importància als resultats (amb premis als muntatges que «quedin millor») que als processos de creació, no farem cap bé a uns alumnes que no haurien de tenir —encara— la necessitat d'exhibir un èxit de públic per justificar la seva afecció. Ben segur que la crítica constructiva per part de professionals del teatre seria un al·licient més formatiu que no la possibilitat d'una recompensa econòmica.

Una altra iniciativa del Principal que, en canvi, hem de considerar com a altament positiva és la d'oferir periòdicament cursos de reciclatge formatiu per a grups amb vocació d'estabilitat (siguin professionals o no) a càrrec de ponents de reconegut prestigi. El primer d'aquests cursos tindrà com a temes l'escenografia i la il·luminació i hi intervindran professionals tan solvents com Rafel Lladó (membre del Teatre Lliure) o el mateix director del Teatre Principal, Pere Noguera. Ja és bo que, a manca de Centre Dramàtic i Institut del Teatre, el Principal vagi assumint les funcions que, com a primera entitat teatral de caràcter públic, li corresponen.

Josep Ramon Cerdà i Mas

A la Ciutat dels Llibres

PERE FULLANA, *EL MOVIMENT CATÒLIC A MALLORCA (1875-1912)*: UNA ANÀLISI DE L'ESGLÉSIA A L'ÈPOCA DE LA RESTAURACIÓ

En el context de la historiografia política i social de Mallorca no és freqüent l'anàlisi dels sectors majoritaris de la societat illenca. Sovint, els estudis s'han centrat en corrents minoritaris, encara que importants i sovint extraordinàriament interessants, com el socialisme, el nacionalisme o el comunisme. En canvi, encara resten sense analitzar els blocs hegemònics que s'amaguen rera el maurisme, el verguisme o el «cauellisme».

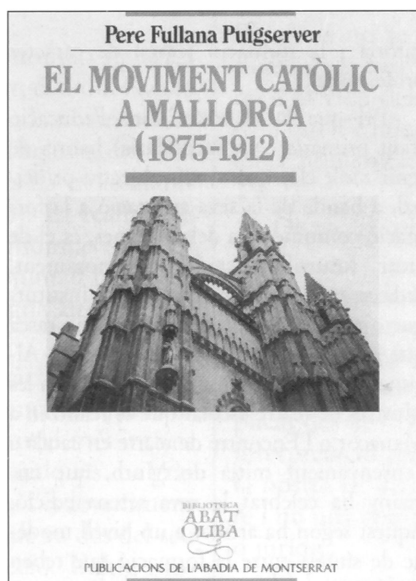
Així, és molt d'agrair que l'historiador Pere Fullana Puigserver (Algaida 1958) s'hagi atrevit, amb el seu llibre *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, a estudiar un element clau de la nostra història recent com és l'Església.

Aquest llibre és un resum de la seva tesi doctoral, llegida el mes de juny de 1991 a la Universitat de les Illes Balears i valorada amb la màxima qualificació. El director de la tesi fou el professor de la UIB Sebastià Serra Busquets i els membres del tribunal foren Maria Dolores Gómez Molleda, Miquel Duran Pastor, Bernat Sureda García, Jordi Casassas Ymbert i Feliciano Montero García.

S'ha de destacar que aquest estudi és fruit d'anys de recerca i de consulta d'una ingent quantitat de documentació arxivística, premsa i bibliografia, tant actual com de l'època.

El doctor Pere Fullana defineix el «Moviment Catòlic a Mallorca» com la «lluita i mobilització dels catòlics entorn al Papa, als bisbes, al clergat (...) contra el sistema liberal».

Aquesta «reacció» contra un estat suposadament laic i hostil no té un caràcter unitari, sinó que és molt plural. L'església

de Mallorca no és un bloc homogeni i al seu si coexisteixen diverses tendències que provocaren múltiples enfrontaments. Políticament, malgrat una certa unanimitat antiliberal, els catòlics estan dividits entre unionistes, els més moderats, i els carlistes, molt més ultramontans, dels quals aviat s'escindiren els integristes. Sorpren la duresa i l'actitud amb què s'enfrontaren entre sí aquestes tendències del catolicisme polític.

A diferència de la primera meitat del s. XIX, on trobam personatges com Jeroni Bibiloni, proper al socialisme utòpic, durant la Restauració no es desenvolupa un catolicisme de caràcter liberal i progressista.

L'Església de Mallorca és un factor importantíssim de resistència al canvi. Lentament, el pes de Palma i del sector

industrial anava creixent. Les noves idees, els costums i les modes s'anaven modernitzant. L'església, preocupada sempre per mantenir els grans principis ètics i morals, controlarà bona part de l'educació i dels mitjans de comunicació i actuarà amb duresa i decisió contra els sectors més avançats. L'escola laica, el moviment obrer i el republicanisme, patiran els atacs d'una església que era capaç d'adoptar un front comú contra l'enemic laic i mobilitzar amplis sectors de la població.

En aquella època, no tan sols exercí un control sobre les masses rurals i, no tant, urbanes, sinó que formà i influí sobre bona part de les èlits culturals. El gruix de la intel·lectualitat mallorquina es definia com destaca la importància dels Centre Catòlics urbans, com a nuclis de formació i del debat dels professionals catòlics.

L'església va mantenir un teòric i radical antiliberalisme durant tot aquest període, però, de fet, hi va haver una progressiva acceptació de l'estat liberal sorgit de la Restauració Borbònica de 1875. De fet, un polític fonamentalment liberal com Antoni Maura gaudí del suport d'un sector influent de l'Església Mallorquina.

A mesura que avança un lent procés de modernització i laïcització, sobretot a la perifèria de Palma, l'església respon amb la creació de nombroses associacions, masculines i femenines, per a joves i per adults. Es posa en marxa un procés de recristianització, quan, de fet, la descristianització és mínima, si bé existeix un cert anticlericalisme republicà i obrerista. En aquest procés per recuperar el terreny perdut, hi juguen un paper

important les congregacions i ordes religiosos. Destaquen les Congregacions Marianes i els Terciaris Franciscans, que es fundaren a gairebé tots els pobles i llogarets de Mallorca.

L'església mallorquina estava obsesionada per controlar la moralitat pública, des del joc a la prostitució, passant pels espectacles. La dona havia de jugar el seu paper tradicional i subordinat a l'home. Sens dubte, l'església contribuï amb força a la creació d'una societat puritana, probablement pseudo-puritana, i a la imatge, més aparent que real, de l'«illa de la calma».

El catolicisme social, sobre el qual Pere Fullana ja havia publicat *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)* (1992), també és analitzat i valorat. Es destaca el manteniment al llarg de tot el període d'una mentalitat benèfico-educativa. Les noves teories del catolicisme social es concretaren en la creació de Cercles d'Obrers Catòlics i, durant el bisbat de Pere Joan Campins, aquestes institucions es transformaren en sindicats agrícoles o caixes rurals o en sindicats obrers catòlics.

En conjunt, se'ns apareix una església poderosa, que controla escoles i pu-

blicacions, té el suport dels intel·lectuals, genera un important associacionisme i contraataca amb força contra les idees dels socialistes, anarquistes, republicans i liberals. Una església conservadora que defensa la religió, la moral, l'autoritat, la propietat i l'ordre social establert. ■

Antoni Marimon Riutort

(*) Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, biblioteca Abat Oliba núm. 134, 645 pàgines.

CRÒNICA LASCIVA D'UNA DECADÈNCIA O LA LLUITA CONTRA EL PODER DESTRUCTOR DEL TEMPS

La dedicació de Miquel Àngel Riera al conte ocupa un lloc relativament petit dins el conjunt de la seva producció literària, sobretot si la comparem als altres gèneres que ha conreat, la poesia i la novel·la. L'autor manacorí actualment compta amb sis poemaris i sis novel·les publicats i, en canvi, només dos volums —*La rara anatomia dels centaures* (1979) i *Crònica lasciva d'una decadència* (1995)¹— reuneixen la seva narrativa breu. En total, ambdós llibres comprenen just trenta narracions. Per això hom podria pensar que l'atenció de Riera pel conte és més tost recent i que fins i tot, al costat de la poètica i de la novel·lística, és el resultat d'una labor tangencial sobretot a la del novel·lista. Tanmateix l'escriptura de relats breus per part de Miquel Àngel Riera es remunta a l'època en què va iniciar-se tot escrivint en castellà: l'any 1951 va guanyar un premi en un certamen de Manacor amb motiu de les festes de Sant Jaume amb un conte titulat *El espantapájaros*, un relat que potser ja hauria estat redactat en català si les bases del concurs ho haguessin fet possible.

Però hom no ha de pensar que els contes de Riera s'hagin produït d'una manera molt espaiada en el temps, de manera que l'autor només n'hagi pogut formar un recull després d'uns quants anys. De fet, és més tost tot el contrari: les narracions arrebegades en cada un d'aquests dos llibres han estat redactades en un espai d'uns pocs anys. Per exemple, els contes de *La rara anatomia dels centaures* foren escrits entre 1974 i 1977 i la majoria data d'aquest últim any. Quelcom semblant ocorre amb els que formen *Crònica lasciva d'una decadència*, els més antics dels quals deuen ésser «Història d'una paraula sense significat» i «Notícia d'una valentia», que ja havien aparegut en 1984. Aquest segon va sortir en una versió anterior, que aleshores es deia «Crònica d'una valentia anunciada» tot remetent al títol d'un llibre de Gabriel García Márquez de 1981, i havia estat originat per un fet real: l'accident d'un autocar en maig de 1984 a la carretera del Port de Manacor, en el qual va morir una dona. La resta, en canvi, sembla haver estat escrita després d'*Illu Flaubert* (1990) i només «El trasplantat» havia estat publicat (1993) en versió castellana i anglesa. Això ens per-

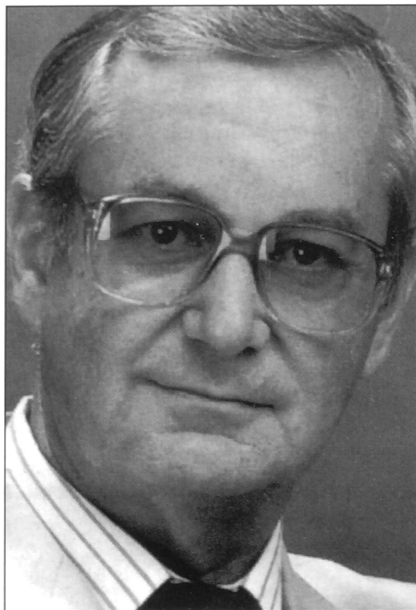
met deduir que, tant *La rara anatomia dels centaures* com *Crònica lasciva d'una decadència* han estat concebuts a partir d'un petit nucli inicial de narracions, a partir del qual s'ha bastit la resta de relats quasi com si es tractàs d'una novel·la o d'un poemari unitari. Per aquest motiu, tant a un com a l'altre s'assoleix una unitat temàtica força gran, encara que no sigui absoluta. A més, ambdós reculls prenen com a títol el d'un relat concret, que en certa manera sintetitza les idees centrals que donen unitat a cada volum: la doble naturalesa, humana i animal, de l'home a *La rara anatomia dels centaures* i la lluita de l'home contra el poder destructor del temps a *Crònica lasciva d'una decadència*. Uns temes que ens permeten deduir uns certs lligams entre cada un d'aquests volums de contes i dues novel·les anteriors: *L'endemà de mai* (1978) i *Illu Flaubert* (1990) respectivament.

Els relats de *Crònica lasciva d'una decadència* desenvolupen els temes característics de tota la producció literària de Miquel Àngel Riera: la doble naturalesa humana, a mig camí entre la bèstia i l'àngel; la lluita de l'home contra el pas del temps i la mort; la convivència humana,

regida per unes normes morals i socials que sovint coarten la llibertat i la felicitat individuals; i, finalment, la capacitat de prodigi i de màgia de la paraula, del llenguatge com a possibilitat de creació d'un món més feliç. Es tracta de temes constants a l'obra de Miquel Àngel Riera, ja que, al capdavant, són els punts essencials de la seva exploració en l'ànima humana. Ara bé, a diferència del tractament que reben a les novel·les, al relat breu introdueix una certa distanciació a través d'una mirada sempre sorprenent, dotada d'un cert humor o ironia. Així, el primer relat, «El mandril», versa entorn de l'animalitat de l'ésser humà i la humanitat de la bèstia, tot enllaçant amb el motiu principal de *La rara anatomia dels centaures*, i ens descobreix com l'home i l'animal poden intercanviar-se fàcilment els papers.

La lluita contra el pas del temps és present en diversos relats del llibre d'una manera molt més intensa que en altres anteriors. Els personatges intenten controlar l'esdevenir temporal, tot alentint-ne o accelerant-ne el pas per tal de «degustar-lo» millor o d'arribar més aviat a la meta proposada. Aquest és el cas d'«Empènyer el temps», en el qual el protagonista, davant un esdeveniment esportiu ansiat, decideix anar avançant progressivament el rellotge per tal que tenguí lloc més aviat. Com «El mandril», aquest conte introdueix un element de sorpresa —relacionable amb el «realisme màgic»— en adonar-nos que efectivament el curs del temps ha seguit el camí que el personatge li ha volgut donar i no el que és vàlid per a la resta del món. Així, a «Un nou perfum» el protagonista, davant la fama aconseguida per haver creat un nou aroma, «aspirava a ser exempt del temps» (p. 22); a «Un mal moment» el personatge, que se suïcida llançant-se des de dalt d'un edifici, va narrat lentament tot el que veu durant la caiguda; a «La violació» una dona acaba enamorant-se del seu violador, al qual envia a la presó, tot esperant que «la separació acabàs abans» per poder després «viure intensament anant a contrapèl del pas del temps, que ells alentirien com ningú mai no ho havia aconseguit» (p. 107); etc. La voluntat de modificar el pas del temps caracteritza una bona part del relats, per la qual cosa basta veure que abundin els títols amb referències a la temporalitat («temps», «nou», «moment», «espera», «decadència», etc.)

Tanmateix, el motiu central de l'obra de Miquel Àngel Riera, la convivència hu-

Miquel Àngel Riera (Foto: Arxiu Cercle de Lectors)

mana, es converteix en el tema de la major part dels contes de *Crònica lasciva d'una decadència*.

L'autor analitza les pautes humanes de comportament, basades en normes socials i morals que limiten la llibertat i, per tant, la felicitat de l'individu. Per això, els personatges han de trobar un nou ordre, unes noves lleis pròpies que els garanteixin el dret a ser ells mateixos i a trobar la felicitat. L'existència és vista sempre com una decadència («Esperar l'esperança», «Crònica lasciva d'una decadència», etc.), un procés de degradació en el qual, costa amunt, a contrapèl, els personatges cerquen el gaudi, la plenitud i l'amor. A «Temps per a no pensar» el protagonista es planteja «la recuperació del sentit original d'existir i de conviure» (p. 46), falsejat per les convencions socials, la qual cosa el porta a suïcidat i a adoptar el paper d'un indigent anònim. A «El trasplantat» el nou ordre, que fa possible l'assoliment del gaudi de la vida, és una autèntica operació financera entorn de la venda dels òrgans propis i de la compra dels d'altri. La mateixa qüestió es planteja a «Crònica lasciva d'una decadència» i a «La tossudesa dels àngels». En el primer cas, un ésser inanimat, el gall de ferro que presideix un campanar, narra la història d'un gran casal en decadència, que és una paràbola de l'oposició de l'home a la destrucció progressiva pel pas del temps mitjançant l'amor. Es tracta d'una lluita desigual, en la qual l'ésser humà sempre és vençut

per la decadència i per la mort, però que, tot i això, desperta l'enveja del gall de ferro, símbol de la perdurabilitat. A «La tossudesa dels àngels» el vell capellà encarregat del manteniment d'una petita església quasi en ruïnes ha de subvertir el codi de valors per tal de restaurar l'ordre i, per tant, la felicitat: així, davant l'insòlit problema que planteja la invasió del temple pels àngels, prova d'escandalitzar-los tot desvestint les imatges dels sants de l'església. L'establiment d'una nova moral i d'unes noves normes de convivència adequades a unes circumstàncies concretes i excepcionals apareix també a «Sala d'espera» —un relat que té alguna semblança amb «La autopista del Sur» de *Todos los fuegos, el fuego*, de Julio Cortázar— i al conte, tan breu com carregat de significació, que clou el llibre, «Unes normes pròpies». En altres ocasions la renúncia a la vida pot convertir-se en un alliberament, l'inici d'una nova realitat en què la convivència sí serà possible. És el cas d'«Un mal moment», «Notícia d'una valentia» i «Qüestió de sistema», l'últim dels quals sembla referir-se a la teoria nietzscheana de l'etern retorn. Tanmateix, però, l'element realment alliberador, l'únic que podrà fer realitat el prodigi i el naixement del «nou home», serà la paraula, la màgia del llenguatge com a tret distintiu de l'humà, tal com ens ensenya a «La inauguració» i al relat «infantil» «Història d'una paraula sense significat».

Crònica lasciva d'una decadència és, en conjunt, un llibre unitari i dotat d'un ritme intern, tant com ho són els poemaris de l'escriptor manacorí. En ell l'humor, la poesia i sobretot la reflexió entorn de l'ésser humà formen una amalgama. A diferència de molts d'altres narradors actuals, en aquests relats de Miquel Àngel Riera l'absurd no és un simple recurs humorístic o crític, sinó que es converteix en un mètode d'anàlisi de l'ànima humana. Miquel Àngel Riera, a través d'un estil molt més sintètic que a les novel·les, assoleix la capacitat expressiva pròpia del llenguatge poètic i penetra en els universos individuals dels seus personatges, que al capdavant són tots i cada un de nosaltres, és a dir, l'Home amb majúscula. ■

Pere Rosselló Bover

Miquel Àngel RIERA, *Crònica lasciva d'una decadència*. (Barcelona: Edicions Destino, 1995). La procedència de les citacions d'aquest llibre s'indica amb el número de la pàgina entre parèntesi al final de cada una d'elles.

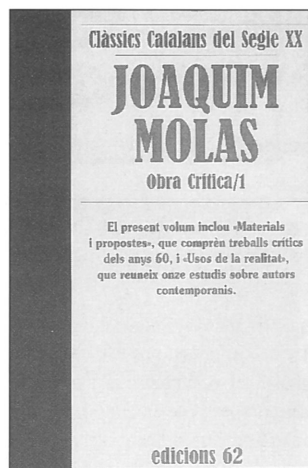
M o s t r a d o r

Diversos autors: *ACTES DEL III CONGRÉS EL NOSTRE PATRIMONI CULTURAL: EL PATRIMONI TUDAT* (1836-1994). Edició a cura de G. Rosselló Bordoy. Palma, Societat Arqueològica Lul·liana («Monografies», 5), 1995, 410 ps.

La benemèrita Societat Arqueològica Lul·liana va emprendre fa sis anys la iniciativa d'organitzar cada bienni un congrés sobre el nostre patrimoni. El millor fruit, i el més perdurable, d'aquests congressos són els volums que se'n deriven. El de 1994 —les Actes del qual són les que ara comentam— va ser dedicat a fer l'inventari del patrimoni de l'illa de Mallorca que s'ha fet malbé en el període situat entre la desamortització dels béns eclesiàstics de 1836 i l'actualitat. La lectura dels textos de les tres ponències, de les desset comunicacions i de les onze informacions, centrades aquestes en els pobles de la part forana, a qualsevol persona que sigui sensible al valor del patrimoni com a bé cultural a la força li han de posar els pèls de punta. Un dels elements més positius del volum —a més de permetre comprovar que ja comptam amb un bon estol de vetlladors i estudiosos del patrimoni— és que s'afronta el tema en la seva globalitat: del patrimoni mòble i de les restes arqueològiques fins a l'industrial, el monumental i l'urbanístic, passant per les armes antigues i els fons bibliogràfics i

documentals. En tancar el volum, et sents asfixiat per una sensació d'impotència i d'amargor. I tot seguit, t'invadeix el temor, fins i tot la certesa, que el procés d'ampliació del patrimoni tudat encara no ha arribat a la seva fi.

Joaquim Molas: *OBRA CRÍTICA/1*. Barcelona, Edicions 62 («Clàssics Catalans del Segle XX»), 1995, 508 ps.

Es tracta del primer volum de l'obra crítica del Dr. Joaquim Molas i Batllori, una de les persones que amb més saviesa ha contribuït els darrers trenta anys a fixar el cànon de valors de la literatura catalana, especialment de la dels dos darrers segles. En bona mesura, la trentena de treballs que s'hi arrepleguen ens permeten veure els viarans per on ha transcorregut als nostres països l'enfocament de l'anàlisi de textos

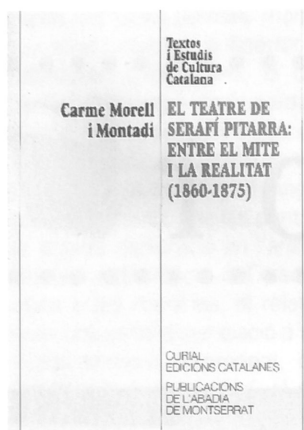

J. Molas

literaris les darreres dècades: des de l'òptica doctrinària del realisme social fins a unes lectures crítiques molt més personalitzades, encara que sempre fonamentades en el coneixement profund i rigorós de la tradició literària i de les diverses tendències crítiques contemporànies. El recull tant presenta articles panoràmics —*La literatura de postguerra*— o centrats en corrents estètics específics —el Modernisme—, com anàlisis de

l'obra global o parcial d'alguns dels millors autors de la nostra literatura, des d'Aribau fins a Salvador Dalí, passant per Salvat-Papasseit, Riba, Foix, Rosselló-Pòrcel, Pla o Villalonga. Tot plegat, se'ns configura un panorama literari prou complet, construït a força d'enfocaments fragmentaris, que tanmateix acaben produint un efecte global de coherència en la mesura que hi ha l'empremta del mateix lector darrera cadascun d'ells.

Subscribiu-vos a la Revista LLUC

Carme Morell i Montadi: *EL TEATRE DE SERAFÍ PITARRA: ENTRE EL MITE I LA REALITAT (1860-1875)*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes/Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Textos i Estudis de Cultura Catalana», 39), 1995, 347 ps.

La primera part de l'obra és la descripció de la gran vasa teatral —llocs de representació, funcionament dels locals, els diferents sectors implicats en l'espectacle...— dins la qual s'ha de situar el teatre de Serafi Pitarra, pseudònim de Frederic Soler. A continuació, i després d'oferir un repàs detallat al teatre representat a Barcelona entre 1859 i 1866, la Doctora Morell analitza les obres que Soler va escriure en el període anterior a la Restauració. Va ser aleshores quan va conrear el gènere del quadre de costums, fonamentat en les tècniques de la sàtira i la paròdia. Les «gatades» de Pitarra són un dels mites de la tradició teatral catalana; en el seu estudi rigorós i documentat, Carme Morell ha volgut escodrinyar què hi havia més enllà del mite, i que en quedava, cent anys després de la mort de qui —i aquesta és una veritat objectiva inqüestionable—, juntament amb Guimerà, va contribuir a fer possible que el teatre català altra volta es guanyés l'adhesió majoritària de la societat, almenys en els escenaris de Barcelona.

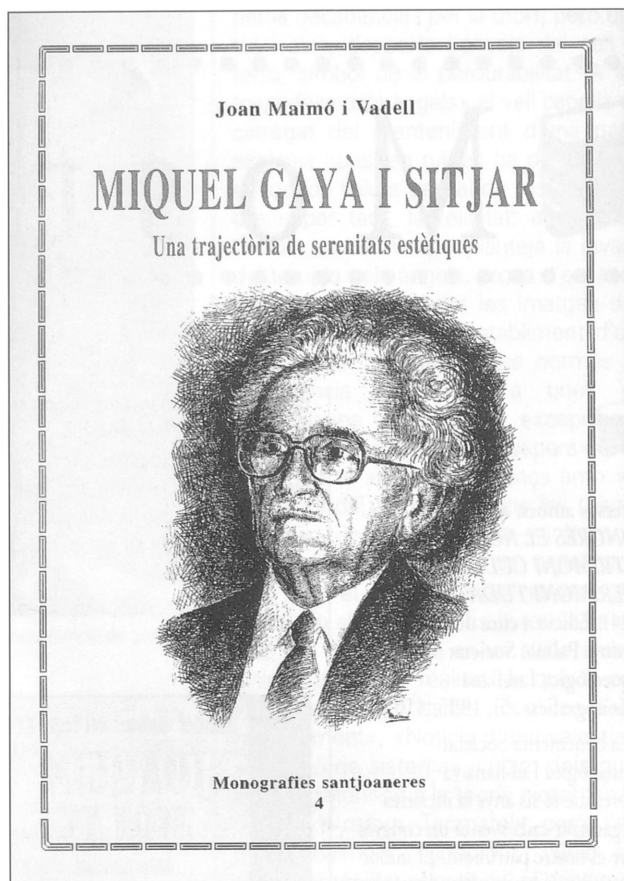
Joan Maimó i Vadell: *MIQUEL GAYÀ I SITJAR. UNA TRAJECTÒRIA DE SERENITATS ESTÈTIQUES*. Sant Joan. Col·lectiu Teranyines (Monografies santjoaneres, 4). 1996, 121 ps.

El proppassat dia 16 de març l'ajuntament de Sant Joan va proclamar Fill predilecte el santjoaner Miquel Gayà i Sitjar, poeta eminent i home de lletres, que en la seva plàcida ancianitat veu reconegut el seu servei fidel i constant a la llengua i la cultura del nostre poble, al llarg de tota la seva vida.

En aquesta avinentesa, el Col·lectiu Teranyines, estol de santjoaners que treballen en la recerca de la història de la seva vila, ha editat, amb el suport de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern balear i de l'Institut d'Estudis balearics de la mateixa Conselleria, la biografia de Miquel Gayà.

Joan Maimó i Vadell (Felanitx, 1921), llicenciat en Belles Arts, ceramista, escultor i pintor, professor que ha estat a l'Escola d'Arts i Oficis i professor i director de l'Institut Politècnic, i autor també d'obres en vers i en prosa, és l'autor d'aquesta obra, parella de la que va publicar l'any 1990 del professor de la Universitat de Cambridge, Joan Mascaró i Fornés. Bon coneixedor de l'obra i de la persona de Gayà i Sitjar, amb el qual ha mantengut llargues tertúlies literàries i assídues converses amicals, ens dona «una imatge càlida, humana i tangible de l'home i del poeta», un retrat ben aconseguit d'aquest literat honest i diligent que ha recorregut la trajectòria de la seva ja llarga vida servant una fidelitat exemplar als ideals concebuts en la seva joventesa i resistint les vicissituds que s'han succeït al seu entorn, tant en l'orde polític com en el literari, sense concessions oportunistes.

Aquesta resistència, teixida de renúncies a un èxit fàcil i remunerador, queda ben palesa en la biografia de Joan Maimó, que perllonga fins als nostres dies el fil d'aquelles «Històries i Memòries»

que Miquel Gayà interrompé l'any 1954, oferint així una perspectiva global del món literari mallorquí i dels intents d'ofegament i dels afanys pel ressorgiment de la nostra cultura i la nostra llengua en els dos darrers terços del nostre segle.

Vet aquí un immillorable servei a tots els qui s'interessen per l'obra literària del biografat i per la seva personalitat d'home bo, honest, capacitat i treballador.

Josep Estelrich i Costa

Bar Restaurant CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 51 70 46

FUNDACIÓ
«SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura
estam al vostre servei

Demanau informació a:
Carrer del Mar, 6 - 3er • 07012 PALMA

Restaurant
SA FONDA

ESPECIALITATS
CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT - PAELLA

Tel. 51 70 22

LLUC

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

BANYS, TRESPOLS I REVESTIMENTS,
CALEFACCIÓ, AIRE CONDICIONAT...

TOT

de Massanella

Roca

 MASSANELLA S.A.

Ctra. de Valldemossa, 44. - Tel 75 03 45 - Palma